

Alfredus de S. A.

Letteres latines

Germanicus

sec. II. m. 1115.

1702

ALFREDUS DE S. A.

EX TYPOGRAPHIA MAINAKEN

IN ANNO 1702

P. Lat. 313.

Bibliothec. Saub. A. ~~41~~ 2

Patres latini

Bernardus Claraevall.

Sec. XII flor. 1115.

pg. 2071.

S. BERNARDI

ABBATIS

DE CONSIDERATIONE

AD EUGENIUM III.,

DE OFFICIO, ET MORIBUS

EPISCOPORUM,

DE CONVERSIONE

AD CLERICOS

OPUSCULA

OMNIBUS SACRIS MINISTRIS

PERUTILIA.

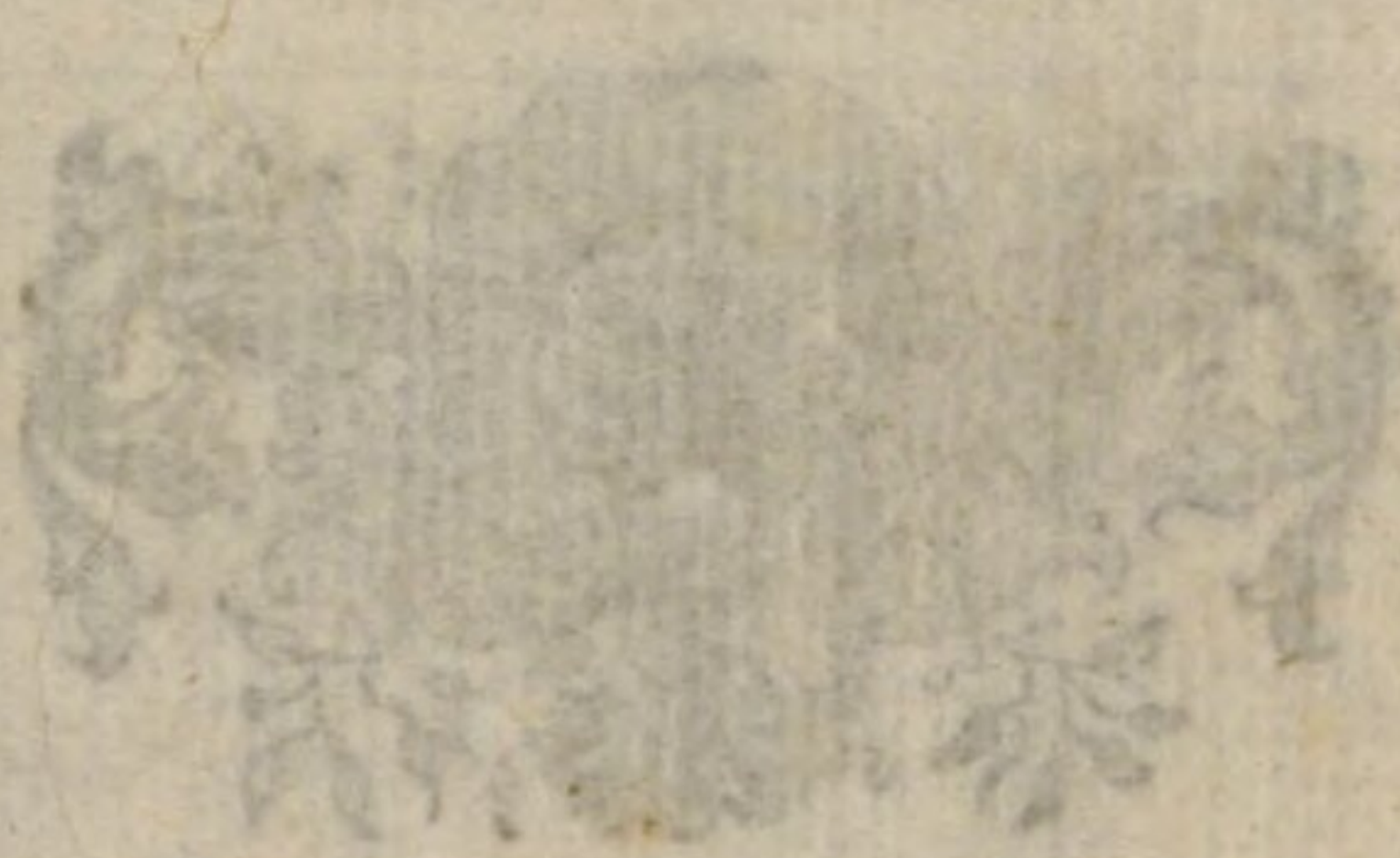

ROMÆ MDCCLXVI.

EX TYPOGRAPHIA MAINARDI

PRÆSIDUM FACULTATE.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

ROME MDCCXVI.

EX TYPOGRAPHIA MAINARDI

TRADITUM F. ACCTANTE.

CELSISSIMO, AC REVERENDISS.
SIGISMUNDO CHRISTOPHORO
DE SCHRATTENBACH

Archiepiscopo, & S. R. I. Principi Sa-
lisburgensi, S. Sedis Apostolicæ
Legato nato, Germaniæ
Primate &c. &c.

FRANCISCUS A PUTEO
Congregationis Oratorii Romani Presbyter
perennem felicitatem.

A est, CELSISSI-
ME PRINCEPS,
dignitatis, ac vir-
tutum tuarum præstantia,
comitas, clarissimaque ma-
jestas, ut non solum circum-
stan-

(IV.)

stantium perstringat oculos,
animosque demulceat , ve-
rum etiam longe commo-
rantium auditum percellat ,
illosque in Tui obsequium
rapiat . His ego permotus
fretusque eximia , ac nota
Clementia tua , cum se-
paratim ad instar *Ευχαιδία*
quædam præstantissima , sa-
crisque Ministris utillima
S. Bernardi opuscula edere
constituerim, volumen istud
mole parvum , re magnum ,
auro , cedroque dignum tuo
nomini inscribere non dubi-
tavi . Sub tanti enim Præfu-
lis , & Principis auspiciis ,
ac patrocinio etiam Germa-
ni homines illud libentius
suscipient , colent , lætita-
bunt , & Deo dante pluri-
mum

(v.)

mum pietatis , sapientiæque
inde haurient emolumen-
tum .

Id TIBI , qui tum ex offi-
cio Pastoralis , cum ex pro-
prio ingenio ad salutem ani-
marum procurandam , & ad
benemerendum de omnibus
totus compositus videris ,
pergratum fore pro certo
habeo . Satis enim , super-
que constat , quam sacrarum
scientiarum patronum , ac
promotorem libenter TE
exhibeas , quam bonis stu-
diis , virisque litteratis fa-
veas , opemque feras manu
munificentissima , quam di-
sciplinæ Ecclesiasticæ exco-
lendæ naviter incumbas .
Imo quid est (ne videar
adulationi indulgere , utar

(VI.)

viri religiosi * , ac perdocti
verbis , qui TE cominus , &
quæ sit vera sapientia , pro-
be noverat) , quod Sacrum
Antistitem , ac Principem
potentissimum commendare
possit , & non in TE excel-
lentissima ratione refulgeat .
Quis est non subditorum
tantum , sed ex omnibus Ro-
mani Imperii populis , &
multis etiam exterarum na-
tionum , qui divinam illam ,
quam ostendis in regnando
sapientiam , in causis discer-
nendis justitiam , in rebus
ordinandis providentiam ,
in defendendis juribus forti-
tudinem , in curando com-
muni

* P. Hermannus Scholliner Benedictinus
in Dedicatoria ad Historiam Theologiæ Chri-
stianæ Sæculi I. Salisburgi anno 1761.

(VII.)

muni reipublicæ bono magnanimitatem, in juvandis miseris clementiam satis se mirari posse existimet? , Ergo Deo O. M. omnium bonorum auctori, & largitori sapientissimo gratiæ agenda sunt maximæ, quod hoc nostro ævo, quo *abun-* Matth.
24.12.
dante iniquitate caritas multorum refriguit, tale efformaverit, dederitque morum, probitatis, curæque pastoralis exemplar.

At quis valeat præclaras, peculiarefque animi tui dotes, non dicam, meritis laudum præconiis exornare, sed saltem scribendo recensere? Mirentur alii nobilissimum genus, ex quo originem ducis, tot nominibus,

(VIII.)

tot muneribus, tot proavis
domi militiæque, ac Thiara
præstantissimis insignitum :
*at genus, & proavos, & quæ
non fecimus ipsi, vix ea nostra
putas :* atque hæc (ut S. Hie-
ronymus ad perpetuam po-
sterorum eruditionem in epi-
taphiis S. Paulæ, & Nepo-
tiani litterarum monumentis
consignavit) a viro christia-
no, & maxime Ecclesiastico
potius flocci habenda, ac
contemnenda sunt, ut Chri-
sti, crucisque evangelicam
humilitatem discat, ac præ-
ferat. Alii mirentur co-
mitatem, qua summi Prin-
cipis majestatem temperas,
omnesque complecteris, au-
dis, foves, ornas perhumana-
niter, & ad TE amandum
in

(IX.)

in funiculis Adam allicis,
cogisque . Alii , quod inter
aulæ delicias , & ditissimæ
ditionis commoda sobrietati
studeas ; aut quod in maxi-
ma dignitate auream serves
mediocritatem , eaque mo-
deste utaris ; aut quod am-
plissimam provinciam utro-
que gladio judicans impense
diligas justitiam , & ut jus
suum cuique tribuatur . Alii
alia ; Equidem nil magis su-
spiciendum , & collaudan-
dum arbitror , quam quod
solertem , assiduamque tibi
crediti gregis , quem Chri-
stus acquisivit sanguine suo ,
curam geras , eum pascas ,
eum ames vehementer .

Vix ullus jam superest
amplissimæ tuæ diœceseos
lo-

(X.)

locus , quem non ipse adie-
ris , & pastorali vigilantia
non lustraveris : Ex nume-
rosissimo tui Cleri cœtu ne-
mo unus reperitur , cujus
vitam , scientiam , merita
non investigates , non perpen-
das , non habeas penitus ex-
plorata , ut præmia , aut co-
ercitiones non ex arbitrio ,
vel gratia , sed ex æquitate ,
& ex animarum commodo
impertiaris : nihil denique
est , quod possit ad creditæ
plebis æternam beatitatem ,
seu ad Catholicæ Romanæ
religionis , veræque pieta-
tis incrementum conferre ,
quod aut ipse per Te non
obeas , perficiasque , aut a
tuis obeundum , perficien-
dumque non decernas. Hæc
pa-

pascendi gregis sollicitudo maxime laudanda est ; hæc est Lydius lapis , quo veri Pastores a mercenariis , furibus lupisque secernuntur . Hinc teste S. Johanne Chrysostomo dignoscitur , utrum animarum rector Christum diligat ; Nam divinus Magister * , a Petro , quem Apostolorum Principem constituit , & summa auctoritate donavit , indubium veræ erga se dilectionis indicium , loculentissimumque argumentum exigens , ter ei injunxit , ut pasceret oves suas .

Quæ cum ita sese habeant , enixæ , humilesque ad Deum O. M. fundendæ sunt

* De Sacerd. lib. II. cap. 1.

(XII.)

sunt preces , ut CELSI-
TUDINEM TUAM Eccle-
siæ , Provinciæ , totiusque
Imperii bono diu sospitet ,
incolumemque præstet .

MONITUM.

X omnibus S. Bernardi elucubrationibus primas jure merito sibi vendicant hi *de Consideratione libri*, quorum lectio Ecclesiæ Præsulibus perutilis, ac pene necessaria videatur.

Si enim argumenti, & personæ, cui inscribuntur, dignitatem spectes, nihil magnificentius; si stili, & sententiarum pondus, vimque, nihil eloquentius, ac ad persuadendum validius; si denique præceptorum copiam, atque utilitatem, nihil uberius, aut sapientius, nihil sacris, venerandisque canonibus inhærentius, nihil Catholico Doctori, Patrique sanctissimo magis consentaneum. Sane mirari satis haud potest virum in solitudine educatum, ab Aulæ, mundique negotiis, technisque alienum tot, tam recondita, tam apta, ac justa differuisse, atque edocuisse de totius Ecclesiæ statu, disciplina, ac regimine, de moribus aulicorum, & sacrorum ministrorum, de omnium officiis, virtutibus, ac vitiis; & regulas adeo æquas, & præclaras tradidisse, quibus Ecclesiæ vigor, decus, ac disciplina vel sancta tecta custodiatur, vel collapsa reparetur; & ex quibus animarum æternæ saluti, Evangelicæ doctrinæ puritati, & perpetuæ totius Christi gregis incolumitati oppido consulatur.

Hinc colligitur, quam falsa, inutilis, ac perniciofa sit quorundam opinio, qui blaterant homines pietati, sacris studiis, precibusque deditos,
& mun-

(XIV.)

& mundanæ conversationis, & ambitionis tumultum fugientes de iis rebus justam ferre haud posse sententiam, neque in his præstolanda esse eorum consilia: Imo cum *pietas sit ad omnia utilis, initiumque sapientiæ sit timor Domini*, & ex sacris studiis, precibusque vera rerum intelligentia Deo dante comparetur, difficilius illi in consiliis, judiciisque ferendis falluntur, aut fallunt; & tutius, ac felicius quid agendum, ommittendumve sit, perspiciunt.

Ea fuit Bernardi æquitas, caritas, ac sincerus zelus in virorum etiam sublimium vitiis, erratis, & abusibus notandis, atque corripicndis, ut non modo invidiam, & criminandi suspicionem declinaverit, sed etiam amorem, & omnium admirationem sibi conciliaverit. Quamobrem statim ac ejus *libri de Consideratione* in vulgus prodire, eos certatim exquisierunt, lectitarunt, adamarunt universi, etiam summi, ad quos præcipue attinebant, Pontifices.

Ut brevitati consulatur, præstat hac de re aliis missis saltem in medium proferre testimonium Gerardi Vossii Præpositi Tungrensis longe luculentissimum; qui in horum librorum Dedicatoria ad summum Pontificem Clementem VIII. ita loquitur. „ Quantum inter alios Pontifices Nicolaus V. hisce libris tribuerit, re ipsa ostendit, dum eos ante usum typographiæ inventum adeo magnifico, & insigni caractere separatim pro suo, aliorumque usu describendos curavit. Quorum etiam amore, ac studio fragrans Pius V. re, & nomine pius, eorundem

dem lectionem mensæ suæ lubens adhibebat, ponderabat, & magni faciebat; sicut & ab ejus in Pontificatu successore Gregorio XIII. factum intelligo. Quos & Urbanus VII. in Episcopatu, ac post in Cardinalatu multum sibi familiares habuisse dicitur, secumque ad Conclave tulisse, in quo & Summus Pontifex renunciatus est: Quem brevi in Pontificatu secutus Gregorius XIV. plurimum quoque iisdem Bernardi libris tribuere, eosque frequenter in ore habere solebat; & seorsum (ut ab omnibus Ecclesiasticis maxime autem Prælati commodius circumferri, legique possent) extare peroptabat,,.

Hujusce operis argumentum hoc est; Pontifici sic moderandam esse actionem, ut identidem ad se redeat, & furtivas saltem horas considerationi, & meditationi impendat; hinc in manuscriptis, & in editionibus melioris notæ *de Consideratione* inscribitur. Primus liber ejusdem considerationis utilitatem, immo necessitatem ostendit; quatuor alii ejus materiam, & objectum. In secundo considerantur ea, quæ sunt in Pontifice, seu Pontifex ipse; *quis, quid, qualis sit*; quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. In tertio, quæ sub ipso, idest *orbis universus*. In quarto, quæ circa ipsum, *domestici, Cardinales, Episcopi*. In quinto denique, quæ supra ipsum, *Deus scilicet, & Angeli*. Quis fuerit Eugenius III., cui S. Doctor hos libros nuncupavit, diximus infra in nota paginæ primæ. Diversis autem temporum intervallis eos exaravit, ac misit.

Ernaldus Bonæ-vallis Abbas libro II. de
S. Ber-

(XVI.)

S. Bernardi vita cap. 8. hoc opus vocat *librum multæ utilitatis*, in quo vir sanctus acutissima indagine tum ea, quæ circa Pontificem, quam quæ infra sunt prosequens, etiam ad ea, quæ supra ipsum sunt ascendens, tanta de natura divina disseruit, ut videatur in tertium cælum assumptus audisse quædam verba, quæ non licet homini loqui, & Regem in decore suo vidisse. In his quæ infra, & circa ipsum sunt, morum societas, naturæ æqualitas, officiorum distantia, consideratio meritorum, dijudicatio proventuum subtilissime distinguitur, & singulis in suo gerere sui cognitio intimatur. Hinc in commune maxime Prælatorum commodum sæpe sæpius hi præstantissimi libri seorsum editi sunt, uti typis Plantinianis elegantissimis curante Antonio Caraffa magni zeli, pietatis, ac doctrinæ Cardinali, qui Pio V. eos dicavit; Id deinde etiam præstitero Romano prælo Gerardus Vossius Præpositus Tungrensis, qui ad manuscriptos Vaticanos diligenter collatos, emendatosque Clementi VIII. inscripsit: & Monachi Maurini Parisiis, qui eos Clementi XI. nuncupavere, cui id pergratum accidit. Hanc Monachorum Maurinorum elegantem castigatissimam, inventuque rarissimam editionem secuti adamussum sumus etiam in notis; ideoque confidimus eruditorum desiderio, expectationi, atque utilitati omni ex parte pro virili consuluisse; ac proinde jure merito ab ipsis exposcimus, ut pro qualicumque labore, ac studio impenso in suis ad Deum O. M. precibus nostri aliquoties recordentur.

S. BERNARDI

ABBATIS

DE CONSIDERATIONE

LIBRI QUINQUE

AD EUGENIUM^L TERTIUM.

PROLOGVS.

U B I T animum dictare aliquid, quod te, Papa beatissime Eugeni, vel ædificet, vel delectet, vel confoletur. Sed nescio quomodo vult, & non vult exire læta quidem, sed lenta oratio: dum certatim illi contraria im-

A pera-

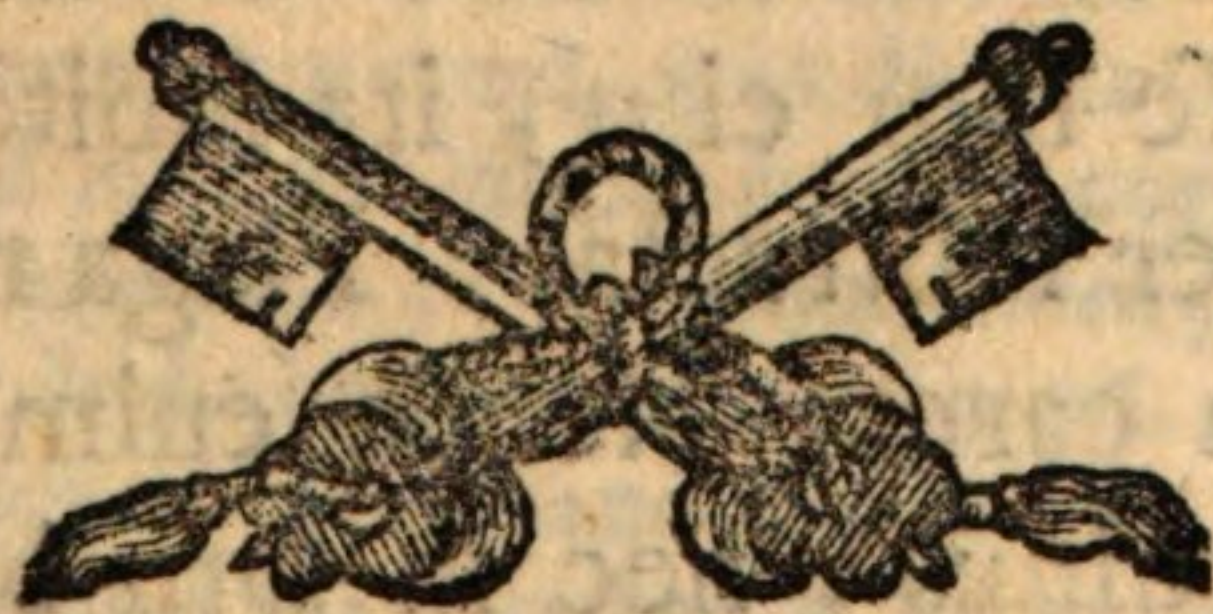
^r Eugenius III., Bernardus antea dictus, Monachus Clarævallis, adeoque S. Bernardi spiritalis filius ac discipulus, cum Romæ degeret Abbas S. Anastasii ad Tres Fontes, postridie mortem Lucii II. anno 1145. tertio kal. Martii *communî voto Cleri, & populi* ad S. Petri Apostolorum Principis Cathedram evectus fuit contra decretum Stephani III., qui fanciverat, ut Papa ex Cardinalium collegio legeretur. Videfis Ven. Baronium anno 1145. §. 2. &c., & Pagium ibid.

perare contendunt majestas, atque amor. Nempe urget ille, inhibet illa. Sed intervenit tua dignatio, qua hoc ipsum non præcipis, sed petis, cum præcipere magis te deceat. Majestate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor? Quid enim si cathedram ascendisti? Nec si ambules super pennas ventorum, subduceris affectui. Amor dominum nescit, agnoscit filium & in ² infulis. Per se satis subjectus est, obsequitur sponte, gratis obtemperat, libere reveretur. Non sic aliqui, non sic: sed aut timore ad ista impelluntur, aut cupiditate. Hi sunt qui in facie benedicunt, mala autem in cordibus eorum; blandiuntur coram, in necessitate deficiunt. At caritas nunquam

1. Cor. 13.
8.

2 *Infularum* nomine omnia pontificalia insignia denotantur. S. Petrus Damiani *rubram cappam* Romano Pontifici tribuit in lib. 1. epist. 20. Hadrianus IV. apud Johannem Saresberiensem in *Polycratici* lib. 8. cap. 23. ait *coronam, & phrygium* (quod alii *regnum* vocant) *clara merito videri, quia ignea sunt*. De phrygio Innocentii II. confer Sugerium in vita Ludovici Grossi apud Chesnium tom. 4. pag. 318., & infra lib. 4. c. 3. De Papæ Pontificiis insignibus, atque indumentis consule Præfulis Georgii eruditissima, & absolutissima commentaria de *Liturgia Pontificia*.

quam excidit . Ego , ut verum fatear ,
matris sum liberatus officio , sed non
deprædatus affectu . Olim mihi invi-
sceratus es , non tam facile erueris .
Ascende in cælos , descende in abyf-
sos : non recedes a me , sequar te
quocumque ieris . Amavi pauperem ,
amabo pauperum & divitum patrem .
Non enim , si bene te novi , quia pa-
ter pauperum factus , ideo non pauper
spiritu es . In te hanc mutationem fa-
ctam esse confido , non de te ; nec
priori statui tuo successisse promotio-
nem , sed accessisse . Monebo te proin-
de , non ut magister , sed ut mater :
plane ut amans . Amens magis videar ,
sed ei qui non amat , ei qui vim non
sentit amoris .

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

*Pontifici, tam variis occupationibus pressa,
condolet.*

1. **U**Nde ergo jam incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, si tamen doles & tu, alioquin doleo magis dixisse debueram: quia non est condolere, ubi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo: si non; doleo tamen, & maxime, sciens longius a salute absistere membrum quod obstupuit; & ægrum sese non sentientem periculosius laborare. Absit autem ut de te id suspicer. Novi quibus deliciis dulcis quietis tuæ non longe antehac fruebare. Non potes his dissiuevisse tam cito, ita subito non dolere nuper subtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim jam occalluit vulnus, nec in tam brevi verum in insensibile est. Quamquam, si non dissimules, non deest tibi jugis materia justī doloris a quotidianis ja-
ctu-

Eturis. Invitus, ni fallor, avelleris a tuæ Rachelis 3 amplexibus; & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur necesse est. At quando non contingit? Quoties vis, & incassum?

A 3 quo.

3 Solemne est SS. Patribus, & Theologis Asceticis nomine Rachelis, & Liæ, item Marthæ, & Mariæ contemplativam, & activam vitas indigere. Quam molestum sit viris piis, & religiosis, avelli a sanctæ quietis, & contemplationis deliciis, & ad sæculi negotia, ad dignitates, & honores tot, tantisque perturbationibus obnoxios pertrahi ex Sanctorum scriptis, rebusque gestis satis colligitur. Quam id ægre tulerit S. Gregorius Magnus, fuse descripsimus in ejus Vita Romæ 1758. italice edita. Sed præstat ipsum audire lib. 1. epist. 5. „Alta quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens ascendisse exterius videor; unde me a conditoris mei facie longe expulsum deploro Undique causarum fluctibus quatior, & tempestatibus deprimor, ita ut recte dicam, *veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Redire post causas ad cor desidero, sed vanis ab eo cogitationum tumultibus exclusus redire non possum; ex hoc ergo mihi longe factum est, quod intra me est, ita ut obedire nequeam propheticæ voci, qua dicitur, *redite prævaricatores ad cor*; sed stultis pressus cogitationibus exclamare compellor; *cor meum dereliquit me* .. Similia habet ibid. epist. 6. 7. 24. 25. 26., & in prologo ad Dialogos. Hadriano etiam IV. quam gravis fuerit Pontificatus, testatur Johannes Saresburiensis in Polycratici lib. 8. cap. 23.. Gregorius IX. eadem de se scribit ad Monachos Camaldulenses eorum precibus sese proinde enixe commendans. Vide in primo Tomo horum opusculorum regulam Past. S. Gregorii parte 1. cap. 7. 8. 9., & ibidem nostras adnotationes.

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

*Pontifici, tam variis occupationibus pressa,
condolet.*

1. **U**Nde ergo jam incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, si tamen doles & tu, alioquin doleo magis dixisse debueram: quia non est condolere, ubi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo: si non; doleo tamen, & maxime, sciens longius a salute absistere membrum quod obstupuit; & ægrum sese non sentientem periculosius laborare. Absit autem ut de te id suspicer. Novi quibus deliciis dulcis quietis tuæ non longe antehac fruebare. Non potes his dissiuevisse tam cito, ita subito non dolere nuper subtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim jam occalluit vulnus, nec in tam brevi verum in insensibile est. Quamquam, si non dissimules, non deest tibi jugis materia justī doloris a quotidianis jactur-

cturis. Invitus, ni fallor, avelleris a tuæ Rachelis 3 amplexibus; & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur necesse est. At quando non contingit? Quoties vis, & incassum?

A 3 quo.

3 Solemne est SS. Patribus, & Theologis Asce-
ticis nomine Rachelis, & Liæ, item Marthæ, &
Mariæ contemplativam, & activam vitas indigi-
tare. Quam molestum sit viris piis, & religiosis,
avelli a sanctæ quietis, & contemplationis deliciis,
& ad sæculi negotia, ad dignitates, & honores tot,
tantisque perturbationibus obnoxios pertrahi ex
Sanctorum scriptis, rebusque gestis satis colligitur.
Quam id ægre tulerit S. Gregorius Magnus, fuse
descripsimus in ejus Vita Romæ 1758. italice edi-
ta. Sed præstat ipsum audire lib. 1. epist. 5. „Alta
quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens ascen-
disse exterius videor; unde me a conditoris mei
facie longe expulsum deploro Undique cau-
sarum fluctibus quatior, & tempestatibus deprimor,
ita ut recte dicam, *veni in altitudinem maris, &
tempestas demersit me*. Redire post causas ad cor
desidero, sed vanis ab eo cogitationum tumultibus
exclusus redire non possum; ex hoc ergo mihi lon-
ge factum est, quod intra me est, ita ut obedire
nequeam propheticæ voci, qua dicitur, *redite præ-
varicatores ad cor*; sed stultis pressus cogitationibus
exclamare compellor; *cor meum dereliquit me* „.
Similia habet ibid. epist. 6. 7. 24. 25. 26., & in pro-
logo ad Dialogos. Hadriano etiam IV. quam gra-
vis fuerit Pontificatus, testatur Johannes Saresbe-
riensis in Polycratici lib. 8. cap. 23.. Gregorius IX.
eadem de se scribit ad Monachos Camaldulenses
eorum precibus sese proinde enixe commendans.
Vide in primo Tomo horum opusculorum regu-
lam Past. S. Gregorii parte 1. cap. 7. 8. 9., & ibi-
dem nostras adnotationes.

4. Reg.
19. 3.
Osee 10.
11.

quoties moves , nec promoves ? quoties conaris , & non datur ultra ; eniteris , & non paris ? tentas , & abriperis ; & ubi incipis , ibi deficis ; & dum adhuc ordiris , succidunt te ? *Venerunt filii usque ad partum* , ait Propheta , *& vires non habet parturiens* . Nosti hoc ? nemo te melius . Attritæ frontis es , & instar vitulæ Ephraim doctus diligere trituram , si , pace tua , sic se habent res tuæ . Absit : hæc est pars illius , qui datus est in reprobum sensum . Ab his sane cupio tibi pacem , non cum his . Nihil plus metuo tibi pace ista . Miraris si umquam possit accidere ? Etiam , dico tibi , si res , ut assolet , per consuetudinem in incuriam venerit .

C A P U T II.

*Vis consuetudinis ad inducendos pravos mores ,
& duritiam cordis .*

2. **N**Oli nimis credere affectui tuo qui nunc est . Nil tam fixum animo , quod neglectu & tempore non obsolescat . Vulneri vetusto & neglecto

Sto callus obducitur, & eo insanabile, quo insensibile fit. Denique dolor continuus & acerbus, diuturnus esse non patitur. Nam si non aliunde extunditur, necesse est cedat vel sibi. Enimvero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid non invertat consuetudo? quid non assiduitate duretur? quid non usui cedat? quantis quod præ amaritudine prius exhorrebant, usu ipso male in dulce conversum est? Audi justum quid lamentetur super hujusmodi. *Quæ prius tangere nolebat anima mea, Job. 6. 7. nunc præ angustia cibi mei sunt.* Primum tibi importabile videbitur aliquid: processu temporis, si assuescas, iudicabis non adeo grave; paulo post & leve senties, paulo post nec senties; paulo post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in aversionem. Sic gravis & continuus dolor citum, ut dixi, habiturus est exitum, aut sanitatem profecto, aut insensibilitatem.

3. Hinc prorsus, hinc tibi timui semper, & timeo, ne dilato remedio,

dolorem non sustinens , periculo te irrevocabiliter desperatus immergas . Vereor , inquam , ne in mediis occupationibus , quoniam multæ sunt , dum diffidis finem , frontem dures ; & ita sensim te ipsum quodammodo sensu prives justî , utilisque doloris . Multo prudentius te illis subtrahas vel ad tempus , quam patiare trahi ab ipsis , & duci certe paulatim quo tu non vis . Quæris quo ? Ad cor durum . Nec pergās quærere , quid illud sit : si non expavisti , tuum hoc est . Solum est cor durum , quod semetipsum non exhorret , quia nec sentit . Quid me interrogas ? Interroga Pharaonem . Nemo duri cordis salutem umquam adeptus est , nisi quem forte miserans Deus , abstulit ab eo , juxta Prophetam , cor lapideum , & dedit cor carneum . Quid ergo cor durum ? Ipsum est quod nec compunctione scinditur , nec pietate mollitur , nec movetur precibus : minis non cedit , flagellis duratur . Ingratum ad beneficia est , ad consilia infidum , ad judicia sævum , inverecundum ad turpia , impavidum ad pericula ,

Ezech.
36. 26.

la, inhumanum ad humana, temerarium in divina; præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omnino non præterit; præsentium nihil non perit; futurorum nulla, nisi forte ad ulciscendum, prospectio seu præparatio est. Et, ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ: si tamen pergis, ut coepisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tempus: si licet nunc alterum me tibi exhibere Jethro, tu quoque in his ^{Exod. 18.} stulto labore consumeris, quæ non ^{18.} sunt nisi afflictio spiritus, evisceratio mentis, evacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid, nisi aranearum telæ?

CAPUT III.

Indignum Proceribus Ecclesie, continue causis litigantium audiendis, & decidendis incumbere.

4. **Q**Uæso te, quale est istud, de mane usque ad vesperam litigare, aut litigantes audire? Et utinam sufficeret diei malitia sua: non sunt liberæ noctes. Vix relinquitur necessitati naturæ, quod corpusculi pausationi sufficiat; & rursus ad iurgia surgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam, usque adeo non est respirare in bonis, non est alternam capeßere requiem, non vel rara interferi otia. Non ambigo te quoque ista deplorare: at frustra istud, si non & emendare studueris. Interim tamen sic semper facias hor-
 tor, nec te umquam ad ista duraveris quolibet usu vel assiduitate. *Percussi eos, & non doluerunt, ait Deus. Nihil tibi, & illis. Iusti potius tibi aptare curato & affectionem, & vocem, qui*
ait: Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, ut pa-
 tien-

*zienter agam ? Nec fortitudo lapidum
fortitudo mea , nec caro mea aenea est .*

Magna virtus patientiæ : sed non hanc
tibi ad ista optaverim . Interdum im-
patientem esse , probabilius . Tu ne ap-
probes illorum patientiam , quibus Pau-
lus dicebat : *Libenter suffertis insipien-*

tes , cum sitis ipsi sapientes ? Ni fal-<sup>2. Cor. II.
19.</sup>

lor , ironia erat , & non laus , sed
suggillatio quorundam mansuetudinis ,
qui quasi datis manibus pseudoaposto-
lis , a quibus & seducti erant , ad quæ-
que ipsorum peregrina & prava dog-
mata trahi se patientissime ferrent .

Unde & subdens , *Sustinetis enim , in-*^{Ibid. 20.}
quit , si quis vos in servitutem redigit .

Non bona patientia , cum possis esse
liber , servum te permittere fieri . No-
lo dissimules servitutem , in quam cer-
te in dies , dum nescis , redigeris . He-
betati cordis indicium est , propriam
non sentire continuam vexationem .

Vexatio dat intellectum auditui , ait *Is. 28. 19.*

quidam . Verum est ; sed si nimia non
fuerit . Nam si sit , non plane intelle-
ctum dat , sed contemptum . Denique

impius cum in profundum malorum ^{3.}

venerit, contemnit. Expergiscere ergo, & pessimæ servitutis jugum jam jamque imminens, immo jam non modice premens, non tantum cave, sed horre. An ideo non servus, quia non uni servis, sed omnibus? Nulla turpior servitus graviorve, quam servitus Judæorum, quam quocumque ierint post se trahunt, & ubique dominos offendunt suos. Tu quoque dic, quæso, ubi umquam sis liber, ubi tuus? Ubi que strepitus, ubique tumultus, ubique jugum tuæ servitutis te premit.

CAPUT IV.

*Quæ servitus digna, quæ indigna
servo servorum Dei.*

1. **N**EC mihi reponas nunc Apostoli vocem, qua ait: *Cum essem liber ex omnibus, omnium servum me feci.* Longe est istud a te. Numquid hac ille servitute hominibus inserviebat in acquisitione turpis quæstus? Numquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, avari, simoniaci, sacrilegi, concubinariii, incestuosi, & quæ-

1. Cor. 9.

19.

quæque istiusmodi monstra hominum, ut ipsius apostolica auctoritate vel obtinerent honores ecclesiasticos, vel retinerent? Ergo servum se fecit homo, cui vivere Christus erat, & mori lucrum, ut plures lucrifaceret Christo, non ut lucra augeret avaritiæ. Non est igitur quod de sollertissima Pauli industria, & caritate tam libera quam liberali, servili conversationi tuæ patrocinium sumas. Quam tuo dignius apostolatu, quam salubrius tuæ conscientiae, quam fructuosius Ecclesiae Dei audias potius ipsum alibi dicentem: *Pre-* 1. Cor. 7.
tio empti estis, nolite effici servi ho- 23.
minum. Quid servilius indigniusque, præsertim summo Pontifici, quam, non dico omni die, sed pæne omni hora, insudare talibus rebus, & pro talibus? Denique quando oramus? quando docemus populos? quando ædificamus Ecclesiam? quando meditamur in lege? Et quidem quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Justiniani, ⁴ non Do-

⁴ Hic non damnantur absolute Justiniani leges, sed legum abusus duo, quibus perperam fit, ut vel eis utantur homines non ad recte, citoque finien-

Domini . Justene etiam istud ? Tu videris . Nam certe lex Domini immaculata ,

das , sed ad ferendas , protrahendasque lites ; vel eas præferant legibus divinis , cum magnum sit malum viros Ecclesiasticos reperiri , qui magis didicerint , & calleant Justiniani leges , quam Domini , quam Scripturas sanctas , sacros Canones , & Divina religionis nostræ , seu Christianæ Theologiæ , & Moralis mysteria , & Sacramenta : magis lectitaverint Cujacios , Tiraquellos , aliosque juris Civilis consultos , quam SS. Augustinum , Gregorium Magnum , Bernardum , Thomam Aquinatem , aliosque Patres , & saniores rerum sacrarum Autores . Hinc S. Carolus Borromæus magnus disciplinæ ecclesiasticæ zelator , & restaurator , usitatam jurisconsultorum scientiam , qua fuerat occupatus adolescens , minime ad se pertinere arbitratus , Theologica , & canonica tantum novit , quantum Cardinali magnam Ecclesiam regenti efficere posse concessum est . Ex Theologia Scripturas Divinas potissimum sequebatur ; tum veteres Patres , interpretesque illos , qui solidiorem sensum amplectuntur . Canonum ea scientia per jucunda erat , quæ Patrum mores , & acta repræsentans Ecclesiæ componendæ , atque ordinandæ rationem continet . Dolens autem eos communi consuetudine tantum Canones ad interpretandum seligi , qui ad lites , judiciaque valent , constituit ipse , qui iis declarandis præesset , unde sacra majorum instituta , & ritus , optimumque ecclesiæ administrandæ genus hauriretur : quos vero ejusmodi cognitioni deditos natus erat , eorum studiis benigne favit ; ut quod etiam Romæ ejusdem generis studium excitatum est , ei non exigua ex parte videatur adscribendum , Vita latina Bascapè lib. 7. c. 11. Unde Notariis , scribisque Fori Mediolanensis eo tempore accidit , ut peritiam earum litium quæ de beneficiis

lata , convertens animas . Hæ autem non tam leges , quam lites sunt & cavillationes , subvertentes iudicium . Tu ergo Pastor & Episcopus animarum , qua mente , obsecro , sustines coram te semper filere illam , garrire istas ? Fallor , si non movet tibi scrupulum perverfitas hæc . Puto quod & interdum compellat clamare ad Dominum cum Propheta : *Narraverunt mihi iniqui* ^{Psal. 118.} *fabulationes , sed non ut lex tua .* I er- ^{85.} go , & te aude liberum profiteri sub tam gravi mole inconvenientiæ hujus , & cui fas non sit cervicem subducere . Nam si potes & non vis , multo magis servus es hujus ipsius tam perverse voluntatis tuæ . An non servus , cui dominatur iniquitas ? Et maxime . Nisi tu forte indignius iudices hominem tibi , quam vitium dominari . Quid interest , volens servias , an invitus ? Nam etsi coacta servitus miserabilior , sed affectata miserior est . Et quid vis me

ciis alibi tam frequenter inter Clericos esse solent , pene dediscerent „ ibid. cap. 35. Confer infra Caput X. hujus libri : & nostrum Tractatum *de studiis Ecclesiasticis* , Romæ editum anno 1758. ad calcem Vitæ S. Gregorii Magni .

me facere, inquis? Ut tibi ab his occupationibus parcas. Impossibile fortasse respondebis, facilius cathedræ valedicere posse. Recte hoc, si rumpere, & non magis interrumpere ista hortarer.

CAPUT V.

*Non gerendam aliorum curam cum suæ
ipsius incuria & neglectu.*

6. **A** Udi ergo quid redarguam, quid
fuadeam. Si quod vivis & sapi-
pis, totum das actioni, considerationi
nihil: laudo te? in hoc non laudo.
Puto quod & nemo, qui a Salomone
audierit: *Qui minoratur actu, perci-
piet sapientiam.* Certe nec ipsi actioni
expedit consideratione non præveniri.
1. *Cor.* Si item totus vis esse omnium, instar
9. 22. illius qui omnibus omnia factus est;
laudo humilitatem, sed si plena sit.
Quomodo autem plena, te excluso?
Et tu homo es. Ergo ut integra sit &
plena humanitas, colligat & te intra
se sinus qui omnes recipit. Alioquin
16. 26. *Matth.* quid tibi prodest, juxta verbum Do-
mini, si universos lucreris, te unum
per-

perdens ? Quam ob rem cum omnes te habeant , esto etiam tu ex habentibus unus . Quid solus fraudaris munere tui ? Usquequo spiritus vadens , & non rediens ? Usquequo non recipis te *Psal. 77.* & ipse inter alios vice tua ? Sapien- ^{39.} tibus & insipientibus debitor es ; & soli negas te tibi ? Stultus & sapiens , servus & liber , dives & pauper , vir & femina , senex & juvenis , clericus & laicus , justus & impius , omnes pariter participant te , omnes de fonte publico bibunt pectore tuo ; & tu seorsum sitiens stabis ? Si maledictus qui partem suam facit deteriorem , quid ille qui se penitus reddit expertem ? Sane deriventur aquæ tuæ in plateas ; homines & jumenta & pecora bibant ex eis , quin & camelis pueri Abrahæ potum tribuas : sed inter ceteros bibe & tu de fonte putei tui . *A alienus* , in- *Prov. 5.* quit , *non bibat ex eo* . Numquid tu ^{17.} alienus ? Cui non alienus , si tibi es ? Denique qui sibi nequam , cui bonus ? Memento proinde , non dico semper , *Ecclesi. 14.* non dico sæpe , sed vel interdum red- ^{5.} dere te ipsum tibi . Utere tu quoque te in-

te inter multos, aut certe post multos. Quid indulgentius? Hoc enim dico secundum indulgentiam, non secundum iudicium. Puto & ipso Apostolo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plus quam oportet, inquis. Non inficior. Quid, si ita oportet? Nam tu (ut confido) nostra non eris meticulosa informatione contentus, sed abundabis magis. Sane sic decet, te scilicet abundantior, quam me audacior esse. Ego quoque mihi tutius iudico apud maiestatem timiditate, quam temeritate periclitari. Et fortassis non secus moneri sapientem Prov. 9. oportuit, ut sit quod scriptum est: *Da 9. occasionem sapienti, & sapientior erit.*

CAPUT VI.

Non tam Episcopis, quam Principibus iudicariam potestatem competere.

7. **A** Udi tamen Apostolum, quid de huiusmodi sentiat. Sic non est inter vos sapiens, ait ille, qui iudicet inter fratrem & fratrem? Et Ibid. 4. infert: *Ad ignominiam vobis dico: contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos*

1. Cor.
6. 5.

illos constituite ad judicandum. Itaque secundum Apostolum, indigne tibi usurpas tu Apostolicus officium vile, gradum contemptibilem. Unde & dicebat Episcopus, Episcopum instruens: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, sed possibilia. Putasne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hereditate, & flagitantibus abs te judicium, voce Domini tui responderes: O homines, quis me constituit judicem super vos? In quale tu judicium mox venires? Quid dicit homo rusticanus & imperitus, ignorans primatum suum, inhonorans summam & præcellam sedem, derogans Apostolicæ dignitati? Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex federit hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego. ⁵ *Act. 5. 17.* Erit

⁵ Nempe ut sedeant judicantes juxta illud Matthæi 19. *V. 28. Sedebitis & vos &c.*

Erit illud , non fuit . Itane imminutor est dignitatis servus , si non vult esse major Domino suo : aut discipulus , si non vult esse major eo qui se misit : aut filius , si non transgreditur terminos , quos posuerunt patres sui ? *Quis me constituit judicem ?* ait ille Dominus & magister : & erit injuria servo discipuloque , nisi judicet universos ? Mihi tamen non videtur bonus aestimator rerum , qui indignum putat Apostolis seu apostolicis viris non judicare de talibus , quibus datum est judicium in majora . Quidni contemnant judicare de terrenis possessoriunculis hominum , qui in cælestibus & angelos judicabunt ? Ergo in criminibus , non in possessionibus potestas vestra : quoniam propter illa , & non propter has , accepistis claves regni cælorum , prævaricatores utique exclusuri , non possessores . *Ut sciatis* , ait , *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata , &c.* Quænam tibi major videtur & dignitas , & potestas , dimittendi peccata , an prædia dividendi ? Sed non est comparatio .

Ha-

Luc. 12.

14.

Matth. 9.

6.

Habent hæc infima & terrena iudices suos, reges & principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Denique ubi necessitas exigit, audi quid censeat Apostolus: *Si enim in vobis judicabitur hic mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis.* 2. Cor. 6.

CAPUT VII.

*Pietati & rerum æternarum considerationi
in primis vacandum esse.*

8. **S**ED aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem urgente: aliud ultro incumbere istis, tamquam magnis, dignisque tali & talium intentione rebus. Itaque hæc & innumera talia dicerem, si fortia dicerem, si recta, si sincera. Nunc *Ephes. 5. 16.* autem quoniam dies mali sunt, sufficit interim admonitum esse, non totum te, nec semper dare actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis,

dis , & temporis sequestrare . Hoc autem dico necessitatem intuens , non æquitatem quamquam non sit præter æquum , necessitati cedere . Nam si liceret quod deceret , absolute per omnia & in omnibus præferendam , & vel solam , vel maxime colendam eam , quæ ad omnia valet , id est pietatem , prorsus irrefragabilis ratio monstrat . Quid sit pietas quæris ? Vacare considerationi . Dicas forsitan in hoc dissentire me ab illo , qui pietatem definit cultum Dei . Non est ita . *Job. 28. v. 28. iuxta LXX.* Si bene consideras , illius sensum meis expressi verbis , etsi tamen ex parte . Quid tam pertinens ad cultum Dei , quam quod ipse hortatur in Psalmo : *Psal. 45. 11.* *Vacate , & videte quoniam ego sum Deus ?* quod fane in partibus considerationis præcipuum est . Quid denique tam valens ad omnia , quam quæ ipsius quoque actionis partes benigna quadam præsumptione suas facit , præagendo quodammodo , & præordinando quæ agenda sunt ? Necessario fane ; ne forte quæ & prævisa & præmeditata poterant esse proficuo , præcipi-

cupitata magis periculo fiant, quod timet, si recordaris, in ipsis actionibus causarum, & in magnis quibusque negotiis, magnarumve consiliis rerum frequenter accidisse non ambigo. Et primum quidem ipsam fontem suum, id est mentem, de qua oritur, purificat consideratio. Deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat, & ordinat, postremo divinarum pariter & humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quæ confusa determinat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, veri similia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc est quæ agenda præordinat, acta recogitat, ut nihil in mente resideat aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa præsentit, in adversis quasi non sentit: quorum alterum fortitudinis: alterum prudentiæ est.

CAPUT VIII.

*Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor
primarum virtutum harmoniam & con-
nexionem oriri.*

9. **I**B I etiam advertere tibi est sua-
vissimum quemdam concentum
complexumque virtutum, atque alte-
ram pendere ex altera; ficut hoc lo-
co vides, Fortitudinis matrem esse
prudentiam: nec fortitudinem, sed te-
meritatem esse quemlibet ausum, quem
non parturivit prudentia. Hæc item
est, quæ inter voluptates & necessita-
tes media, quasi quædam arbitra se-
dens, utrimque certis limitibus deter-
minat fines, istis assignans & præbens
quod sat est; illis quod nimis est de-
mens; & sic ex alterutro tertiam for-
mans virtutem, quam dicunt Tem-
perantiam. Nempe intemperantem ip-
sa consideratio censet, tam eum, qui
necessariis pertinaciter demit, quam
qui indulget superfluis. Non est ergo
temperantia in solis refecandis super-
fluis: est & in admittendis necessariis.
Hujus

Hujus sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur, qui curam carnis nostræ docet non perfici in desiderio. Dicens siquidem *curam carnis non perfici*, superflua cohibet: addens, *in desiderio*, necessaria non excludit. Unde mihi videtur non omnino absurde definire Temperantiam, qui hanc nec præcidere necessitatem, nec excedere dicat, juxta illud Philosophi; *Ne quid nimis*.

10. Jam de Justitia, quæ una ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præveniri, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat justitiæ, nec factura utique alteri, quod sibi fieri nolit; nec quod sibi velit fieri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse justitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere etenim nunc mecum etiam hujus pulchram connexionem & coherentiam cum temperantia, & item ambarum cum duabus superioribus, id est prudentia & fortitudine. Nam cum justitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri

fieri quis, alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus, *Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit: quod quidem temperantiae est. Denique & ipsi iustitiae, ut justa sit, temperantia modum imponit. *Noli nimium esse justus*, ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam iustitiam, quae temperantiae moderamine non frenetur. Quid quod & ipsa sapientia hoc temperantiae frenum non respuit? dicente Paulo secundum sapientiam a Deo sibi datam, *non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Sed & e converso, quod temperantiae necessaria iustitia sit, ostendit Dominus, arguens in Evangelio illorum temperantiam, qui abstinebant ut viderentur hominibus jejunantes. Erat in cibo temperantia, sed non iustitia in animo: quia non Deo placere, sed hominibus intendeabant. Quomodo

rur-

Matth. 7.
12.

Eccles. 7.
17.

Rom. 12.
3.

Matth. 6.
16.

rursum vel ista, vel illa sine fortitudine? cum constet fortitudinis esse, & non mediocris, cohibere velle & nolle suum inter angustias, parum & nimis; ut sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi, æquali undique sui, utpote ex omni parte pariter circumciso, quem solum constat esse virtutis.

II. Dico mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hoc dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, ut videatur esse proprium singularum? An ipsum virtus est, & nihil aliud? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes una. An potius, quia sine eo virtus non est, omnium quodammodo intima vis una est & medulla virtutum, in qua sic uniuntur, ut proinde una videantur omnes? præsertim quod non illud participando communicant, sed totum a singulis atque integrum possidetur. Verbi causa, quid tam justitiæ, quam modus? Alioquin si quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit quod suum est,

quod tamen suum ipsius est facere. Quid tam rursus temperantiæ, quæ non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit? Sed, puto, fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit, quæ ab irruentibus vitiis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit & vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis. Ergo modum tenere iustitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide ne in hoc differant, ut iustitiæ quidem in affectu res sit; a fortitudine autem efficacia ejus; porro possessio atque usus apud temperantiam. Restat ut doceamus ab hac communionem prudentiam non excludi. Nonne ipsa est, quæ modum, diu animi neglectu posthabitu, & vitiorum invidia quasi in abditis reclusum, & coopertum quadam vetustatis caligine, prior reperit & advertit? Propterea dico tibi: a paucis advertitur, quia paucorum prudentia est. Itaque iustitia quærit, prudentia invenit, vindicat fortitudo, temperantia possidet. Non mihi

mihi hoc loco propositum est de virtutibus disputare : sed hæc dixerim hortans ad vacandum considerationi , cuius beneficio hæc & similia advertuntur . Cui tam pio , tamque utili otio nullam in vita operam dare , nonne vitam perdere est ?

CAPUT IX.

Recentia Pontificum exempla paulatim corrigenda , vetera imitanda.

12. **Q**uid tamen , si te philosophiæ huic totum repente devoveris ? Prædecessores tui non ita consueverunt : eris molestus quam pluribus , quasi qui a patrum vestigiis subito deviaris , nempe id videberis agere in fuggillationem illorum . Sed & notabere vulgari Proverbio : Qui hoc facit quod nullus , mirantur omnes , veluti qui cupias admirationi fore . Nec potes eorum omnia simul & subito vel errata corrigere , vel excessus redigere in modum . Erit cum acceperis tempus , ut secundum sapientiam tibi a Deo datam paulatim & op-

portune id studeas . Interim fane malo alterius utere in bonum quod potes . Quamquam si de bonis , & non de novis sumamus exempla , non defuere Romani Pontifices , qui sibi otia inter maxima negotia invenirent . Obsidio urbi , & barbaricus ensis civium cervicibus imminebat : numquid tamen istud terruit beatum ⁶ Papam Gregorium , quominus sapientiam scriberet in otio ? Eo nempe temporis (quod ex ejus præfatione liquet) obscurissimam & extremam partem Ezechielis tam diligenter , quam eleganter exposuit .

CA-

⁶ S. Gregorius Magnus præfat. lib. 2. Homil. in Ezechielem inquit . „ Agilulfum Longobardorum regem ad obsidionem nostram summopere festinantem Padum transisse cognovimus . Unde pensate , Fratres , in caliginosis , ac mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera , timoris sui perturbationibus occupata „ . Nihilominus extremam Ezechielis partem , visionum obscuritate perdifficilem , eo tempore tam diligenter , quam eleganter populo explanavit . Quam igitur ad Christi tribunal excusationem prætexere poterunt ii Clerici , & præsertim animarum pastores , qui pacis otio , ac tranquillitate fruente adeo negligenter se habent in sacrarum rerum studiis , & in fidelibus salubriter legem Domini edocendis . Vide notam quam primo Tomo pag. 72. in Pastoralem S. Gregorii parte 2. cap. 7. adjecimus .

CAPUT X.

*Abusus Advocatorum, Judicum, Procuratorum,
eorumque fraudes graviter perstringit.*

13. **S**ED esto : alius inolevit mos ,
dies alii sunt , & alii hominum
mores ; & tempora periculosa non in-
stant jam , sed exstant . Fraus , & cir-
cumventio , & violentia invalere su-
per terram . Calumniatores multi , de-
fensor rarus , ubique potentiores pau-
periores opprimunt : non possumus deef-
se oppressis , non negare injuriam pa-
tientibus judicium . Nisi agitentur cau-
sæ , audiantur partes , inter partes ju-
dicari quid potest ? Agitentur causæ ,
sed sicut oportet . Nam is modus , qui
frequentatur , execrabilis plane ; & qui
non dico Ecclesiam , sed nec forum
deceat . Miror namque quemadmodum
religiosæ aures tuæ audire sustinent hu-
jusmodi dispositiones Advocatorum ,
& pugnas verborum , quæ magis ad
subversionem , quam ad inventionem
proficiunt veritatis . Corrige pravum
morem , & præcide linguas vanilo-
quas ,

quas , 7 & labia dolosa claude . Hi sunt qui docuerunt linguas suas loqui mendacium , disertis adversus justitiam , eruditi pro falsitate . Sapientes sunt ut faciant malum , eloquentes ut impugnent verum . Hi sunt qui instruunt a quibus fuerant instruendi ; adstruunt non comperta , sed sua ; struunt de proprio calumnias innocentiae ; destruunt simplicitatem veritatis , obstruunt judicii vias . Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem , ut brevis & pura narratio . Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas (neque enim omnes necesse erit) diligenter velim , sed breviter decidere assuescas , frustratoriasque & venatorias præcidere dilationes . Causa viduæ intret ad te ,
cau-

7 Contra fraudes , dolosasque Curialium , & Causidicorum procrastinationes admonet sancta Synodus Tridentina sess. 24. cap. 20. & sess. 25. cap. 10. de Reform. tam Ordinarios , quam alios quoscunque Judices , ut terminandis causis , quanta fieri poterit brevitate , studeant ; ac litigatorum artibus seu in litis contestatione , seu alia parte judicii differenda , modis omnibus , aut termini præfixione , aut competentis alia ratione occurrant . Vide etiam Concilium Lateran. ultimum sess. 10. , & in Clementinis sæpe de verb. sign. c. Finem litibus &c. , & Clem. dispensationem , & alibi in Corpore juris Canonici .

causa pauperis , & ejus qui non habet quod det . Aliis alias multas poteris committere terminandas , quam plures nec dignas audientia judicare . Quid enim opus est admittere illos , quorum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium ? Tanta est impudentia nonnullorum , ut cum manifestæ ambitionis prurigine scateat tota facies causæ eorum , non erubescant audientiam flagitare , publicantes semetipsos ad multorum conscientias , in quo vel suæ solius satis poterant confundi judicio . Non fuit qui retunderet attritas frontes ; & ideo plures facti sunt , & magis induruerunt . Sed & nescio quomodo vitiosus conscientias vitioforum non refugit : & ubi omnes sordent , unius foetor minime sentitur . Quis enim umquam , verbi causa , avarum avarus , immundum immundus , luxuriosum luxuriosus erubuit ? Plena est ambitiosis Ecclesia : non est jam quod horreat in studiis & molationibus ambitionis , non plus quam spelunca latronis in spoliis viatorum .

CAPUT XI.

*In Advocatos & Procuratores , qui ex iniquitate
quæstum faciunt , severe animadvertendum .*

14. **S**I Christi discipulus es , ignes-
cat zelus tuus , exurgat au-
toritas adversus impudentiam hanc
& generalem pestem . Intuere Magi-
strum sic facientem , & audi dicentem :
Qui mihi ministrat , me sequatur .
Non parat aures ut audiat , sed flagel-
lum quo feriat . Verba nec facit , nec
recipit . Nec enim sedet judicans , sed
insequitur puniens . Causam tamen non
tacet , quod videlicet domum oratio-
nis , negotiationis fecissent . Ergo & tu
fac similiter . Erubescant vultum tuum
istiusmodi negotiatores , si fieri potest :
si non ; timeant . Et tu flagellum te-
nes . Timeant nummularii , nec fidant
in nummis , sed diffidant ; abscondant
æs suum a te , scientes effundere ,
quam accipere paratiorem . Hoc stu-
diose & constanter agendo , multos lu-
cri facies , turpium sectatores lucro-
rum honestioribus officiis vindicando :
mul-

*Johan.
12. 26.*

multos , ne vel audeant hujusmodi attentare , servabis . Adiice illud , quod non parum proficiet & ad ferias quas tibi suadeo . Ita nempe non pauca tibi momenta temporum redimes ad vacandum considerationi , quædam (ut dixi) negotia nec audiendo , quædam aliis committendo : quæ tua digna putaveris audientia , fideli quodam & accommodo ipsi causæ compendio terminando . De qua consideratione his addere aliqua cogito , sed sub alterius fane principio libri : atque hic fit finis istius , ne duplo te oneret minus suavis oratio , si longa fuerit .

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

*Apologiam instituit ob infelicem successum expeditionis
in Terram sanctam susceptæ.*

i. **M**emor promissi mei, quo ecce jam aliquamdiu teneor apud te, vir optime, Papa Eugeni, volo ipso absolvere me vel fero. Puderet dilationis, si mihi conscius forem incuriæ, aut contemptus. Non ita est: sed incidimus (ut ipse nosti) in tempus ⁸ grave, quod & ipsi pæne viven-

⁸ Cum expeditio Crucifignatorum hortante S. Bernardo in Orientem suscepta, ut ab iniqua Saracenorum potestate loca sacra vindicarentur in pristinum, legitimumque Christifidelium dominium, infauste cessisset, virum Dei calumniis, obtreccionibusque plures impudentissime infectabantur clam, palamque. Hinc ipse hoc capite apologiam suam adornat, quod alii Scriptores ea ætate celebriores, doctrina ac pietate insignes affatim præstiterere affirmantes S. Abbatem spiritu Dei ad id prædicandum, suadendumque afflatum fuisse, sed ob superbiam, lasciviamque exercituum, qui salubria ejus monita non observarunt, pollutis, & præsumptibus de multitudine, ac instructu copiarum, atque ita carnem brachium suum superbe ponentibus favorem nequaquam divinum arrisif-
se,

vivendi usui videbatur indicere cessationem , nedum studiis ; cum scilicet Dominus provocatus peccatis nostris , ante tempus quodammodo visus sit judicasse orbem terræ , in æquitate quidem , sed misericordiæ suæ oblitus non pepercit populo suo , non suo nomini . Nonne dicunt in gentibus , *Ubi Psal. 113. est Deus eorum ?* Nec mirum . Eccle-^{2.}

fiæ

se , imo infeliciter omnia accidisse . Ita Otho Frising. *de gestis Fid. lib. 1. cap. 60.* , qui præsens adfuit , remque totam cominus introspexit , optimeque perpendit : similia testantur Guillelmus Neubrigensis *lib. 1. de rebus Angliæ cap. 20.* , willelmus Tyrius , Joannes Abbas Casæmarii , alique . Præterea Deus fervi sui sapientissimum zelum contra maledicos pluribus , clarisque per eum tunc temporis patratis miraculis comprobavit , uti testatur præsertim Gaufridus *in vita S. Bernardi lib. 4. c. 5.* Postquam autem hæc fusius retulisset Ven. Baronius anno 1149. , apposite , sapienterque n. 5. subdit . „ Poterant quidem tanta ista obstruere ora loquentium iniqua , attamen sicut nec Redemptori tot ab eo edita profuere miracula , quin in eum calumniæ , atque blasphemiæ jacerentur , imo etiam morti turpissimæ traderetur ; ita nec satis S. Bernardo fuit , ejusmodi miraculis suspicionem de præsumpta temeritate purgasse , quin de iis ipsis calumniam pateretur „ . Unde mirari admodum subit , recentes quosdam , nescias quo spiritu ductos , adeo de propria eruditione , ac judicio præsumentes reperiri , qui calumniantibus illis , ac obtreçantibus potius fidem adhibuere , & S. Bernardi zelum hac in re carpere , ac fugillare audent impotenter .

fiæ filii , & qui Christiano censentur nomine , prostrati sunt in deserto , aut interfecti gladio , aut fame consumpti .

Psal. Effusa est 9 contentio super principes ,
106.40. & Dominus errare fecit eos in invio ,
Psal. 13. & non in via . Contritio & infelicitas
3. in viis eorum ; pavor , & mæror , & confusio in penetralibus regum ipsorum . Quam confusi pedes annuntiantium bona ! Diximus , Pax , & non est pax : promissimus bona , & ecce turbatio . Quasi vero temeritate in opere isto , aut levitate usi simus . Cucurrimus plane in eo , non quasi in incertum , sed jubente te , immo per te Deo . Quare ergo jejunavimus , & non aspexit ? humiliavimus animas nostras , & nescivit ? Nam in his omnibus non est averfus furor ejus , sed adhuc manus ejus extenta . Quam patienter interim adhuc audit voces sacrilegas ,
Exod. 32. & Ægyptios blasphemantes ; quia cal-
12. lide eduxit eos , ut occideret in deserto ?

9 Locus desumptus est ex vitiosa lectione *versus 40. Psalmi CVI.* , ubi Bernardi tempore legebatur *contentio* , ut apud willelmum Tyrium *lib. 15. c. 21.* pro eo , quod genuina lectio nostræ vulgatæ editionis nunc habet *contemptio* , in greco *ἐκείνη* .

to ? Et quidem judicia Domini vera : *Pf. 118.*
 quis nesciat ? At iudicium hoc abyf- ^{10.}
 fus tanta , ut videar mihi non imme-
 rito pronuntiare beatum , qui non fue-
 rit scandalizatus in eo .

2. Et quomodo tamen humana te-
 meritas audet reprehendere , quod ini-
 nime comprehendere valet ? Recorde-
 mur supernorum iudiciorum , quæ a
 sæculo sunt , si forte sit consolatio .
 Nam quidam ita dixit : *Memor fui iu-* ^{*Pf. 118.*}
diciorum tuorum a sæculo Domine , & ^{52.}
consolatus sum . Rem dico ignotam
 nemini , & nunc nemini notam . Nem-
 pe sic habent mortalium corda : Quod
 scimus cum necesse non est , in neces-
 sitate nescimus . Moyfes educturus po-
 pulum de terra Ægypti , meliorem il-
 lis pollicitus est terram . Nam quando ^{*Exod. 3.*}
 ipsum aliter sequeretur populus , so- ^{8.}
 lam sapiens terram ? Eduxit ; eductos
 tamen in terram , quam promiserat ,
 non introduxit . Nec est quod ducis
 temeritati imputari queat tristis & ino-
 pinatus eventus . Omnia faciebat Do-
 mino imperante , Domino cooperante ,
 & opus confirmante sequentibus signis .
 Sed

Sed populus ille, inquis, duræ cervicis fuit, semper contentiose agens contra Dominum, & Moysen servum ejus. Bene: illi increduli & rebelles; hi autem quid? Ipsos interroga. Quid me dicere opus est, quod fatentur ipsi? Dico ego unum. Quid poterant proficere, qui semper revertebantur, cum ambularent? Quando & isti per totam viam non redierunt corde in Ægyptum? Quod si illi ceciderunt & perierunt propter iniquitatem suam; miramur istos eadem facientes, eadem passos? Sed numquid illorum casus adversus promissa Dei? Ergo nec istorum. Neque enim aliquando promissiones Dei justitiæ Dei præjudicant. Et audi aliud.

Judic.

20. 1.

3. Peccavit Benjamin: accinguntur reliquæ tribus, ad ultionem, nec sine nutu Dei. Designavit denique ipse ducem proeliaturis. Itaque proeliantur, freti & manu validiori, & causa potiori, & (quod his majus est) favore

Psal. 65.

5.

divino. At quam terribilis Deus in consiliis super filios hominum! Terga dedere sceleratis ultores sceleris, &

pau-

paucioribus plures . Sed recurrunt ad Dominum , & Dominus ad eos : *Ascendite* , inquit . Ascendunt denuo , denuoque fusi & confusi sunt . Ita Deo primum quidem favente , secundo & jubente , iusti justum certamen ineunt , & succumbunt . Sed quo inferiores certamine , eo fide superiores inventi sunt . Quid putas de me facerent isti , si meo hortatu iterato ascenderent , iterato succumberent ? quando me audirent monentem tertio repetere iter , repetere opus , in quo semel jam , & secundo frustrati forent ? Et tamen Israelitæ unam & alteram non reputantes frustrationem , tertio parent , & superant . Sed dicunt forsitan isti : Unde scimus quod a Domino sermo egressus sit ? Quæ signa tu facis , ut credamus tibi ? Non est quod ad ista ipse respondeam : parcendum ^{io} verecundia meæ . Responde tu pro me & pro te ipso , secundum ea quæ audisti , & vidisti ; aut certe secundum quod tibi inspiraverit Deus . 4. Sed

^{io} Scilicet non sustinet verecundia prædicare miracula , quibus Deus approbavit meam prædicationem . Videsis supra nota 3. , & ejus epistolam 242. ad Tolosanos .

4. Sed forte miraris me prosequi ista , qui aliud proposueram . Facio non oblitus propositi , sed quod a proposito non iudicem aliena . Nempe de consideratione (ut memini) sermo mihi ad tuam dignationem . Et sane magna ista res , & egens consideratione non minima . Quod si res magnas a magnis considerari oportet , cui æque , ut tibi , id studii competit , qui parem super terram non habes ? Sed tu secundum sapientiam & potestatem datam tibi desuper , facies de hoc . Non est meæ humilitatis dictare tibi sic vel sic fieri quicquam . Sufficit intimasse oportere aliquid fieri , unde & Ecclesia consoletur , & obstruatur os loquentium iniqua . Hæc pauca vice apologiæ dicta sint , ut ipsa qualiacumque habeat conscientia tua ex me , unde habeat me excusatum , & te pariter , etsi non apud eos qui facta ex eventibus æstimant , certe apud teipsum . Perfecta & absoluta cuique excusatio , testimonium conscientiæ suæ . Mihi pro minimo est ut ab illis iudicer , qui dicunt bonum malum , & malum bonum ;

num; ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Et si necesse sit unum *Isa. 5.* fieri e duobus, malo in nos murmur ^{20.} hominum, quam in Deum esse. Bonum mihi, si dignetur me uti pro clypeo. Libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata spicula blasphemorum, ut non ad ipsum perveniant. Non recuso inglorius fieri, ut non irruatur in Dei gloriam. Quis mihi det gloriari in voce illa: *Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam?* Gloria mihi est confortem fieri Christi, cujus illa vox est: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* *Psal. 68. 8.* Nunc jam recurat stilus ad suam materiam, & in ea quæ proposueramus, suo tramite gradiatur oratio. *Psal. 68. 10.*

CAPUT II.

Considerationis a contemplatione distinctio.

5. **E**T primo quidem ipsam considerationem quid dicam, considera. Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo; quod

quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquisitionem magis se habeat. Juxta quem sensum potest contemplatio quidem definiri, verus certusque intuitus animi de quacumque re, siue apprehensio veri non dubia. Consideratio autem, intensa ad investigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum. Quamquam soleant ambæ pro invicem indifferenter usurpari.

CAPUT III.

Considerationis quatuor puncta designat.

*Matt. 16.
26.*

6. **J**AM quod ad considerationis at-
tinet fructum, quatuor ut occurrunt, tibi considerata reor: te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. Quid tibi prodest si universum mundum lucreris, te unum perdens? Etsi sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris. Quantum vero? Ut quidem senserim ego, totum. Noveris licet omnia mysteria, nove-

noveris lata terræ, alta cæli, profunda maris; si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento, ruinam, non structuram faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit instar congesti pulveris, ventis obnoxium. Non ergo sapiens, qui sibi non est. Sapiens sibi sapiens erit: & bibet de fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua consideratio; non solum autem, sed & in te finiatur. Quocumque evagetur, ad te revocaveris eam cum salutis fructu. Tu primus tibi, tu ultimus. Sume exemplum de summo omnium Patre, Verbum suum & emittente, & retinente. Verbum tuum, consideratio tua: quæ si procedit, non recedat: sic progrediatur, ut non egrediatur; sic exeat, ut non deserat. In acquisitione salutis nemo tibi germanior unico matris tuæ. Contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi, contra: præter, dixisse debueram. Quicquid se considerationi offerat, quod non quoquomodo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum.

CAPUT IV.

Notitiam sui ipsius triplici consideratione sui completitur ; & primum quidem considerationis membrum hic exsequitur .

7. **E**T hæc tui consideratio in tria quædam dividitur , si consideres quid , quis , & qualis sis . Quid in natura , quis in persona , qualis in moribus . Quid , verbi gratia , homo . Quis , Papa vel summus Pontifex . Qualis , benignus , mansuetus , vel quicquid tale . Quamquam primum illud , philosophicum sit magis , quam apostolicum vestigare ; attamen est in definitione hominis , quem dicunt animal rationale , mortale , quod diligentius intueri si libet , licet . Non est quod tuæ in eo aut professioni obviet , aut dignitati : est vero quod salutis afferre queat . Nam consideranti duo hæc simul , rationale , mortaleque ; is tibi exinde occurrit fructus , ut & mortale , quod in te est , rationale humiliet ; & rursus rationale , mortale confortet , quod neutrum negle-

neglectui erit homini circumspecto .
Si qua adhuc præsens considerata re-
quirit locus , tractabuntur infra , & for-
te utilius ex partium collatione .

CAPUT V.

*Alterum membrum considerationis sui proponit :
nempe , Quis sit , & unde .*

8. **N**unc quis sis , & de quo sis
factus advertendum . Quam-
quam quod dixi , de quo , id mihi
prætereundum putem , tuæ potius re-
linquendum agnitioni . Illud dico indi-
gnum tibi , citra perfectum agere de
tanta assumpto perfectione . Quidni
erubescas minimus inveniri in ma-
gnis , qui te recordaris magnum in
minimis exstitisse ? Non es oblitus
primæ professionis : non excidit menti
quæ subducta est manui , sed ne af-
fectui quidem . Ipsam ad singula tua
imperia , judicia , instituta , habere
præ oculis non erit inutile . Hæc te
consideratio facit honoris contempto-
rem in honore ipso . Atque id ma-
gnum . Non recedat a pectore : cly-
peus

Psal. 43. peus est tibi vel a sagitta illa , *Homo*
13. *cum in honore esset , non intellexit .*
 Loquere ergo tibi : Abiectus eram in
 domo Dei mei . Quale est hoc , de
 paupere & abjecto levare super gen-
 tes & regna ? Quis ergo , aut quæ
 domus patris mei , ut sedeam excel-
 sis sublimior ? Sane qui dixit mihi ,
Luc. 14. *Amice , ascende superius ,* amicum fo-
10. *re fidit .* Si minus inveniar , non ex-
 pedit quidem . Qui elevavit , & dei-
 cere potest . Sera querela : *Quoniam*
Pf. 101. *elevans allisisti me .* Non est quod
11. blandiatur celsitudo , ubi sollicitudo
 major : illa discrimen intendit , hæc
 amicum probat . Huic accingamur ,
 si nolumus tandem cum rubore no-
 vissimum locum tenere .

CAPUT VI.

Quale debeat esse Procerum Ecclesiæ studium .

9. **F** Actum superiorem dissimulare
 nequimus ; sed enim ad quid ,
 omnimodis attendendum . Non enim
 ad dominandum opinor . Nam & Pro-
 pheta , cum similiter levaretur , au-
 divit :

divit : *Ut evellas & destruas , & di-* Jerem. x.
spendas & dissipas , & ædifices & plan- 10.
tes . Quid horum factum sonat ? Ru-
sticani magis sudoris schemate quo-
dam labor spiritualis expressus est .
Et nos igitur , ut multum sentiamus
de nobis , impositum senserimus mi-
nisterium , non dominium datum . Non
sum ego major Propheta ; & si forte
par potestate , sed meritorum non est
comparatio . Hæc loquere tibi , & do-
ce te ipsum , qui alios doces . Puta te
velut unum aliquem ex prophetis . An
non satis ad te ? & nimium . Sed gratia
Dei es id quod es . Quid ? Esto quod
Propheta : numquid plus quam prophe-
ta ? Si sapias , eris contentus mensura ,
quam tibi mensus est Deus . Nam quod
amplius est , a malo est . Disce exem-
plo prophetico præsidere non tam ad
imperitandum , quam ad factitandum
quod tempus requirit . Disce sarculo
tibi opus esse , non sceptro , ut opus
facias prophetæ . Et quidem ille non
regnaturus ascendit , sed extirpaturus .
Putasne & tu invenias aliquid elabo-
randum in agro Domini tui ? Et pluri-
mum.

Matth. 9.
37.

Galat. 4.
7.

Matth.
20. 6.

mun . Non plane totum quivere emundare Prophetæ, aliquid filiis suis Apostolis quod agerent reliquerunt : aliquid ipsi parentes tui tibi . Sed nec tu ad omne sufficies . Aliquid profecto tuo relicturus es successori , & ille aliis , & alii aliis usque in finem . Circa undecimam denique horam operarii otii arguuntur , & mittuntur in vineam . Antecessores tui Apostoli audierunt , quia *messis quidem multa , operarii vero pauci* . Paternam tibi vindicato hereditatem . Nam si filius , & heres . Ut probes heredem , evigila ad curam , & non otio torpeas , ne & tibi dicatur : Quid hic stas tota die otiosus ?

10. Multo minus inveniri oportet aut deliciis resolutum , aut resupinum pompis . Nihil horum tibi tabulæ testatoris assignant . Sed quid ? Si illarum tenore contentus sis , curam potius hereditabis & operam , quam gloriam & divitias . Blanditur cathedra ? Specula est . Inde denique superintendis , sonans tibi Episcopi nomine non dominium , sed officium . Quidni lo- ceris in eminenti , unde prospectes omnia , qui speculator super omnia constitue-

stitueris ? Enimvero prospectus iste pro-
 cinctum parit, non otium. Quomodo
 libet gloriari, ubi otiari non licet ?
 Nec locus est otio, ubi sedula urget
 sollicitudo omnium ecclesiarum. Nam
 quid tibi aliud dimisit sanctus Aposto-
 lus ? *Quod habeo, inquit, hoc tibi do.* Act. 3. 6.
 Quid illud ? Unum scio : non est au-
 rum neque argentum, cum ipse dicat :
Argentum & aurum non est mihi. Si
 habere contingat, utere non pro libi-
 tu, sed pro tempore. Sic eris utens
 illis, quasi non utens. Ipsa quidem,
 quod ad animi bonum spectat, nec bo-
 na sunt, nec mala : usus tamen horum
 bonus, abusio mala ; sollicitudo peior,
 quæstus turpior. Esto, ut alia quacum-
 que ratione hæc tibi vindices : sed non
 apostolico jure. Nec enim tibi ille da-
 re quod non habuit potuit. Quod ha-
 buit, hoc dedit, sollicitudinem, ut di-
 xi, super ecclesias. Numquid domina-
 tionem ? Audi ipsum. *Non dominan-* 1. Pet. 5.
tes, ait, in clero, sed forma facti gre- 3.
gis. Et ne dictum sola humilitate pu-
 tes, non etiam veritate, vox Domini
 est in Evangelio : *Reges gentium do-* Luc. 22.
minan- 25.

minantur eorum , & qui potestatem habent super eos , benefici vocantur . Et infert : Vos autem non sic . Planum est : Apostolis interdicitur dominatus .

II. I ergo tu , & tibi usurpare aude aut dominans apostolatum , aut Apostolicus dominatum . Plane ab alterutro prohiberis . Si utrumque simul habere voles , perdes utrumque . Alioquin non te exceptum illorum numero putes , de quibus queritur Deus sic :

osea 8.4. Ipsi regnaverunt , & non ex me ; principes exstiterunt , & ego non cognovi .

Jam si regnare sine Deo juvat , habes gloriam , sed non apud Deum . At si interdictum tenemus , audiamus edi-

Luc. 21. 26.

ctum : Qui major est vestrum , fiat sicut junior ; & qui præcessor est , sicut qui ministrat . Forma apostolica hæc

est : dominatio interdicitur , indicitur ministratio , quæ & commendatur ipsius exemplo Legislatoris , qui secutus

Ibid. 27.

adjungit : Ego autem in medio vestrum sum , tamquam qui ministrat . Quis se jam titulo hoc inglorium putet , quo se prior Dominus gloriæ præsignivit ? Merito Paulus gloriatur in eo , dicens :

Mini-

*Ministri Christi sunt, & ego. Et addit: 1. Cor. 11. Ut minus sapiens dico, plus ego. In^{23.} laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. O præclarum ministerium! Quo non id gloriosius principatu? Si gloriari oportet; forma tibi sanctorum præfigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parvane tibi illa videtur? Quis mihi tribuat similem fieri in gloria sanctorum? Clamat Propheeta: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Ps. 138. 17.* Clamat Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Gal. 6. 14.**

12. Hoc glorieris opto semper optimo genere gloriæ, quod Apostoli, quod Prophetæ delegere sibi, transmittere tibi. Agnosce hereditatem tuam in Christi cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit: *Plus omnibus laboravi. 1. Cor. 15. 10.* Gloria est, sed nil in ea inane, nil molle, nil resupinum. Si labor terret, merces invitet. Unusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. Et si ille plus omnibus

C 3

nibus laboravit, non tamen totum elaboravit: & adhuc locus est. Exi in agrum Domini tui, & considera diligenter, quantis hodieque de veteri maledicto silvescat spinis ac tribulis. Exi, inquam, in mundum: ager est enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum, non tamquam dominus, sed tamquam villicus, videre & procurare unde exigendus es rationem. Exi, dixerim, quibusdam tuæ passibus intentæ sollicitudinis, & sollicitæ intentionis. Neque enim ipsi qui jussi sunt ire in orbem universum, orbem circumierunt præsentia corporis, sed mentis providentia. Et tu leva oculos quosdam considerationis tuæ, & vide regiones, si non sunt magis siccæ ad ignem, quam albæ ad messem. Quam multæ, quas putaveras fruges, diligenter inspectæ, vepres potius apparebunt? Immo ne vepres quidem: annosæ & veterinosæ arbores sunt, sed non profecto fructiferæ: nisi forte glandium aut filiquarum, quas porci manducant. Quousque occupant terram? Nonne, si exis & cernis ista, pudebit otiosam
jace-

jacere securim ; pudebit sine causa fal-
cem apostolicam accepisse ?

13. In hunc quondam agrum Isaac
patriarcha exierat , cum primo Rebec-
ca occurrit ei : & , ut Scriptura ha-
bet , *Exierat ad meditandum* . Ille ad ^{Gen. 24.}
meditandum , tu ad extirpandum egre- ^{62.}
diaris necesse est . Tibi jam præcessis-
se meditatio debet : tempus faciendi
præ manibus . Si nunc hæsitare inci-
pias , id quidem fero . Ante , juxta ^{Lnc. 14.}
consilium Salvatoris , sedisse debueras , ^{28.}
ante æstimasse opus , metiri vires , pon-
derasse sapientiam , merita comparasse ,
sumptus computasse virtutum . Age er-
go , puta tempus putationis adesse , si
tamen meditationis præivit . Si cor
movisti , movenda jam lingua , moven-
da est & manus . Accingere gladio
tuo , gladio spiritus , quod est verbum
Dei . Glorifica manum & brachium ^{Ephes. 6}
dextrum in faciendo vindictam in na- ^{17.}
tionibus , increpationes in populis , in
alligando reges eorum in compedibus ,
& nobiles eorum in manicis ferreis .
Si hæc facis , honorificas ministerium
tuum , & ministerium te . Non medio-

cris iste principatus . Exturbare est hoc
 malas bestias a terminis tuis , quo gre-
 ges tui securi in pascua educantur .
 Domabis lupos , sed ovibus non do-
 minaberis . Pascendas utique , non pre-
 mendas suscepisti . Si bene considera-
 sti , quis sis ; hæc te oportere facere
Jacob. 4. non ignoras . Porro scienti & non fa-
17. scienti , peccatum est tibi . Non es ob-
Luc. 12. litus ubi legeris : *Servus sciens volun-*
47. *tatem domini sui , & non faciens ,*
plagis vapulabit multis . Sic Prophe-
 tæ , sic Apostoli factitabant . Fortes
 fuere in bello , non molles in fericis .
 Si filius es Apostolorum & Prophetarum ,
 & tu fac similiter . Vindica tibi
 nobile genus similibus moribus ; quod
 non aliunde nobile , quam morum in-
Heb. 11. genuitate , & fidei fortitudine fit . Per
33. hanc vicerunt regna , operati sunt ju-
 stitiam , adepti sunt repromissiones .
 Hoc chirographum paternæ tuæ here-
 ditatis , quod tibi evolvimus , ubi in-
 spicias portionem quæ te contingit . In-
 duere fortitudinem , & hereditasti .
 Posside fidem , posside pietatem , pos-
 side sapientiam , sed sapientiam sancto-
 rum :

rum : (ipsa est timor Domini) & habes quod tuum est . Habes sine defraudatione integrum paternum fundum . Pretiosissimus fundus virtus est . **BONUS FUNDUS** humilitas , in quo omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino . Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum . Quæ enim virtutum æque potest dæmonum omnem debellare superbiam , tyrannidem hominum ? Ceterum cum omni indifferenter personæ hæc sit quædam turris fortitudinis a facie inimici ; nescio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus , & in clarioribus clarior comprobatur . Nulla splendidior gemma , in omni præcipue ornatu summi Pontificis . Quo enim celsior ceteris , eo humilitate apparet illustrior & seipso .

CAPUT VII.

*Resumens priorem questionem, quis sit,
diligentius expendit.*

14. **A**Rguar forsitan, quod non factis primis explicitis partibus, in secundas nescio quomodo stilus excurrerit, describere inchoans qualem te oporteat esse, cum necdum, quis sis, plenius expressisset. Credo erubescens in summo positum apice videri hominem nudum, festinavit induere insignibus suis. Absque his nempe eo deformior, quo illustrior pares. Numquid potest abscondi civitatis supra montem positæ desolatio; aut latere fumus lucernæ extinctæ super candelabrum? Simia in tecto, rex fatuus in folio sedens. Et nunc audi canticum meum, & quidem minus suave, sed salutare. Monstruosa res, gradus summus, & animus infimus: sedes prima, & vita ima; lingua magniloqua, & manus otiosa; sermo multus, & fructus nullus; vultus gravis, & actus levis; ingens auctoritas, & nutans stabilitas.

Ad-

Admovi speculum : foedus se in eo vultus agnoscat : tu tuum gaude dissimilem inveniri . Inspice tamen & tu , ne forte , etsi sit unde merito placeas tibi , etiam in quo debeas displicere , non desit . Volo glorieris testimonio conscientiae tuae , sed non minus ut eodem ipso humiliaris . Rara vox , *Nihil* I. Cor. 4. *mibi conscius sum* . Cautior in bonis ⁴ ambulas , si & mala non lateant . Quamobrem , ut dixi , noveris te , ut inter angustias quae non desunt , fruaris conscientiae bono ; magis autem ut scias quid desit tibi . Nam cui non desit ? Omnia illi desunt , qui nil sibi deesse putat . Quid si summus Pontifex sis ? Numquid quia summus Pontifex , ideo summus ? Infimum noris esse , si summum putas . Quis summus ? Cui addi non possit . Graviter erras , si te illum existimes . Absit . Non tu de illis es , qui dignitates virtutes putant . Tibi ante experta virtus , quam dignitas fuit . Augustis relinquito illam sententiam , aliisque , qui divinis coli honoribus non timuerunt : verbi gratia , Nabuchodonosor , Alexandro , Antio-

tiocho, Herodi. Tu vero considera, non consummatione summum te dici, sed comparatione. Nec me putes comparationem dicere meritorum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo, ut ministrum Christi, & (quod absque præjudicio sanctitatis cujuscumque dixerim) summum plane inter ministros. Alias niti te ad summum velim, non putare summum, aut velle putari antequam sis. Nam quomodo proficis, si jam sufficis tibi? Non sit proinde tibi aut pigrum vestigare quid desit, aut fateri quod desit verecundum. Loquere & tu voce antecessoris

Philipp. 31. 2. tui: Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim. Et rursum: Ego

Ibid. 13. me non arbitror comprehendisse. Hæc scientia sanctorum: hæc longe ab illa

Eccles. 1. 18. quæ inflat. Hanc qui apponit, apponit & dolorem: sed dolorem hunc nemo umquam sapiens subterfugit. Est quippe medicinalis dolor, per quem stupor ille letalis animi duri & impoenitentis extunditur. Et ideo sapiens, qui

Psal. 37. 18. dicere potuit: Et dolor meus in conspectu tuo meo semper. Nunc jam repetenda

dæ

de reliquiæ, si quæ sunt, loci illius,
à quo paulo ante divertimus.

CAPUT VIII.

*De pontificiæ dignitatis & potestatis
excellentiâ differit.*

15. **A**GE, indagemus adhuc dili-
gentius quis sis, quam geras
videlicet pro tempore personam in Ec-
clesia Dei. Quis es? Sacerdos ma-
gnus, summus Pontifex. Tu princeps
Episcoporum, tu heres Apostolorum;
tu primatu Abel, gubernatu Noe, pa-
triarchatu Abraham, ordine Melchi-
fedech, dignitate Aaron, auctoritate
Moyfes, iudicatu Samuel, potestate
Petrus, unctione Christus. Tu es cui
claves traditæ, cui oves creditæ sunt.
Sunt quidem & alii cæli janitores, &
gregum pastores: sed tu tanto glorio-
sius, quanto & differentius utrumque
præ ceteris nomen hereditasti. Habent
illi sibi assignatos greges, singuli sin-
gulos: tibi universi crediti, ¹¹ uni
unus,

11. Quam præclare, & juxta veritatis Evange-
licæ amissim senserit, scripseritque S. Doctor Cla-
reval-

unus . Nec modo ovium , sed & pa-
storum tu unus omnium pastor . Un-
de id probem quæris ? Ex verbo Do-
mini . Cui enim , non dico Episco-
porum , sed etiam Apostolorum , sic
absolute & indiscrete totæ commissæ

Jan. 21. sunt oves ? *Si me amas , Petre , pa-*
15. *sce oves meas .* Quas ? illius vel illius
populos civitatis , aut regionis , aut
certi regni ? *Oves meas* , inquit . Cui
non planum , non designasse aliquas ,
sed assignasse omnes ? Nihil excipitur ,
ubi distinguitur nihil . Et forte præ-
sentes ceteri condiscipuli erant , cum
committens uni , unitatem omnibus
commendaret in uno grege & uno pa-
store

ævallenfis de supremo Romani Pontificis in uni-
versam Ecclesiam primatu , auctoritate , ac jurif-
dictione , tum ex hoc libro , tum ex aliis ejus ope-
ribus abunde colligitur . Nos id pluribus probare
in præsentia superfedemus , cum jamdiu animum
adjecerimus ad dissertationem exornandam , qua
S. Doctoris , & SS. Patrum hac de re mentem per-
scrutabimur , aperiemusque contra nuperos (præser-
tim Justinum Febronium) Pontificiæ potestatis de-
curtatores , qui proinde toti Ecclesiæ ingentem pla-
gam imprudentes infligunt . Nam capitis detrimenta
necessè est , ut in cetera membra dimanent . Hinc
experientia docet , ubi minus Pontificiæ auctorida-
tis plenitudo observatur , defenditurque , Episco-
palem etiam in dies imminui , atque labefactari .

store, secundum illud: *Una est colum- Cant. 6.
ba mea, formosa mea, perfecta mea.*^{8.}

Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem, recedentes ab unitate. Inde est quod alii singuli singulas for- *Galat. I.*
titi sunt plebes, scientes sacramentum.^{19.}

Denique Jacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, una contentus est Jerosolyma, Petro universitatem cedens. Pulcre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, ubi occisus est ille, nam dictus est frater Domini. Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogativæ?

16. Ergo, juxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa exstiterit, tu Episcopo coelum claudere, tu ipsum ab episcopatu deponere, etiam & tradere satanæ potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi, tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis. Accipe aliud, quod

Johan. 21. quod nihilo minus prærogativam confirmat tibi. Discipuli navigabant, & Dominus apparebat in littore; quodque jucundius erat, in corpore redi-vivo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, & sic venit ad ipsum, aliis navigio pervenientibus. Quid istud? Nempe signum singularis pontificii Petri, per quod non navem unam, ut ceteri quique suam, sed sæculum ipsum suscepit gubernandum. Mare enim sæculum est; naves, Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, unicum se Christi Vicarium designavit, qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet, siquidem *apoc. 17.* *multæ, populi multi.* Ita cum quisque ceterorum habeat suam, tibi una com-missa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, to-to orbe diffusa.

CAPUT IX.

Proprie naturæ considerationem commendat.

17. **E**N quis es : sed noli oblivisci etiam quid . Nam & ego non sum oblitus , id me promississe repetiturum in opportunitate . Quam opportune cum eo qui es , etiam quod ante eras , consideras ! Quid dico , eras ? Et nunc es . Quid definas intueri , quod non desiisti esse ? Una sane consideratio est , quid fueris , & quid sis : nam quis sis factus , altera . Non oportet ut ista extundat illam in scrutinio tui . Es enim , ut dixi , adhuc quod eras : & non minus hoc es , quam quod factus es post , forte & magis . Denique illud natus es , mutuatus hoc , non in hoc mutatus . Non rejectum illud , sed istud adjectum . Tractemus utrumque simul , nam , ut præfatuimur me meministi , collatæ ex invicem ambæ res utiliores fient . Dixi supra consideranti quid sis , naturam occurrere , qua es homo , nam homo natus es . Porro percunctanti quis , personæ respon-

pondebitur nomen , quod est Episcopus : quod quidem factus , non natus es . Quid tibi horum videtur ad purum esse tui , & ad te principalius pertinere ? quod factus , an quod natus ? Nonne quod natus ? Hoc ergo confu- lo consideres maxime , quod maxime es , hominem videlicet , quod & na- tus es .

18. Nec modo quid natus , sed & qualis natus , oportet attendas , si non vis tuæ considerationis fructu & utili- tate fraudari . Tolle proinde nunc he- reditaria hæc perizomata ab initio ma- ledicta . Dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam , non plagam curantium . Dele fucum fugacis hono- ris hujus , & male coloratæ nitorem gloriæ , ut nude nudum consideres , quia nudus egressus es de utero matris tuæ . Numquid infulatus ? numquid micans geminis , aut floridus sericis , aut coronatus pennis , aut suffarcina- tus metallis ? Si cuncta hæc , veluti nubes quasdam matutinas , velociter transeuntes & cito pertransituras , dis- sipes , & exsuffles a facie considera-
tio-

tionis tuæ ; occurret tibi homo nudus , & pauper , & miser , & miserabilis ; homo dolens quod homo fit , erubescens quod nudus fit , plorans quod natus fit , murmurans quod fit homo natus ad laborem , non ad honorem ; homo natus de muliere , & ob hoc cum reatu ; brevi vivens tempore , ideoque cum metu ; repletus multis miseriis , & propterea cum fletu . Et vere multis , quia corporis & animæ simul . Quid enim calamitate vacat nascenti in peccato , fragili corpore , & mente sterili ? Vere ergo repletus , cui infirmitas corporis , & fatuitas cordis cumulatur traduce sordis , mortis addictione . Salubris copula , ut cogitans te summum Pontificem , attendas pariter vilissimum cinerem non fuisse , sed esse . Imitetur cogitatio naturam ; imitetur & , quod dignius est , Auctorem naturæ , summa imaque consocians . Nonne natura in persona hominis vili limo vitæ spiraculum colligavit ? Nonne Auctor naturæ in sui persona Verbum limumque contemperavit ? Ita tibi fume formam ,
tam

tam de nostræ concretionis originis ,
quam de sacramento redemptionis : ut
altus sedens , non alta sapiens sis ; sed
humilia de te sentiens , humilibusque
consentiens .

CAPUT X.

*Tertium membrum considerationis sui , nempe
qualis sit , exponit .*

19. **P**roinde si consideras quantus
es , cogita etiam qualis , &
maxime . Hæc te fane consideratio
tenet in te ; nec a te avolare finit ,
non ambulare in magnis , neque in
mirabilibus super te . In te consistito .
Non infra dejici , non attolli supra ;
non evadere in longius , non extendi
in latius . Tene medium , si non vis
perdere modum . Locus medius tutus
est . Medium sedes modi , & modus
virtus . Omnem extra modum man-
sionem sapiens exilium reputat . Pro-
pterea non est illi habitare in longo ,
quod ultra modum sit : sed ne in lato
quidem , quod extra sit : porro nec in
alto vel imo , quod alterum supra ,
alte-

alterum infra sit. Denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planius, ne me putes ea loqui quæ Apostolus comprehendere hortatur cum ^{Ephes. 3. 18.} omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum, quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cum sibi homo longiorem promittit vitam; latum, cum in superfluas animus distenditur curas; altum, cum de se plus præsumit; profundum, cum se plus deiicit. Qui ergo longa sibi metitur tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, transiens vitæ terminos productiori sollicitudine? Inde est, quod homines in præsentia a sese exsules per oblivionem, in alia per inanem sollicitudinem migrant sæcula, non profutura, immo nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis laceretur curis necesse est. Nempe immoderata extensio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Jam vero alta præsum-

Prov. 18.
12.

Job. 18.
15.

sumptio , quid nisi ruinosa præcipitatio est ? Legisti namque , *Ante ruinam exaltatur cor* . Quid è regione nimiae pusillanimitatis dejectio , nisi desperata quædam absorptio est ? In hanc fortis non deiicietur . Prudens longioris vitæ non abducetur incerto . Modestus moderabitur curas : temperabit a superfluis , non deerit necessariis . Porro justus altiora se non præsumet , sed loquetur cum justo : *Si justus fuero , non levabo caput* .

CAPUT XI.

Serium examen sui Pontifici serio commendat .

20. **T**U ergo in hac consideratione tui caute ambules , & tota æquitate verferis , ut nec plus vero tibi tribuas , nec plus justo parcas . Porro plus vero tribuis , non modo arrogando tibi quod non habes bonum , sed & quod habes adscribendo . Vigilanter discerne , qualis ex te , & qualis sis dono Dei , & non sit in spiritu tuo dolus . Erit autem , nisi fideliter partiens , tua tibi , & quæ sunt Dei ,

Dei , Deo sine fraude resignes . Ex te mala , bona a Domino esse , persuasum tibi non ambigo . Sane inter considerandum qualis sis ; etiam qualis fueris , ad memoriam revocandum , conferenda posteriora prioribus . Profecerisne in virtute , in sapientia , in intellectu , in suavitate morum ; an ab his forte (quod absit) defeceris . Patientior sis , an impatientior solito , iracundior leniorne , insolentior an humilior , affabilior an austerior , exorabilior an difficilior , pusillior animo an magnanimior , serius magis an plusculum dissolutus , timorator an forte fidentior quam oportet . Quam latus tibi patet campus in hoc genere considerandi ! Memoro ego pauca , veluti quædam seminaria proferens ; non tamen ipse ferens , sed dans semen ferenti . Oportet innotescat tibi zelus tuus , clementia tua , discretio quoque moderatrix earumdem virtutum ; qualis videlicet in donandis injuriis , qualis sis in ulciscendis , quam in utroque providus modi , loci , temporis observator . Prorsus consideranda

da tria hæc in usu virtutum harum :
ne non sint virtutes , si præter hæc
reperiantur , nempe ejusmodi , non na-
tura virtutes , sed usus facit . Nam
ex se indifferentes esse noscuntur .
Tuum est , aut abutendo & confun-
dendo facere vitia ; aut bene ordina-
teque utendo , virtutes . Solent discre-
tionis oculo caligante alterutrum sibi
præripere , loca , terminos occupare .
Porro caliginis duæ sunt causæ , ira ,
& mollior affectus . Is judicii censu-
ram enervat , illa præcipitat . Quo-
modo ab altero non periclitetur , aut
pietas clementiæ , aut zeli rectitudo ?
Turbatus præ ira oculus clementer
nil intuetur ; suffusus fluxa quadam
& muliebri mollitie animi rectum
non videt . Non eris innocens , si
aut punias eum cui forte parcendum
esset , aut parcas ei qui fuerat pu-
niendus .

CAPUT XII.

*Neque in prosperis animum nimis laxandum ,
neque in adversis deficiendum .*

21. **I**N tribulationibus quoque qualem te inveneris , nolo dissimules . Si constantem in tuis , condolentem in alienis , gaude . Recti cordis hoc ; e regione perversissimi , si cum in propriis deprehendaris fortasse impatiens , minime tamen in alienis compatiens sentiaris . Quid in prosperis ? nihilne est quod considerationem sollicitet ? Est utique , si diligenter attendas , quam rarus semper exstiterit , qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui custodia & disciplina . Quando hæc incautis non fuit ad disciplinam , quod ignis ad ceram , quod solis radius ad nivem vel glaciem ? Sapiens David , sapientior Salomon fuit : sed , blandientibus nimis secundis rebus , alter ex parte , alter ex toto desipuit . Magnus , qui incidens in adversa , non excidit vel parum a sapientia : nec minor , cui

D

præ-

74 S. BERNARDI ABBATIS
præfens felicitas si arrisit, non irrisit.
Quamquam facilius inveneris, qui sapientiam retinuerunt, contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdididerunt. Præferendus ille, & magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatio cura vestis vel corporis non irrepsit.

CAPUT XIII.

*Ab otio & nugis, vanisque sermonibus
Pontificem dehortatur.*

Eccli. 38. 22.
25. **E** T si recte Sapiens hortatur sapientiam scribi in otio, cavendum & in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nugæ, nugæ sunt; in ore sacerdotis, ¹² bla-

¹² Ejusmodi sales, facetias, dicacitates, tamquam scurrilitates ab Apostolo Paulo damnatas, ab ore Sacerdotum ablegat etiam S. Petrus Damianus, qui eas censet ferendas aliquando, laudandas numquam. S. Ambrosius ante hos omnes, *licet interdum honesta joca, inquit, ac suavia sint, tamen ab Ecclesiastica abhorrent regula: lib. i. de officiis cap. 4.* Videtis etiam S. Gregorium Magnum *Hom. xi. in Ezechielem.* Sacri præcipue Oratores, qui juxta Ber-

blasphemiae. Interdum tamen si incidunt, ferendae fortassis; referendae numquam. Magis interveniendum caute & prudenter nugacitati. Prorumpendum fane in serium quid, quod non modo utiliter, sed libenter audiant, & supersedeant otiosis. Consecrasti os tuum Evangelio: talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegum est.

Labia sacerdotis, ait custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus: *Malachi 2. 7.*
non nugas profecto, vel fabulas. Verbum scurrile, quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore: procul & ab aure relegandum. Foede ad cachinnos moveris, foedius moves. Porro detra-

D 2 here,

Bernardum *consecrarunt os suum Evangelio*, ad haec attendant quæso, ne ad nugas, & ludrica aut privatim aut publice excurrant. Legant Chrysosthomum in cap. 5. epist. ad Ephesios, ubi ostendit, quam deceat Christianam gravitatem. ridiculis abstinere; quæ qui legerit non poterit non mirari, quantum nonnulli sacri concionatores ab ea gravitate distent, quam ille vir sapientissimus jure ab ipso populo exigebat; Ita Carolus Regius Soc. Jesu lib. 2. cap. 16. *Oratoris Christiani*, quod opus ab Evangelii præconibus nocturna, diurnaue manu cum aureis, cedroque dignis S. Augustini *de Doctrina Christiana* libris utillime versaretur. Confer Tomum I. horum opusculorum paginis 106. 311. 316.

here , aut detrahentem audire , quid horum damnabilius fit , non facile dixerim .

CAPUT XIV.

Personarum acceptionem in judiciis summopere vitandam .

23. **D**E avaritia non est quod tuum fatigem intuitum , cum pecuniam tamquam paleam dicaris habere . Non prorsus , non est quod pro illa timeatur a judiciis tuis . Sed est quod non minus sæpe , nec noxie minus infidiari judicantibus solet : de quo maxime , quid in tua lateat conscientia , latere te nolim . Quid illud si quæris ? acceptio personarum . Non parvi te rerum peccati existimes , si facies peccatorum fumis , & non potius causas dijudicas meritorum . Est item vitium , cuius si te immunem sentis , inter omnes quos novi ex his qui cathedras ascenderunt , sedebis me iudice solitarius : quia veraciter singulariterque levasti te supra te , juxta

Thren. 3.
28. Prophetam . Facilitas credulitatis hæc est ,

est, cujus callidissimæ vulpeculæ magnorum neminem comperi satis cavisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio,* inde præjudicia in absentes. Gratulor autem tibi (nec enim assentationis apud te vereor incurrere notam) gratulor, inquam, præfidere te usque adhuc absque horum omnium querela multa: an & sine culpa, tu videris. Nunc ad ea quæ sub te sunt, consideratio intendenda. At alterius principii hoc: siquidem tuis occupationibus sermo brevior competentior est.

* Nempe condemnatio; confer notam pag. 268. in Tomo I. horum opusculorum.

LIBER TERTIUS

CAPUT I.

*Pontificis esse, non tam ut omnes suo dominio subiicat,
sed ut omnes, quantum fieri potest, ad
Ecclesiæ gremium perducatur.*

1. **F**inis superioris libri huic principium ponit. Itaque juxta promissum illius considerata quæ sub te sunt. Quænam sunt illa, non est quod a me quærendum putes, Sacerdotum optime Eugeni; rectius fortasse quæ non sint quæras. Orbe exeundum ei qui forte volet explorare quæ non ad tuam pertinent curam. Parentes tui destinati sunt, non aliquas regiones, sed ipsum debellaturi orbem. *Ite in orbem universum*, dictum est illis. *Mar. 16. 15.* Ipsi vero vendentes tunicas, emere gladios ignitum eloquium, & spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non pervenerunt victores inclyti, filii excussorum? Quo non sagittæ potentium acutæ cum carbonibus desolatoriis? & quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ

Pf. 119. 4.
Pf. 18. 5.

ræ verba eorum . Penetrabant & in-
 cendebant verba illa incensa igni , quem
 Dominus misit in terram . Occumbe-
 bant strenuissimi bellatores , sed non ^{Luc. 12.}
 succumbebant : triumphabant & mor-
 tui . Nimis confortatus est principatus ^{Pf. 138.}
 eorum : constituti sunt principes super ^{17.}
 omnem terram . Eis tu successisti in ^{Pf. 44.}
 hereditatem . Ita tu heres , & orbis
 hereditas . At quatenus hæc portio te
 contingit , aut contigerit illos , id so-
 bria consideratione pensandum . Non
 enim per omnem reor modum , sed
 sane quodamtenus (ut mihi videtur)
 dispensatio tibi super illum credita est,
 non data possessio . Si pergis usurpare
 & hanc , contradicit tibi qui dicit :
Meus est orbis terræ , & plenitudo ejus . ^{Pf. 49.}
 Non tu ille , de quo Propheta : *Et* ^{12.}
erit omnis terra possessio ejus . Chri- ^{Pf. 103.}
 stus hic est , qui possessionem sibi vin-
 dicat , & jure creationis , & merito
 redemptionis , & dono Patris . Cui
 enim alteri dictum est , *Postula a me ,* ^{Psal. 2.8.}
& dabo tibi gentes hereditatem tuam ,
& possessionem tuam terminos terræ ?
 Possessionem & dominium cede huic :

tu curam illius habe . Pars tua hæc :
ultra ne extendas manum .

2. Quid , inquis ? Non negas præ-
esse , & dominari vetas ? Plane fic .
Quasi non bene præsit , qui præest in
sollicitudine . Numquid non & villa
villico , & parvus dominus subiectus
est pædagogus ? Nec tamen villæ ille ,
nec is sui domini dominus est . Ita
& tu præsis ut provideas , ut consu-
las , ut procures , ut serves . Præsis ut
Matt. 24.
45.
profis ; præsis ut fidelis servus & pru-
dens , quem constituit Dominus super
familiam suam . Ad quid ? Ut des il-
lis escam in tempore ; hoc est , ut
dispenses , non imperes . Hoc fac , &
dominari ne affectes hominum homo ,
ut non dominetur tui omnis iniustitia .
At satis superque id intimatum supra ,
cum , quis sis , disputaretur . Addo ta-
men & hoc , nam nullum tibi vene-
num , nullum gladium plus formido ,
quam libidinem dominandi . Certe ut
multum tibi tribuas , si multum dece-
ptus non es , nil te existimas plus ac-
cepisse a magnis Apostolis . Recordare
Rom. 1.
14.
nunc vocis illius : *Sapientibus & insi-*
pien-

pientibus debitor sum. Et si non indubitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento, debitoris molestum nomen fervienti potius, quam dominanti congruere. Servus in Evangelio audit: *Quantum debes domino meo?* Luc. 16. 5.
 Ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus, non dominatorem, sed debitorem; curandum summopere tibi, & tota vigilantia considerandum, quomodo & qui non sapiunt sapiant, & qui desipere resipiscant. At nullum genus insipientiæ infidelitate (ut sic loquar) insipientius. Ergo & infidelibus debitor es, Judæis, Græcis, & Gentibus.

3. Interest proinde tua, dare operam quam possis, ut increduli convertantur ad Fidem, conversi non avertantur, aversi revertantur: porro perversi ordinentur ad rectitudinem, subversi ad veritatem revocentur: subversores invictis rationibus convincantur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest; vel si non, perdant auctoritatem, facultatemque alios subvertendi. Non omnino & ab hoc insipientium

D ; gene-

genere pessimo tibi dissimulandum . Dico autem hæreticos , schismaticosque , nam hi sunt subversi , & subversores ; canes ad scissionem , vulpes ad fraudem . Erunt , inquam , hujusmodi maxime tuo studio aut corrigendi , ne pereant ; aut ne perimant , coercendi . Esto , de Judæis excusat te tempus : habent terminum suum qui præveniri non poterit . Plenitudinem gentium præire oportet . Sed de ipsis gentibus quid respondes ? Immo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic ? Quid visum est patribus ponere metam Evangelio , verbum suspendere fidei , donec infidelitas durat ? Quæ ratione , putamus , substitit velociter currens fermo ? quis primus inhibuit hunc salutarem cursum ? Et illis causa forte , quam nescimus , aut necessitas potuit obstitisse .

*Ps. 147.
15.*

4. Nobis quæ dissimulandi ratio est ? Quæ fiducia , quæ conscientia Christum non vel offerimus eis qui non habent ? An veritatem Dei in injustitia detinemus ? Et quidem quandoque perveniat gentium plenitudo necesse est . Exspe-
cta-

Etamus ut in eas incidat fides ? Cui credere casu contigit ? *Quomodo cre-*^{Rom. 10. 14.}
dent sine predicante ? Petrus ad Corne-^{Act. 8. 26.}
 lium , Philippus ad Eunuchum missi^{Act. 10. 20.}
 sunt : & , si exemplum recentius quæ-
 rimus , Augustinus a beato Gregorio
 destinatus , formam fidei tradidit An-
 glis . Et de his tu ita tecum . Ego ad-
 do & de pertinacia Græcorum , qui no-
 biscum sunt , & nobiscum non sunt ;
 juncti fide , pace divisi . Quamquam
 & in fide ipsa claudicaverint a semitis
 rectis . Et item de hæresi , quæ clam
 pæne ubique serpit ; apud aliquos sæ-
 vit palam . Nam Parvulos Ecclesiæ
 passim & publice deglutire¹³ festinat .
 Quæris ubi sit hoc ? Vestri , qui ter-
 ram Austri tam sæpe visitant , ecce

D 6

hi

¹³ Id intelligendum de Henricianis , qui par-
 vulos a baptismo excludebant , de quibus S. Ber-
 nardus fusius agit in epistola 61. , & in sermoni-
 bus 65. , & 66. super cantica . Per terram Austri
 videtur hic designari Hispania , aut quod respectu
 Galliarum , ubi S. Doctor versabatur , ac scribebat , ad
 Austrum vergit ; aut allusione facta ad terram Au-
 stri , ex qua Regina Saba cum thesauris processit
 ad invisendum Salomonem . Qui autem ex Hispa-
 nia in Italiam revertebantur Romani , transibant
 per agrum Tolosatensem , ubi tunc temporis Henri-
 ciani maxime grassabantur .

hi sciunt, & possunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum, aut transeunt secus: sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audivimus. Et forsitan audissemus, nisi præ auro Hispaniæ, salus populi viluisset. Tuum est & plagæ huic remedium providere.

5. Sed est insipientia, quæ ipsam quoque jam propemodum stultam fecit sapientiam fidei. Quomodo & ipsam Catholicam pæne totam hoc virus infecit? Nam dum & in ipsa quique quæ nostra sunt quærimus, fit ut invicem invidentes, invicem provocantes, exerceamur ad odia, animumur ad injurias, armemur ad lites, cavillemur ad dolos,¹⁴ feramur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur a fortioribus, opprimamus infirmiores. Quam digne & laudabiliter occupatur meditatio cordis tui adversus tam pestilens insipientiæ genus, quod corpus ipsum Christi, quæ

¹⁴ Vide Tomum I. horum opusculorum in nota pag. 120., ubi fuse disseritur in detractores præsertim eos, qui præpositorum vitam temere dijudicant, & in scurrilibus conventiculis famam insolenter prosciunt.

quæ est multitudo credentium, occupasse consideras! O ambitio, ambientium crux! quomodo omnes torquens, omnibus places? Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat; nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis ejus. An non limina Apostolorum plus jam ambitio, quam devotio terit? An non vocibus ejus vestrum tota die resultat palatium? Annon quæstibus ejus tota legum, canonumque disciplina infudat? Annon spoliis ejus omnis Italica inhiat inexplebili aviditate rapacitas? Quid ita, immo quid aliud tua ipsius spiritualia studia non saltem intercidit, sed abscidit? Quoties sancta ac foecunda tua abortiri otia fecit inquietum & inquietans malum? Aliud est quod ab oppressis appellatur ad te, aliud autem quod ambitio in Ecclesia per te regnare molitur. Nec deesse illis, nec huic aliquatenus assentire oportet. Quam vero inique fovetur illa, spernuntur illi! utrisque tamen debitor es, illis ut erigas, istis ut reprimas.

CAPUT II.

Quis modus in appellationibus ad Sedem apostolicam adhibendus sit.

6. **E**T quoniam incidit de appellationibus, profequi aliquatenus non erit ab re. Magno in his & pio opus intuitu est; ne quod magna fuit necessitate provisum, male utendo reddatur inutile. Mihi videtur & in multam posse eas devenire perniciem, si non summo moderamine actitentur. Appellatur de toto mundo ad te. Id quidem in testimonium singularis primatus tui. At tu, si sapias, non primatu gaudebis, sed fructu. Apostolis dictum est: *In hoc nolite gaudere, quod spiritus subjiciuntur vobis.* Appellatur ad te, ut dixi: & utinam tam fructuose, quam necessarie. Utinam cum oppressus clamat, sentiat oppressor; & non superbiat impius unde incenditur pauper. Quid tam decorum, ut ad invocationem tui nominis oppressi effugiant, versuti non refugiant? Quid e regione tam per-
ver-

versum , tam recti alienum , ut lætetur qui malum fecit ; & qui tulit , inaniter fatigetur ? Inhumanissime non moveris erga hominem , cui illatæ injuriæ cumulavere dolorem & labor itineris , & damna expensarum : sed nihilominus ignavissime in illum non moveris , qui huic tot calamitatum partim auctor , partim exstitit causa . Evigila homo Dei , cum hæc contingunt : moveatur miseratio , moveatur & indignatio tua . Alteram læso , alteram lædenti debes . Consoletur ille damnorum refarcitu suorum , satisfactione injuriarum , sine calumniarum : cum isto ita agatur , ut poeniteat fecisse quod non timuit facere , & non de poenis innocentis rideat .

7. Arbitror idem debere pati illum , qui sine causa forte appellavit . Formulam hanc justitiæ præfigit tibi & divinæ incommutabilis ratio æquitatis , & , ni fallor , ipsa appellationum lex , ut illicite usurpata appellatio nec profit appellanti , nec appellato obfit . Ut quid enim frustra fatigatus sit homo ? Quam plenum justitiæ , ut sese
potius

potius læserit qui voluit proximum ? Appellasse inique , iniquum est : inique & impune , iniquarum appellationum fomes . Iniqua autem omnis ¹⁵ appellatio , ad quam justitiæ inopia non coegit . Appellare , non ut graves , sed si graveris , licet . Appellandum a sententia . Ante sententiam improbe omnino , nisi ob manifestum gravamen , præsumitur appellatio . Qui igitur non gravatus appellat , liquet quia aut gravare intendit , aut tempus redimere . Non est autem suffugium appellatio , sed refugium . Quantos
novi-

¹⁵ Videbis Concilii Tridentini sapientissima decreta circa appellationes ecclesiasticas præcipue *sess. 13. de reform. cap. 1. , & seqq.* Verum cum nonnulli in Sedem Apostolicam parum æqui non solum in appellationum abusus , sed etiam in legitimum , ratumque earum jus , S. Bernardi sententiis abutentes , plura effutierint , fortasse id uberius dispiciemus in prævia hujusce Tomi dissertatione , quam , si otium suppetat , facile adornabimus ex adnotationibus , quas legendo Concilia , SS. Patres , Historias Ecclesiasticas , veteres , recentioresque magni nominis Auctores jamdiu peregrimus . Interim confer Christianum Lupum perdoctum , ac pium Theologum Lovaniensem inclyti Ordinis Eremitarum S. Augustini *de Appellationibus ad Sedem Apostolicam* , & eruditissimos Fratres Ballerinos Presbyteros Veronenses in prolixis observationibus contra v. dissertationem Quenelli . Tomo *II.* operum S. Leonis Magni .

novimus appellasse pulsatos , quo interim liceret , quod numquam licet ? Nonnullis etiam , quoad vixerunt , licuisse appellationis suffragio nefaria scimus , verbi gratia , incestum , adulterium . Quale est hoc , turpitudini patrocinari , quod vel maxime formidari a turpibus oportebat ? Quousque murmur universæ terræ aut dissimulas , aut non advertis ? Quousque dormitas ? quousque non evigilat consideratio tua ad tantam appellationum confusionem atque abusum ? Præter jus & fas , præter morem & ordinem fiunt . Non locus , non modus , non tempus non causa discernitur , aut persona . Præsumuntur leviter passim , plerumque & nequiter . Volentes malignari , nonne his potissimum terreri solebant ? Nunc terrori ipsi ex his magis fiunt , atque id bonis . Antidotum verum in venenum . Non mutatio dexteræ Excelsi hæc .

8. Appellantur boni a malis , ut non faciant bona : & supersedent a voce tonitruui tui formidantes . Denique appellantur Episcopi , ne illicita audeant

Matt. 21.
13.

deant matrimonia solvere, vel prohibere. Appellantur ne rapinas, ne furta, ne sacrilegia, & quæ ejusmodi sunt, punire ullatenus vel cohibere præsumant. Appellantur, ne indignas & infames personas a sacris officiis beneficiisve repellere seu amovere queant. Quod tu invenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiat ad mortem? Zelatus est Dominus domum orationis factam speluncam latronum: tu ejus minister dissimulas miserorum refugium datum arma iniquitati? Videas præripi passim partes oppressorum, & prorumpere ad appellandum non tam gravatos, quam gravare volentes. Quid hoc mysterii? Tuum est considerare, non meum commentari istud. Et cur, inquis, male appellati non veniunt, ostensuri suam innocentiam, malitiam convicturi? Dico quod dicere ad hæc solent: Nolumus vexari frustra. In curia esse, qui proclivius faveant appellantibus, foveant appellationes. Cessuris Romæ, domi cedere satius.

9. Fateor me non omnino decredere

dere his. Quem das mihi in tam crebris appellationibus quæ hodie fiunt, qui pro expensis itineris vel nummum restituerit illi, quem forte appellarit? Mirum vero si ita omnes & appellantes justî, & appellati rei vestro examine inventi sint. *Diligite*, inquit, *Sap. I. I. justitiam, qui judicatis terram*. Parum est justitiam tenere, nisi & diligas. Qui tenent, tenent; qui diligunt, zelantur. Amator justitiæ inquit justitiam, & prosequitur eam: porro omnem injustitiam persequitur. Nil tibi & illis, qui appellationes venationes putant. Pudet elogii, quod apud ethnicos jam vertitur in parabolam: Duos movimus cervos pingues. Ut mitius loquar, plus facetiæ quam justitiæ hic. Tu si amas justitiam, appellationes non affectas, sed sustines. Verumtamen quid emolumenti affert ecclesiis Dei tua unius hominis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum? At istud loci illius erit, cum cœperint versari quæ circa te sunt.

10. Nunc vero non te existimes otiose vacare considerationi huic, qua
ap-

appellationes ad legitimum, si fieri potest, revoces usum. Et si hinc mea quærat vel potius curetur sententia, dico appellationes ut non contemnendas, sic nec usurpandas omnino. Porro horum quid insolentius censeam, haud facile dixerim: nisi quod usurpatio quamdam videtur inducere contemptus necessitatem, ac per hoc forte acrius infectanda, quæ amplius nocet. Aut non vere nocentior est, mala in se, in partu pejor? Nonne ipsa est quæ ipsum jus quoque naturæ aut extenuat, aut exterminat? Nam sæpe rebus etiam pretiosissimis pretii gratiam non modo demit, sed adimit. Quid Sacramentis acceptius? Usurpata tamen ab indignis, indigneve tractata, minime acceptantur. Magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habent. Fateor grande & generale mundo bonum esse appellationes: idque tam necessarium, quam solem ipsum mortalibus. Revera quidam sol justitiæ est, prodens ac redarguens opera tenebrarum. Prorsus fovendæ & manutenendæ sunt: sed
quas

quas extorsit necessitas, non calliditas adinvenit. Usurpatoriæ sunt hujusmodi omnes, non subvenientes in necessitate, sed opitulantes iniquitati. Quidni veniant in contemptum? Quanti ut talibus quoque deferrent, etiam de proprio cessere jure, ne longo & casto itinere fatigarentur? Plures tamen sua amittere non ferentes, appellationes minus opportunas, & celsa nomina importunius contempserunt.

II. Dico aliquid quod ad rem pertinet, exempli causa. Quidam sibi publice desponsaverat uxorem. Adest dies celebris nuptiarum. Parata omnia, invitati multi. Et ecce homo concupiscens uxorem proximi sui, in vocem appellationis inopinatae prorumpit, affirmans sibi traditam prius, suam potius esse debere. Stupet sponsus, hærent omnes: sacerdos non audet progredi, frustratur omnis ille apparatus; descendit quisque in domum suam, suam coenam manducaturus: sponsa a mensa & thalamo sponsi suspenditur, quousque Roma reditum est. Parisiis contigit hoc, nobili Galliarum civitate,

te, sede regia. Rursum in civitate eadem quidam sibi desponsata uxore diem constituit nuptiarum. Interim emergit calumnia, dicentibus quibusdam non debere conjungi. Ad iudicium Ecclesiae causa delata est: sed non expectata sententia, appellatum est sine causa, sine gravamine, solo frustratoriae dilationis intuitu. At ille, siue perdere quae pararat, siue dilectae tamdiu frustrari consortio nolens, nihilo minus quod proposuerat, contempta siue dissimulata appellatione peregit. Quid illud quod in Antisiodorensi ecclesia nuper a quodam adolescente praesumptum est? Nempe defuncto sancto ¹⁵ Episcopo, volentibus clericis alium, ut moris est, eligere sibi; intervenit ille appellans, & vetans ne fieret, quousque isset & redisset ab Urbe, cui tamen appellationi nec ipse detulit. Nam cum videret se contemni, tamquam qui irrationabiliter appellasset; accitis quos potuit

¹⁵ Scilicet Hugone, qui ex Abbate Pontinicensi creatus fuerat Episcopus Antisiodorensis; post cuius mortem, quae anno MCLI. contigit, gravis contentio de eligendo successore orta est, qua de re legendae Bernardi epistolae 276., 277., & 280.

potuit sibi, tertia die post factam ab aliis electionem, fecit suam.

12. Cum itaque ex his & innumeris talibus liqueat, non ex contemptu gigni usurpationem, sed ex usurpatione contemptum: videris tu, quid sibi velit, quod zelus vester assidue pæne vindicat illum, istam dissimulat. Vis perfectius coercere contemptum? Cura in ipso utero pessimæ matris præfocari germen nequam, quod ita fiet, si usurpatio digna animadversione mulctetur. Tolle usurpationem, & contemptus excusationem non habet. Porro inexcusabilitas ausum explodet. Non sit proinde usurpator, & contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu, quod appellationum negato suffragio, immo suffugio, multa remittis negotia ad cognoscentes, vel qui noscere citius possunt. Ubi enim certior ac facilior notio, ibi decisio tutior, expeditiorque esse potest. Quam plenum gratiæ, quam multorum perinde per hoc & laboribus parcis, & sumptibus! At quibus sic credas, id tibi omnimodis.

modis attendendum . Poteram multa de eodem utiliter addere his : sed memor propositi mei , contentus interim occasionem dedisse , ad alia transeo .

CAPUT III.

Præsules Ecclesiæ non tam ut præsent , ac semetipsos pascant , quam ut aliis profint , constitutos esse .

*Luc. 22.
25.*

13. **E**T primum quod occurrit , minime transeundum reor . Præes , & singulariter . Ad quid ? eget, tibi dico , consideratione . Numquid ut de subditis crescas ? Nequaquam , sed ut ipsi de te . Principem te constituerunt , sed sibi , non tibi . Alioquin quo pacto te reputas superiorem his , a quibus beneficium mendicas ? Audi Dominum : *Qui potestatem habent super eos , benefici vocantur .* At istud de his qui foris sunt . Quid ad nos ? Tu id mendaciter diceris , si non tam beneficus esse , quam beneficiis præesse intendas . Parvi , dejectique animi est , de subditis non profectum quærere subditorum , sed quæstum proprium . In summo præsertim omnium
nihil

nihil turpius . Quam pulcre Magister 2. Cor.
gentium parentes filiis , non filios de-^{12. 14.}
bere censuit thesaurizare parentibus .
Non mediocris gloriæ vox illa identi-
dem ipsius : *Non requiro datum , sed*^{Phil. 4.}
fructum . At jam transeamus & hinc ,^{17.}
ne quis moram in his meam , avari-
tiæ in te notam interpretetur : quæ
quam longe a te sit , libro superiori^{lib. 2.}
testatus sum , sciens quanta , & in^{cap. 1.}
quanta tua necessitate respueris . Ad
te proinde scripserim ista , non propter
te . Nempe quod tibi scribitur , soli
prodesse non decet . Hic locus ava-
ritiam carpit , a quo vitio immunis
fatis tua opinio est ; an & opus , tu
videris . Vidimus tamen (ut oblata
a pauperibus taceam , quæ tangere
non acquiescis) Germanicos detumui-
se faccos , sed pretio , * non massa .
Argentum reputatum est foenum . Sum-
marii¹⁷ non levatis sarcinis , onusti

E nihilo

* Nempe facci e Germania Romam allati pecu-
nia pleni ad gratias , & ambitionis fines obtinen-
dos nihil valuerunt apud Pontificis Ministros , seu
nullo in pretio habiti sunt , adeoque quoad pre-
tium detumuerunt .

¹⁷ Alii legunt *Saumarii* , rectius *Sagmarii* &
græco *σάγμα* ; idest equi clitellarii , seu sarcinarii .

nihilo minus repatriant vel invitī .
 Nova res ! Quando hactenus aurum
 Roma refudit ? Et nunc Romanorum
 consilio id usurpatum non credimus .
 Duo venerunt, ambo locupletes , &
 ambo rei . Siquidem unus Mogunti-
 nus , ¹⁸ Coloniensis alter : alteri gra-
 tia gratis reddita est ; alter , indignus
 credo cui gratia redderetur , audivit :
 Cum quali veste intraſti , cum tali
 egredieris . O vocem magnificam ! vo-
 cem prorsus apostolicæ libertatis ! Quid
 minus ab illa hæc habuit , *Pecunia tua*
tecum sit in perditionem ? Nisi quod in
 illa plus zeli , in ista plus modestiæ so-
 nuit . Quid ille de transmarinis ¹⁹ par-
 tibus

Act. 8.
20.

¹⁸ Henricus I. Archiepiscopus Moguntinus suo-
 rum canonicorum calumniis violatæ castitatis infi-
 mulatus iniquam depositionis sententiam subiit , sed
 provocans ad Sedem Apostolicam absolutus fuit .
 Bernardus pro eo scripsit epistolam 202. Arnol-
 dus Coloniensis , qui cathedram Archiepiscopalem
 obtinuerat anno 1138. , post annos aliquot de si-
 monia accusatur , & in Concilio Rhemenſi eam-
 dem cum Henrico Moguntino depositionis senten-
 tiam passus est . Appellationem ad Romanum Pon-
 tificem deinde interjecit , Romam petiit , at etsi
 plurima pro sua absolutione obtulisset , eam impe-
 trare minime valuit .

¹⁹ Forte willelmus intrusus in Sedem Ebor-
 acensem de quo Bernardi epistolæ 235. , & 238.
 & seqq.

tibus pæne a finibus terræ , terra & mari currens pro episcopatu suis & alienis facultatibus rursus emendo ? Jam enim emerat prius . Tulit multa , sed retulit , non omnia tamen . Incidit miser in manus alias , accipere quam dare potentiores . Bene fecisti , tuas in utroque fervans innoxias , nec imponere scilicet ambitioso , nec supponere iniquo mammonæ acquiescens . Non sic a paupere Episcopo continuiisti , dans quod daret , ne immunificus notaretur : accepit clam , quod palam dedit . Sic de tuo sacculo consultum est verecundiæ viri : sic quoque curiæ morem gerens , tuo beneficio invidiam declinavit eorum , qui diligunt munera . Non potes abscondere : & factum novimus , & personam . Audire gravat ? Et ego eo libentius prædico , quo tu id molestius audis , si tibi sic expedit , & mihi sic . Tam non oportet Christi gloriam me filere ,

E 2

quam

& seqq. His adde , quæ de Eugenio III. refert Johannes Saresberienfis in *Polycratici lib. V. cap. 5.* ubi Eugenius laudatur : quod nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat , aut cui credebatur rem imminere .

Marc. 7. 36. quam nec te quærere tuam . Et si pergis murmurare adhuc , respondebitur tibi ex Evangelio : *Quanto eis præcipiebat , tanto magis plus prædicabant , dicentes : Bene omnia fecit .*

CAPUT IV.

Gradus Ordinum ac dignitatum , quæ in Ecclesia sunt , non temere confundendos ac perturbandos . Hinc abusum quærendi Privilegia ac Exemptiones perstringit .

14. **A** Udi aliud , si tamen aliud . Ad idem enim fortassis pertinere quis dicat . Tua consideratio viderit hoc . Mihi videtur non longe a vero dissentire , qui id forte inter avaritiæ species locandum putaverit . Ego vero illius aut speciem esse , aut speciem habere non negaverim . SANB interest tuæ perfectionis , & malas res , & malas pariter species devitare . In altero conscientiæ , in altero famæ consulis . Puta tibi non licere (etsi alias fortasse liceat) quicquid male fuerit coloratum . Denique interroga majores tuos , & dicent tibi : *Ab omni spe-*

1. Theff. 5. 22.

specie mala abstinete vos. Sane minister Domini Dominum imitetur, quia ipse ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur*. Et habes de illo: Dominus ^{Joha. 12. 26.} regnavit, ^{Psal. 92. 1.} decorem induit, induit Dominus fortitudinem. Tu quoque esto fortis in fide, decorus in gloria; & probasti te imitatore Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conscientiae: decor tuus, splendor bonae opinionis. Ita quaeso, induere fortitudinem; etenim gaudium Domini fortitudo tua. Porro specie tua & pulcritudine tua nihilo minus tamquam propria similitudine delectatur. Induere vestimentis gloriae tuae, vestire duplicibus, quibus domesticos suos fortis illa mulier induere consuevit. Non sit in conscientia ^{Prov. 31. 2.} nutans infirmitas modicae fidei, non sit in fama naevus malae speciei; & vestieris duplicibus: & gaudebit sponsus super sponsam animam tuam, & gaudebit super te Deus tuus. Miraris quorsum haec, ignarus usque adhuc quid dicere velim. Non te tollo diutius. Murmur loquor & querimoniam ecclesiarum. Truncari se clamitant ac

demembrari . Vel nullæ , vel paucae
admodum sunt , quæ plagam istam aut
non doleant , aut non timeant . Quæ-
ris quam ? Subtrahuntur Abbates Epi-
scopis , Episcopi Archiepiscopis , Ar-
chiepiscopi Patriarchis five Primatibus.
Bonane species hæc ? Mirum si excu-
sari queat vel opus . Sic factitando
probatis vos habere plenitudinem po-
testatis , sed justitiæ forte non ita . Fa-
citis hoc , quia potestis : sed utrum
& debeatis , quæstio est . Honorum
ac dignitatum gradus , & ordines qui-
busque suos servare positi estis , non
invidere , ut quidam vestrorum ait :

Rom. 13. *Cui honorem , honorem .*

7.

1. Cor.

2. 15.

15. Spiritualis homo ille , qui om-
ne dijudicat , ut ipse a nemine judi-
cetur , omne opus suum trina quadam
consideratione præveniet . Primum qui-
dem an liceat , deinde an deceat , po-
stremo an & expediat . Nam etsi con-
stet in Christiana utique philosophia
non decere nisi quod licet , non expe-
dire nisi quod decet & licet : non con-
tinuò tamen omne quod licet , decere
aut expedire consequens erit . Age ,
apte-

aptemus , si possumus , tria ipsa operi
 huic . At quomodo non indecens tibi
 voluntate pro lege uti ; & quia non
 est ad quem appelleris , potestatem
 exercere , negligere rationem ? Tune
 major Domino tuo ? qui ait : *Non ve-* ^{Johan.6.}
ni facere voluntatem meam . ^{38.} Quam-
 quam NON MINUS dejecti , quam elati
 animi est , veluti rationis expertem ,
 non pro ratione , sed pro libitu agere ;
 nec judicio agi , sed appetitu . Quid
 tam bestiale ? Et si indignum cuivis
 utenti ratione vivere ut pecus , quis in
 te rectore omnium tantam contume-
 liam naturæ , honoris injuriam ferat ?
 Sic degenerando (quod absit) gene-
 rale opprobrium fecisti proprium tibi :
Homo cum in honore esset , non in- ^{Psal.48.}
tellexit ; comparatus est jumentis insi- ^{13.}
pientibus , & similis factus est illis .
 Quid item tam indignum tibi , quam
 ut totum tenens , non sis contentus
 toto , nisi minutias quasdam , atque
 exiguas portiones ipsius tibi creditæ uni-
 versitatis , tamquam non sint tuæ , sa-
 tagas nescio quomodo adhuc facere
 tuas ? Ubi etiam meminisse te volo ^{2. Reg.}
^{12. 1.}

parabolæ Nathan de homine, qui multas oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, immo facinus regis Achab, qui rerum summam tenebat, & unam vineam affectavit. Avertat Deus a te quod ille audivit: *Occidisti, & possedisti.*

3. Reg.
21. 2.

Ibid. 19.

16. Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipsius. Nullus est enim, nisi quod inde Episcopi insolentiores, monachi etiam dissolutioniores fiunt. Quid quod & pauperiores? Inspice diligentius talium ubique libertorum & facultates & vitas, si non pudenda admodum & tenuitas in his, & in illis sæcularitas invenitur. Matris noxiæ libertatis gemina soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & male liberum vulgus, cum non sit qui arguat? Quidni licentius quoque spoliatur ac deprædetur inermis religio, cum non sit qui defendat? Quo enim refugium illis? Numquid ad Episcopos dolentes injuriam? Ridentibus profecto aspiciunt oculis, sive quæ faciunt mala, sive quæ patiuntur. Quæ de-

demum utilitas in sanguine isto ? Vereor ne illa , quam in Propheta comminatus est Deus : *Ille , inquit , in iniquitate sua morietur , sanguinem autem ejus de manu tua requiram .* Si enim & extollitur qui subtrahitur , & qui subtrahitur uritur ; qui subtrahit , quomodo innocens ? Parum est : involvimus ignem : audi apertius . Si is qui murmurat , secundum animam mortuus est : qui instigat , quomodo vivit ? Quomodo vero non reus mortis amborum , & suæ pariter , qui gladium dedit , unde ambo morerentur ? Hoc est quod dixeram : *Occidisti , & possedisti .* Adde quod qui audiunt , scandalizantur , indignantur , detrahunt , & blasphemant , hoc est vulnerantur ad mortem . Non est bona arbor faciens fructus tales , insolentias , dissolutiones , dilapidationes , similtates , scandala , odia ; quodque magis dolendum , inter ecclesias inimicitias graves , perpetesque discordias . Vides quam verus sit sermo ille : *Omnia mihi licent , sed non omnia expediunt .* Quid si forte nec licet ? Ignosce mihi :

Ezech. 3.
18.1. Cor.
10. 23.

hi : non facile adducor licitum consentire , quod tot illicita parturit .

17. Tune denique tibi licitum censeas , suis ecclesias mutilare membris , confundere ordinem , perturbare terminos , quos posuerunt patres tui ? Si iustitiæ est jus cuique fervare suum ; auferre cuiquam sua , iusto quomodo poterit convenire ? Erras , si ut summam , ita & solam institutam a Deo vestram apostolicam potestatem existimas . Si hoc sentis , dissentis ab eo qui
Rom. 13. 1. ait : *Non est potestas nisi a Deo . Proinde quod sequitur , Qui potestati resistit , Dei ordinationi resistit : etsi principaliter pro te facit , non tamen singulariter .* Denique idem ait : *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit .* Non ait sublimiori , tamquam in uno ; sed sublimioribus , tamquam in multis . Non ergo tua sola potestas a Domino ; sunt & mediocres , sunt
Matth. 19. 6. & inferiores . Et quomodo quos Deus conjunxit , non sunt separandi : sic nec quos subjunxit , comparandi . Monstrum facis , si manui submovens digitum , facis pendere de capite , superio-
 rem

rem manui, brachio collateralem. Tale est si in Christi corpore membra aliter locas quam disposuit ipse. Nisi tu putas alium esse, qui posuit in Ecclesia quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios doctores & pastores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Atque hoc corpus, quod tibi ipse Paulus suo vere apostolico figurans eloquio, & capiti convenientissime aptans, totum ex eo compactum perhibet, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis faciens in ædificationem sui, in caritate. Nec vilem reputes formam hanc, quia in terris est: exemplar habet è coelo. Neque enim Filius potest facere quicquam, nisi quæ viderit Patrem facientem, præsertim cum ei sub Moyse nomine dictum sit: *Vide omnia facias secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.*

18. Viderat hoc qui dicebat: *Vidi*

1. Cor.
12. 28.

Ephes. 4.
16.

Johann. 5.
19.

Exod. 25.
40.

Apoc. 21.
2.

*civitatem sanctam Jerusalem, novam
descendentem de caelo, a Deo paratam.*
Ego enim propter similitudinem dictum
reor, quod sicut illic Seraphim & Che-
rubim, ac ceteri quique usque ad An-
gelos & Archangelos, ordinantur sub
uno capite Deo; ita hic quoque sub
uno summo Pontifice Primates vel
Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi
Presbyteri, vel Abbates, & reliqui in
hunc modum. Non est parvi penden-
dum, quod & Deum habet auctorem,
& de caelo ducit originem. Quod si
dicat Episcopus, Nolo esse sub Ar-
chiepiscopo; aut Abbas, Nolo obedire
Episcopo: hoc de caelo non est. Nisi
tu forte Angelorum quempiam dicen-
tem audisti, Nolo sub Archangelis
esse: aut ex alio quolibet inferiorum
ordinum aliquem non ferentem sub-
esse cuiquam, nisi Deo. Quid? in-
quis: prohibes dispensare? Non, sed
dissipare. Non sum tam rudis, ut
ignorem positos vos dispensatores, sed
in ædificationem, non in destructio-
nem. Denique quæritur inter dispen-
satores, ut fidelis quis inveniatur.

Ubi

Ubi necessitas urget , excusabilis dispensatio est : ubi utilitas provocat , dispensatio laudabilis est . Utilitas , dico , communis , non propria . Nam cum nil horum est , non plane fidelis dispensatio , ^{1. Cor.} ^{4. 2.} sed crudelis dissipatio est . Nonnulla tamen monasteria , sita in diversis episcopatibus , quod specialius pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad Sedem apostolicam pro voluntate fundatorum , quis nesciat ? Sed aliud est quod largitur devotio , aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis . Et hæc dicta de his .

20 Videsis S. Doctorem etiam epistola 7. , ubi notatu dignissima habentur circa dispensationes a numero 7. usque ad 10. ; & ejusdem egregium Tractatum de præcepto , & dispensatione , & Venerabilis Cardinalis Bellarmini admonitionem ad Nepotem *controversia sexta de multiplicitate Beneficiorum* , quam nos edidimus tomo 1. horum opusculorum paginis 385. , & seqq. , & librum 1. de Indulgentiis cap. 12. Confer Benedicti XIV. librum 13. de Synodo Dioecæsana cap. v. n. 7. , & alibi : uti adnotatur in indice rerum , & materiarum verbo *dispensatio* . Referenda huc quoque sunt Tridentini Concilii decreta saluberrima , ac sapientissima *sess. 25. cap. 18. & sess. 24. cap. 5. de reform.*

CAPUT V.

Summo Pontifici incumbere curam de apostolicis decretis, & majorum institutis per totum orbem servandis.

19. **S**uperest ut generaliter super universum Ecclesiæ statum intendat consideratio tua: si plebes clericis, si clerici sacerdotibus, si sacerdotes Deo in ea, qua oportet, ²¹ humilitate subiecti sint; si in monasteriis & religiosis locis servetur ordo, vigilet disciplina; si super prava opera & dogmata censura ²² ecclesiastica vi-geat; si floreat vineæ honestate & sanctimonia sacerdotum; si flores fructus parturiant obedientiam fidelium populorum; si demum vestra ipsorum apostolica mandata & instituta ea, qua dignum est, sollicitudine observentur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu

²¹ Vide Tomum primum horum opusculorum pag. 120.

²² Confule paginam 254. Tomi I. horum opusculorum, in qua fuse agitur de pastoralis officio pro sana morali doctrina, & disciplina intrepide tuenda, ac promovenda ob Dei veram gloriam, æternamque animarum salutem.

'Etu incultum , aut fraude subreptum
 inveniatur . Posse inveniri ne dubites .
 Mihi in promptu est (ut multa & in-
 numera prætermittam , quæ passim ne-
 glecta jacent) nonnulla etiam ex his
 quæ plantavit dextera tua , convulsa
 monstrare . Nonne os tuum in Re-
 menſi Concilio ſubjecta capitula pro-
 mulgavit ? Quis ea tenet ? Quis tenuit ?
 Falleris ſi teneri putas . Si non putas ,
 ipſe peccaſti , aut ſtatuens quæ non te-
 nerentur , aut quod non tenentur diſ-
 ſimulans . Præcipimus , aſti , ut tam
 „ Episcopos , quam Clericos , neque in
 „ ſuperfluitate , ſeu inhoneſta varietate
 „ colorum , aut fiſſura veſtium ,
 „ neque in tonſura , intuentium (quo-
 „ rum forma & exemplum eſſe de-
 „ bent) offendant aſpectum ; ſed po-
 „ tius ita in ſuis actibus errata con-
 „ demnent , & amorem innocentiae
 „ converſatione demonſtrent , ſicut di-
 „ gnitas exigit ordinis clericorum .
 „ Quod ſi moniti ab Episcopis ſuis
 „ intra quadraginta dies non obtem-
 „ peraverint , eccleſiaſticis beneficiis
 „ eorundem Pontificum auctoritate
 „ pri-

„ priventur. Episcopi vero, si præfi-
 „ xam poenam irrogare neglexerint,
 „ quia inferiorum culpæ ad nullos
 „ magis referendæ sunt quam ad de-
 „ fides negligentisque rectores; tam-
 „ diu ab officio pontificali abstineant,
 „ donec poenam a nobis constitutam
 „ clericis sibi subjectis imponant. Il-
 „ lud etiam duximus annexendum,
 „ ut nullus in Archidiaconum vel
 „ Decanum, nisi Diaconus & Præf-
 „ byter ordinetur, Archidiaconi ve-
 „ ro, Decani, & Præpositi, qui in-
 „ fra Ordines prænominatos sunt, si
 „ inobedientes ordinari contempserint,
 „ honore suscepto priventur. Prohi-
 „ bemus autem ne adolescentibus,
 „ vel infra sacros Ordines constitu-
 „ tis, sed qui prudentia & vitæ me-
 „ rito clarescunt, prædicti concedan-
 „ tur honores.

20. Verba tua hæc : tu sanxisti .
 Quid effectui mancipatum ? Adhuc
 adolescentes, adhuc qui infra sacros
 Ordines sunt, ²³ in Ecclesia promo-
 ven-

²³ Confer hac de re paginas 37., & 104. Tomi I.
 horum opusculorum.

ventur . Quod ad primum capitulum
 pertinet ; luxus vestium interdictus ,
 sed non restrictus ; poena dictata , sed
 minime secuta est . Jam quartus an-
 nus est , ex quo datum mandatum au-
 divimus ; & neminem adhuc clerico-
 rum privatum beneficio , neminem
 Episcoporum suspensum ab officio lu-
 ximus . At luctu amarissimo dignum
 quod secutum est . Quod hoc ? Im-
 punitas incuriæ soboles , insolentiæ ma-
 ter , radix impudentiæ , transgressio-
 num nutrix . Et beatus , si omni sa-
 tagas cura malorum omnium primam
 parentem cavere incuriam . Sed ad
 hoc tu operam dabis . Et nunc leva
 oculos tuos , & vide si non æque ,
 ut prius , pellicula discolor sacrum
 Ordinem decolorat ; si non æque , ut
 prius , fissura enormis pæne inguina
 nudat . Solent dicere ; Num de ve-
 stibus cura est Deo & non magis de
 moribus ? At forma hæc vestium ,
 deformitatis mentium & morum in-
 dicium est . Quid sibi vult quod cle-
 rici aliud esse , aliud videri volunt ?
 Id quidem minus castum , minusque
 since-

I. Cor.
15.23.

sincerum . Nempe habitu milites ,
quæstu clericos , actu neutrum exhi-
bent . Nam neque pugnant ut mili-
tes , neque ut clerici evangelizant .
Cujus ordinis sunt ? Cum utriusque
esse cupiunt , utrumque deserunt ,
utrumque confundunt . *Unusquisque* ,
inquit , *in suo ordine resurget* . Isti in
quo ? An qui sine ordine peccaverunt ,
sine ordine peribunt ? Aut , si sum-
me sapiens Deus veraciter creditur a
summo usque deorsum nihil inordina-
tum relinquere ; vereor istos non alibi
ordinandos , quam ubi nullus ordo , sed
sempiternus horror inhabitat . O mi-
serandam sponsam , talibus ²⁴ credi-
tam paranymphis ! qui assignata cultui
ejus , proprio retinere quæstui non ve-
rentur . Non amici profecto sponsi ,
sed æmuli sunt . Et de his satis quæ
sub te sunt , etsi non ad materiæ co-
piam

²⁴ De modestia , ac frugalitate ab Ecclesiasticis
viris consecretanda in vestitu , incessu , mensa , to-
tiusque vitæ conversatione consule omnino sapien-
tissima Concilii Tridentini monita , ac scita sess. 14.
in proemio sess. 22. de Reform. c. 1. , sess. 24. de
reform. c. 1. , & 12. , sess. 20. c. 1. de reform. ,
quæ in primo tomo exhibentur pagg. 37. 104.
314. 316.

piam, quæ est multa nimis; certe ad id quod proposui ego. Visenda jam quæ circa te sunt, sed ad ea ostium nobis quartus liber aperiet.

LIBER QUARTUS

CAPUT I.

i. **S**I mihi plenius innotuisset, amantissime Eugeni, priora qualiter acceptaris; secundum hoc vel fidentius in reliquum processissem, vel cautius; aut certe substitissem omnino. Nunc vero quia ob locorum distantiam id minime datur, non mireris si prodit exilior sermo anceps, verecunde, fateor, ad medium veniens. Primis itaque considerationis partibus libris prioribus pertractatis, in manibus est de his addere, quæ circa te sunt. Et ipsa quidem sub te, sed quo propiora, eo importuniora tibi. Nempe coram posita incuriam non admittunt, non dissimulationem, non oblivionem.

Vehe-

Vehementius urgent , turbulentius ir-
ruunt : verendum ne obruant . Circa
ejusmodi quam sobria & intenta con-
sideratione opus sit , proprio te experi-
mento edoctum satis non ambigo .
Alioquin , si non cauta opportunaque
interveniat consideratio , occupatio con-
tinuabitur , & vexationis non erit mo-
dus , & sollicitudinis non erit finis . Non
tempus vacuum , non liberum cor :
plus laboris , & minus utilitatis . Di-
co autem , instantia illa tua quotidiana
na , ab urbe , a curia , a domestica
ecclesia tua . Hæc , inquam , circa te
sunt , clerus & populus tuus , cui spe-
cialiter episcoparis , ac per hoc spe-
cialis curæ teneris debitor . Hi quo-
que qui tibi quotidie assistunt seniores
populi , orbis judices ; & qui item de
domo & mensa tua sunt , capellani ,
cubicularii , ministri quique diversis
deputati officiis in obsequium tui . Hi
te familiarius visitant , frequentius pul-
sant , molestiusque sollicitant . Hi sunt
qui non verentur suscitare dilectam ,
& antequam ipsa velit .

CAPUT II.

*De cleri & populi Romani moribus agit, & de
veterum Pastorum cura ac vigilantia.*

2. **E**T primo quidem Clerum illum ordinatissimum esse decet, ex quo præcipue in omnem Ecclesiam Cleri forma processit. Deinde omne quod perperam agitur te præfente, id tibi turpius. Interest gloriæ, sanctitatis tuæ, ut quos præ oculis habes, ita ordinati, ita sint informati, quatenus totius honestatis & ordinis ipsi speculum, ipsi sint forma. Inveniantur præ ceteris oportet expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad plebes erudiendas solliciti, circumspecti ad sese custodiendos in omni castitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus est. Nec brevius potui, nec expressius tamen aperire de tuis parochianis quod sentio. Quid tam notum sæculis, quam protervia & fastus Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta; gens immitis & intractabilis usque adhuc, subdi nescia,
nisi

nisi cum non valet resistere. En pla-
ga: tibi incumbit cura hæc, dissimu-
lare non licet. Rides me forsitan,
fore incurabilem persuasus. Noli diffi-
dere: CURAM exigeris, non curatio-
nem. Denique audisti, *Curam illius*
habe; & non, Cura, vel sana illud.

Luc. 10.
35.

Verum dixit quidam:

Ovid. 1.
de Ponto
eleg. 10.

*Non est in medico semper relevetur
ut æger.*

1. Cor.
15. 10.

At melius propone de tuis tibi. Pau-
lus loquitur: *Plus omnibus laboravi.*

15. 10.

Non ait, Plus omnibus profui, aut
plus omnibus fructificavi, verbum in-
solens religiosissime vitans. Alias au-
tem noverat homo quem docuit Deus,
quia unusquisque secundum suum la-
borem accipiet, non secundum pro-
ventum. Et ob hoc in laboribus po-
tius quam in profectibus gloriandum

1. Cor.
3. 8.

putavit, sicut alibi quoque habes ip-
sum dicentem: *In laboribus plurimis.*

2. Cor.
11. 23.

Ita quæso fac tu quod tuum est: nam
Deus quod suum est satis absque tua
solicitudine & anxietate curabit. Plan-
ta, riga, fer curam; & tuas expli-
cuiisti partes. Sane incrementum, ubi
volue-

voluerit, dabit Deus, non tu. Ubi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura: *Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum*. ^{Sap. 10. 17.} Securus labor, quem nullus valet evacuare defectus. Et hoc dixerim absque præjudicio divinæ potentiae & bonitatis. Scio induratum cor populi hujus: sed potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ. Quis scit si revertatur & ignoscat, ^{Joel. 4.} convertat & fanet eos? Sed non est propositi mei dictare Deo quid facere debeat: tibi utinam possim, quæ oportet & prout oportet suadere:

3. At locus dubius, & scrupulosa incidit disputatio. Nam ubi adoriar dicere quod sentio? Video fatis quid imminet. Clamabitur infuetum: nam justum negari non poterit. Ego vero ne infuetum quidem assenserim: Nempe assuetum fuisse scio, ac per hoc in dissuetum potuisse venire: sed non redire in infuetum. An vero assuetum quis neget, quod constat non modo aliquando factum, sed aliquamdiu factita-

Etitatum ? Quid illud sit dicam , &
 non proderit . Cur ? Quia non place-
 bit satrapis , plus majestati quam ve-
 ritati faventibus . Fuerunt ante te qui
 se totos ovibus pascendis exponerent,
 pastoris opere & nomine gloriantes ,
 nihil sibi reputantes indignum , nisi
 quod saluti ovium obviare putarent ;
 non quærentes quæ sua sunt , sed im-
 ppendentes . Impendere curam , impen-
 dere substantiam , impendere & seip-
 sos . Unde unus illorum : *Et ego , ait ,*
 2. Cor. 12. *superimpendar pro animabus vestris .*
 15. Et tamquam dicerent , Non venimus
 ministrari , sed ministrare ; ponebant ,
 quoties oportuisset , sine sumptu Evan-
 gelium . Unus erat de subditis quæ-
 stus , una pompa , unaque voluptas ,
 si quo modo eos possent parare Do-
 mino plebem perfectam . Id omnimo-
 dis satagebant , etiam in multa con-
 tritione cordis & corporis , in labore
 & ærumna , in fame & siti , in fri-
 gore & nuditate .

4. Ubi nunc , quæso , consuetudo
 hæc ? Subiit dissimilis valde ; longe in
 aliud

aliud mutata sunt studia , & utinam non in pejus . Cura tamen & anxietas , & æmulatio , & sollicitudo , fatetur , perseverant . Translata hæc , non imminuta . Testimonium vobis perhibeo , quod nec substantiæ parcit , non magis quam ante . Diversa autem locatio dissimilitudinem facit . Magna abusio ! pauci ad os legislatoris , ad manus omnes respiciunt . Non immerito tamen . Omne papale negotium illæ agunt . Quem dabis mihi de tota maxima urbe , qui te in Papam receperint , pretio seu spe pretii non interveniente ? Et tunc potissimum volunt dominari , cum professi fuerint servitutem . Fideles se spondent , ut opportunius fidentibus noceant . Ex hoc non erit consilium tibi a quo se arcendos putent , non secretum quo se non ingerant . Si stante pro foribus quoquam illorum , moram vel modicam fecerit ostiarius ; ego tunc pro illo esse nolo . Et nunc experire paucis , noverimne & ego vel aliquatenus mores gentis . Ante omnia sapientes sunt ut faciant mala , bonum autem

facere nesciunt . Hi invisi ²⁵ terræ & cælo , utrique injecere manus ; impii in Deum , temerarii in sancta ; seditionosi in invicem , æmuli in vicinos , inhumani in extraneos : quos neminem amantes amat nemo ; & cum timeri affectabant ab omnibus , omnes timeant necesse est . Hi sunt qui subesse non sustinent , præesse non norunt ; superioribus infideles , inferioribus importabiles . Hi inverecundi ad petendum , ad negandum frontosi . Hi importuni ut accipiant , inquieti donec accipiant , ingrati ubi acceperint . Docuerunt linguam suam grandia loqui , cum operentur exigua . Largissimi promissores , & parcissimi exhibitores : blandissimi adultores , & mordacissimi detractores : simplicissimi dissimulatores , & malignissimi proditores . Excurrimus usque huc , plenius te atque expressius admonendum

²⁵ Id est terræ , & cælo , quod mox explicat . Hæ turbæ contigere incentore Arnaldo hæretico , qui Romanis suavit , ut Romæ antiquum reipublicæ statum restituere molirentur sola sacrorum cura Pontifici relicta : quamobrem Eugenius ex Urbe migrare coactus fuit . Hæc fusius in Bernardi epistola 243. , & a Ven. Cardinali Baronio narrantur .

dum putantes horum , quæ circa te sunt in hac parte .

5. Jam ad ordinem recurramus . Quale est , quod de spoliis ecclesiarum emuntur , qui dicunt tibi , Euge , euge ? Pauperum vita in plateis divitum feminatur . Argentum micat in luto : accurritur undique : tollit illud non pauperior , sed fortior , aut qui forte citius præcucurrit . A te tamen mos iste , vel potius mors ista non coepit ; in te utinam desinat . Sed reliqua prosequamur . Inter hæc tu pastor procedis deauratus , tam multa circumdatus varietate . Oves quid capiunt ? Si auderem dicere ; dæmonum magis , quam ovium pascua hæc . Scilicet sic factitabat Petrus , sic Paulus ludebat ? VIDES omnem ecclesiasticum zelum fervere sola pro dignitate tuenda . HONORI totum datur , sanctitati nihil , aut parum . Si causa requirente paulo submissius agere , ac socialius te habere tentaveris ; Absit , inquiunt , ²⁶ non decet , temporis non

F 2

con-

²⁶ Hinc S. Rex David agebat : non habitabit in medio domus meæ , qui facit superbiam ; qui loquitur ini-

congruit , majestati non convenit ;
 quam geras personam attendito . De
 placito Dei ultima mentio est ; pro
 jactura salutis nulla cunctatio , nisi
 quod sublime est , hoc salutare duca-
 mus : & quod gloriam redolet , id ju-
 stum . Ita OMNE humile probro duci-
 tur inter palatinos , ut facilius qui
 esse , quam qui apparere humilis ve-
 lit , invenias . Timor Domini simpli-
 citas reputatur , ne dicam fatuitas .
 Virum circumspectum & amicum
 propriæ conscientiae calumniantur hy-
 pocritam . Porro amatorem quietis ,
 & sibi interdum vacantem , inutilem
 dicunt .

CAPUT III.

*De vestium pompa ressecanda , & zelo
 Pontifici necessario .*

6. **Q**uid ergo tu ? Evigilasne ad-
 huc ad istos , qui circumde-
 derunt te laqueis mortis ?
 Quæso , sustine paulisper , & supporta
 me .

*iniqua , non direxit in conspectu oculorum meorum .
 Ps. 100. Et corripiet me justus in misericordia , oleum
 autem peccatoris non impinguet caput meum . Ps. 140.
 vers. 5.*

me. Immo da veniam, non tam temere, quam timide hæc loquenti. Æmulor te æmulatione bona, & utinam quam vehementi, tam utili. Scio ubi habitas; increduli & subverfores sunt tecum. Lupi, non oves sunt: talium tamen tu pastor. Utilis consideratio, qua forte inveneris, quomodo, si fieri possit, convertas eos, ne ipsi subvertant te. Quid diffidimus posse reverti in oves, e quibus everti in lupos potuerunt? Hic, hic, non parco tibi, ut parcat Deus. Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis: ne cuius sedem tenes, te neget heredem. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis; non tectus auro, non vectus ²⁷ equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus sæptus ministris. Absque his tamen credidit satis posse impleri salutare mandatum, *Si amas me, pasce oves meas*. In his Joan. 21

F 3

suc-^{15.}

²⁷ Etiam Sugerius in vita Ludovici Grossi apud Chesnium *tom. 4. pag. 318.* testatur in more positum fuisse, ut Pontifices Romani equo albo uterentur; quod hodie quoque usu venit.

succesisti, non Petro, sed Constantino. Consulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus, etsi deauratus incedens, non est tamen quod horreas operam curamve pastorem, Pastoris heres: non est quod erubescas Evangelium. Quamquam si volens evangelizes, inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Evangelizare, pascere est. Fac opus Evangelistæ, & pastoris opus implesti.

7. Dracones, inquis, me mones pascere, & scorpiones, non oves. Propter hoc inquam magis, aggredere eos, sed verbo, non ferro. Quid tu denuo usurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: *Converte gladium tuum in vaginam*. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis, *Ecce gladii duo hic;* non

Joh. n.
18. 11.

Luc. 22.
38.

non respondisset Dominus, *Satis est*; sed, Nimis est. Uterque ergo Ecclesiæ, & spiritalis scilicet ²⁸ gladius, & materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero & ab Ecclesia exferendus: ille Sacerdotis, is militis manu, sed fane ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris. Et de hoc alias. Nunc vero arripe, qui tibi ad ferendum creditus est; & vulnera ad salutem, si non omnes, si non vel multos, certe quos possis.

8. Non sum, inquis, melior quam patres mei. Quem illorum domus exasperans, non dico, audivit, sed non irrisit? Ideo tu insiste magis, si forte audiant, & quiescant: insiste & resistantibus. Dicendo hæc, forte nimius dicar. Num nostra illa vox? *Insta opportune, importune?* Hunc, si ^{2. Tim.}

F 4

audes, ^{4. 2.}

²⁸ De utroque gladio consule Bernardi epistolam 254., Baronium anno 1053., & Sixtum Senensem virum doctissimum Ordinis Prædicatorum libro 6. *Bibliothecæ sanctæ* annot. 72., ubi prolixè Bernardi verba explicat, eaque a sinistris interpretationibus Calvinii, & aliorum vindicat. De hoc argumento ex professo tractat Gregorius Papa IX. in quadam epistola a Gerardo Vossio Romæ primum edita, ubi iste Bernardi locus citatur, & egregie illustratur.

audes , nimium appellato . Prophetæ
Isa. 58. præcipitur : *Clama , ne cesses .* Ad
 1. quos , nisi ad sceleratos & peccatores ?
Ibidem. *Annuntia , inquit , populo meo scelera*
eorum , & domui Jacob peccata eo-
rum . Prudenter adverte , & sceleratos
 perhiberi , & populum Domini . Puta
 de his idem . Etsi scelerati , etsi ini-
 qui , vide ne audias : *Quod uni ex mi-*
Matth. *nimis meis non fecisti , nec mihi feci-*
 25. 45. *sti .* Fateor populum istum exstitisse us-
 que adhuc dura fronte , & indomito
 corde ; sed utrumne etiam indomabili,
 nescio unde liquido scire possis . Po-
 test fore , quod necdum fuit . Si diffi-
 dis tu ; sed apud Deum non erit im-
 possibile omne verbum . Si dura fron-
 te sunt , durato & tu e contra tuam .
 Nil tam durum , quod duriori non
 cedat . Dominus ad Prophetam : *Dedi*
Ezech. 3. *frontem tuam duriores frontibus eo-*
 8. *rum .* Unum est quod te absolvit , si
 egisti cum populo illo , ut possis di-
 cere : Popule meus , quid tibi debui
 facere , & non feci ? Si sic fecisti ,
 nec profecisti ; est demum quod fa-
 cias , & quod dicas , Exi de Hur Chal-
 dæo-

dæorum , & dicito , quia oportet me *Luc. 4.*
 & aliis civitatibus evangelizare . Puto ^{43.}
 nec poenitebit exilii , orbe pro urbe
 commutato .

CAPUT IV.

*Quales collaterales & coadjutores a Pontifice adhi-
 bendi : unde de virtutibus Prælatorum .*

9. **V** Eniamus ad collaterales & coa-
 djutores tuos . Hi seduli tibi,
 hi intimi sunt . Quamobrem si boni
 sunt , tibi potissimum sunt : si mali ,
 æque plus tibi . Ne te dixeris fanum ,
 dolentem latera : hoc est , ne te di-
 xeris bonum , malis innitentem . Aut
 si bonus sis , bonitas tuæ solius quem
 fructum afferre potest ? sicut in supe-
 riore libro dixisse me memini . Quid ,
 inquam , emolumentum affert ecclesiis
 Dei tua unius hominis iustitia , ubi sen-
 tentia prævalet aliter affectorum ? Sed
 nec tuta tibi tua bonitas obseffa ma-
 lis , non magis quam sanitas vicino
 serpente . Non est quo te subducas
 malo intestino . Et e regione , bonum
 domesticum eo amplius , quo sæpius
 F 5 juvat .

juvat. Sed five levent, five gravent, cui rectius imputandum quam tibi, qui tales aut elegisti, aut admisisti? Non de omnibus dico: nam sunt quos non elegisti, sed ipsi te. At potestatem non habent, nisi quam tu eis aut tribueris, aut permiseris. Ad idem ergo revertimur. Tibi imputa quicquid patieris ab eo, qui sine te potest facere nihil. His exceptis, de cetero non inconsiderate (ut vides) eligendi quique seu colligendi sunt in opus ministerii hujus. Tuum est undecumque evocare & adsciscere tibi, exemplo Moyfi, senes, non juvenes; sed senes non tam ætate quam moribus, quos tu nosti, quia senes populi sunt. Annon ²⁹ eligendi de toto orbe, orbem judicaturi? Sane huic negotio non se ingerat rogans. Consilio, non prece agendum est. Sunt quæ necessario a nobis rogantium aut extorquet importunitas, aut necessitas meretur. At istud in his quæ nostra sunt. Ubi autem non licet quod volo facere, quis

locus

Num. II.
16.

²⁹ Vide Tomum I. pagina 104., ubi decreta Concilii Tridentini hac de re in medium profertur.

locus roganti? Nisi forte qui me rogat, hoc rogat, ut quod vult, velle liceat mihi, & non magis ut velim. Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus: qui ipse rogat pro se, jam judicatus est. Nec interest, per se, an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem, qui non sit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus. Adulantem, & ad placitum cujusque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamsi nihil rogaverit. Scorpioni non est in facie quod formides: sed pungit a cauda.

10. Si ad talium blanditias cortuum, ut assolet, molliri senseris, memineris scriptum: *Omnis homo primum bonum vinum ponit; cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius est.* Pari pondere æstimaveris ejus humilitatem qui timet, & ejus qui sperat. VIRI CALLIDI & dolosi proprium esse solet tunc prætere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit, de qualibus dicit Scriptura: *Est qui se humiliat nequiter, & inte-*

Johan. 2.

10.

Eccl. 19.

23.

*riora ejus plena sunt dolo . De vobis
 ipsis fume sententiæ hujus evidens ac
 familiare exemplum . Quantos quos
 supplices admisisti , postmodum susti-
 nuisti graves , insolentes , contumaces ,
 rebelles ? Quod quidem interius ma-
 lum tegunt principia , posteriora pro-
 dunt . VERBOSULUM adolescentem , &
 studentem eloquentiæ , cum sapientiæ
 sit inanis , non aliud quam justitiæ
 hostem reputes . Pro hujusmodi falsis
 fratribus dicit tibi Magister : *Manus*
 1. Tim. 5. 22. *cito nemini imposueris .**

11. Excluso itaque universo hoc pe-
 stilenti genere hominum , curæ tibi
 maxime sit introducere tales , quos
 postmodum introduxisse non poeniteat .
 TURPE est tibi sæpius retractare quod
 feceris , & judicium tuum frequenter
 periclitari non decet . Diligenter proin-
 de omne quod faciendum erit , tracta
 apud te , & cum his qui te diligunt .
 TRACTA ante factum , quia post fa-
 ctum fera retractatio est . Sapientis
 Eccl. 32. 22. consilium est : *Omnia fac cum consi-
 lio , & post factum non poenitebis .*
 Et hoc tibi persuade , qui admittendi
 sunt

sunt, difficile in curia posse probari, & ideo, si fieri potest, viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monasteriis omnes recipimus spe meliorandi: at curia bonos facilius recipere, quam facere consuevit. Quod si plures in ea defecisse bonos, quam malos profecisse probavimus; quærendi sane quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, utpote jam perfectis.

12. Itaque non volentes. 30 neque currentes assumito, sed cunctantes, sed renuentes: etiam coge illos, & compelle intrare. In talibus, ut opinor, requiescet spiritus tuus, qui non sint attritæ frontis, sed verecundi, sed timorati: qui præter Deum tantum timeant nihil, nihil sperent nisi a Deo, Qui adventantium non manus attendant, sed necessitates. Qui stent viriliter pro afflictis, & judicent in æquitate pro mansuetis terræ. Qui sint compositi ad mores; probati ad sanctimoniam,

30 Videtur Tomum primum horum opusculorum paginis 21. 23 S. Gregorius Magnus lib. 5. epist. 4. ait: *sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus.*

niam ; parati ad obedientiam , mansueti
 ad patientiam , subjecti ad disciplinam ,
 rigidi ad censuram , catholici ad fi-
 dem , fideles ad dispensationem , con-
 cordes ad pacem , conformes ad uni-
 tatem . Qui sint in iudicio recti , in
 consilio providi , in iubendo discreti ,
 in disponendo industrii , in agendo stre-
 nui , in loquendo modesti , in adver-
 sitate securi , in prosperitate devoti ,
 in zelo sobrii , in misericordia non re-
 missi , in otio non otiosi , in hospitio
 non dissoluti , in convivio non effusi ,
 in cura rei familiaris non anxii , alie-
 næ non cupidi , suæ non prodigi , ubi-
 que & in omnibus circumspecti . Qui
 legatione pro Christo fungi , quoties
 opus erit , nec iussi renuant , nec non
 iussi affectent . Qui quod verecunde
 excusant , obstinatius non recusent .
 Qui missi post aurum non eant , sed
 Christum sequantur : qui quæstum le-
 gationem non æstiment , nec requirant
 datum , sed fructum . QUI REGIBUS
 Johannem exhibeant , Ægyptiis Moy-
 sen , fornicantibus Phinees , Eliam ido-
 lolatris , Elisæum avaris , Petrum men-
 tien-

tientibus , Paulum blasphemantibus ,
 negotiantibus Christum . QUI VULGUS
 non spernant , sed doceant : divites
 non palpent , sed terreant : pauperes
 non gravent , sed foveant : minas prin-
 cipum non paveant , sed contemnant .
 Qui non cum turba intrent , nec cum
 ira exeant : qui ecclesias non spolient ,
 sed emendent . Qui marsupia non ex-
 hauriant , sed corda reficiant , & cri-
 mina corrigant ; famæ provideant suæ ,
 nec invideant alienæ . QUI ORANDI
 studium gerant , & usum habeant , ac
 de omni re orationi plus fidant , quam
 suæ industriæ vel labori . Quorum in-
 gressus pacificus , ³¹ molestus exitus
 sit , quorum sermo ædificatio , quorum
 vita iustitia , quorum præsentia grata ,
 quorum memoria in benedictione . Qui
 se amabiles præbeant , non verbo , sed
 opere : reverendos exhibeant , sed actu ,
 non fastu . Qui humiles cum humili-
 bus ,

³¹ Ita plerique Mss. codices ; aliqui habent
non molestus ; Vossii editio *modestus* . At præferenda
 nostra lectio , cuius optimus sensus hic est ; quo-
 rum vita adeo bona , & Ecclesiæ utilis evadat , ut
 ipsorum exitus , seu mors molestia , ac mœrore om-
 nes afficiat .

Num. 11.
16.

bus, & cum innocentibus innocentes; duos dure redarguant, malignantes coerceant, reddant retributionem superbis. QUI NON DE DOTE viduæ, & patrimonio Crucifixi se vel suos ditare festinent; gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes iudicium injuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique spiritu, illorum instar septuaginta Moyfi, accepisse cernantur, per quem sive absentes, sive præsentes contendant placere tibi, placere Deo. Qui ad te redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati: simul & gloriantes, non quod curiosa seu pretiosa quæque terrarum attulerint, sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

CAPUT V.

Exemplis commendatur abſtinentia munerum; & arrogantia miniſtrorum Papæ perſtringitur.

13. **D**ignum reor ad medium venire factum ³² dulcis memoriae Martini noſtri. Noſti hoc; ſed an memineris, ignoro. Is cardinalis preſbyter, functus aliquando legatione in Dacia, tam pauper remeavit, ut pæne expenſis & equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi Episcopus loci donavit ei equum, quo Piſas uſque, ubi eramus tunc, pervectus eſt. Poſtridie, credo, ſecutus Episcopus (erat enim illi cauſa cum adverſario, & agendi aderat dies) coepit requirere ſuffragia amicorum. Cumque per ſingulos ſollicitarentur, ventum eſt ad Martinum. Fiducia erat major in illo, qui non poſſet immemor eſſe recentis beneficii. Tum „ Martinus: Decepifti me, inquit, „ ne-

³² Martinus Preſbyter Cardinalis ab Innocentio II. creatus anno 1130., & ab eo in Daciam miſſus. Hoc factum, ut ſæpe accidit, plures ejus tempeſtatis ſcriptores laudum præconiis extollunt.

„ nesciebam tibi imminere negotium .
„ Tolle equum tuum , ecce in sta-
„ bulo est . Et hora eadem resignavit
illi . Quid dicis , mi Eugeni ? Nonne
alterius sæculi res est , redisse Lega-
tum de terra auri sine auro ? transiisse
per terram argenti , & argentum
nescisse ? donum insuper , quod pote-
rat esse suspectum , illico rejecisse ?

14. Sed , o mihi locum suavem ,
ubi incidit occasio memorandi & no-
minandi suavissimi odoris virum , epi-
scopum loquor Carnotensem Gaufri-
dum , qui legationem in partibus Aqui-
taniæ propriis sumptibus strenue admi-
nistravit , idque annos plures . Rem
loquor , quam vidi ipse . Eram cum
eo in terra illa , cum a quodam pres-
bytero præsentatus illi est piscis , quem
vulgo vocant sturgionem . Percuncta-
tus Legatus quanti venierit ; Non ac-
cipio , inquit , nisi receperis pretium ,
& resignavit solidos quinque invito &
verecundo . Item cum essemus in
quodam oppido , domina illius oppidi
obtulit ei pro devotione cum manu-
tergio duas vel tres paropsides pul-
cras

cras , ligneas tamen , quas aliquamdiu
intuens homo scrupulosæ conscientiæ ,
laudavit eas , sed non acquievit acci-
pere . Quando argenteas recepisset ,
qui ligneas refutavit ? Non fuerunt
qui possent Legato dicere : *Ditavimus* ^{Gen. 14.}
Abraham . Ipse vero cum Samuele li- ^{23.}
bere concionabatur ad omnes : *Loqui-* ^{1. Reg.}
mini de me coram Domino , & co- ^{12. 3.}
ram Christo ejus , utrum bovem cujus-
piam tulerim aut asinum ; si quempiam
calumniatus sum ; si oppressi aliquem ,
si de manu cujusquam munus accepi ;
& contemniam illud hodie , vobisque
restituam . O si talium daretur viro-
rum copia , quales perstrinximus nunc !
Quid te felicius , quid illo jucundius
sæculo ? Nonne secunda ab æternitate
illorum tibi temporum beatitudo vi-
deretur , cum te , quaquaversum pro-
cedens , stipatum videres tam inclyto
agmine beatorum ?

15. Si te novi , hæres , & altum
trahens suspirium , tecum loqueris :
Putas fore posse quod dicitur ? Putas
hic fumus , quousque hæc fiant ? Quis
det vivere , ut videre contingat ? O si
com-

viderem in vita mea Ecclesiam Dei talibus innixam columnis ! O si Domini mei sponsam cernerem tantæ commissam fidei , tantæ creditam puritati ! Quid me beatius , quidve securius , cum ejusmodi circa me vitæ meæ & custodes spectarem simul & testes ? Quibus omnia mea secreta secure committerem , communicarem consilia ; quibus me totum refunde-rem , tamquam alteri mihi . Qui , si vellem aliquatenus deviare , non finirent , frenarent præcipitem , dormitantem excitarent . Quorum me reverentia & libertas extollentem reprimeret , excedentem corrigeret , quorum me constantia & fortitudo nutantem firmaret , erigeret diffidentem , quorum me fides & sanctitas ad quæque sancta , ad quæque honesta , ad quæque pudica , ad quæque amabilia & bonæ famæ provocaret . Et nunc reduc oculos , mi Eugeni , ad eum qui nunc est curiæ sive Ecclesiæ statum , & studia prælatorum , eorum præsertim , qui sunt in circuitu tuo .

16. Sed de his hæctenus . Ego palpavi ,

pavi , non fodi parietem . Tibi licet fodere & videre , utpote prophetae filio . Mihi progredi non est fas . Unum dico quod in facie est . Ridicule ministri vestri vestris se compresbyteris anteferre conantur . Non hoc ratio habet , non antiquitas habuit , non consentit auctoritas . Et si de sua consuetudine calumnia struitur , melius profecto illa , quam summus Ordo contemnitur . Frivolum tamen satis , unde maxime obtinere id volunt . Nos sumus , inquiunt , qui in omni celebritate domino Papae conjunctiores assistimus , ³³ sedenti propiores assistemus , procedentem posteriores praecedimus . Hoc totum non dignitatis privilegium , sed sedulitatis debitum est , diaconi nomen sollemni ipsa administratione interpretans . Denique presbyteris ordinata confessione ambientibus majestatem , vos ad pedes sedetis . Propiores assistitis , ut habeat paratiores . In evangelis legimus , quia

facta

³³ Ita hic locus ex codicibus scriptis recte restitutus : Nam more Romano servi dominum praecedunt , digniores postremi sequuntur . In editis legitur ; *priores sequimur praecedentem* .

*Luc. 22. facta est contentio inter discipulos ,
24. quis eorum videretur esse major. Beatus
esses , si sic circa te cetera tenerentur .*

CAPUT VI.

*Pontifici non convenire , utpote gravioribus intento ,
rei domesticæ curam ; proindeque alteri
potius Oeconomo committendam .*

17. **T**Ædet jam curiæ : exeundum
palatio ; domi exspectant
nos . Hi non modo circa , sed quo-
dammodo intra te sunt . Non est su-
pervacua consideratio , qua intendis
disponere domui tuæ , providere his
qui in sinu tuo & in gremio tuo
sunt . Ego dico & necessariam . Pau-
lum audi : *Si quis domui suæ præesse
nescit , quomodo Ecclesiæ Dei diligen-
tiam habebit ? item , Si quis suorum ,
& maxime domesticorum , curam non
habet , fidem negavit , & est infideli
deterior . Et hæc dicens , non te mo-
neo summis occupatum intendere in-
fimis , & quasi minutum fieri ; mi-
nimis impendere quod maximis de-
bes . Quid te intrices , unde te eri-
puit Deus ? Hæc , inquit , omnia adii-
cien-*

cientur vobis . Verumtamen & hæc oportet facere , & illa non omittere . At illa per te agens , per te etiam oportet provideas , qui pro te de his provideant . Nam si unus e servis per se non sufficit simul & custodiæ jumentorum , & curæ menfarum : tu per te quomodo intendere valeas & tuæ domui , & Domini pariter , de qua scriptum est : *O Israel, quam magna est* *Baruch.*
domus Domini! VACUUM prorsus a sollicitudine rerum minorum & vilium oportet esse animum , tam magnis & tam multis intentum rebus . Oportet ingenuum , quem nulla deorsum trahat indigna affectio . Oportet rectum , quem nulla seorsum avertat sinistra intentio . Oportet cautum , quem nulla subeat furtiva suspicio . Oportet vigilem , quem nulla ab sese abducat peregrina & curiosa cogitatio . Oportet firmum , quem nulla concutiat repentina turbatio . Oportet invictum , quem nulla fatiget vel continua tribulatio . Oportet amplum , quem nulla coarctet rei temporalis amissio .

18. His te non dubites , & bonis privan-

vandum & feriendum malis , si animum dividens , & Dei rebus , & tuis pariter reculis volueris impertiri . Procurandus quem implices , qui pro te molat . Pro te dico , non tecum . Quædam per temet facies ; quædam per alios & absque te . Quis sapiens , & intelliget hæc ? Non est quod inter ista dormitet consideratio tua . Ego vero agenda domus tuæ sub eo genere , quod novissimum posui , locanda censuerim . Per alium , ut dixi , illa facies . At is , si fidelis non fuerit , fraudabit : si non fuerit prudens , fraudabitur . Quærendus proinde fidelis & prudens , quem constituas super familiam tuam . Adhuc inutilis est , si tertium desit . Quæris quid hoc ? auctoritas . Quid enim prodest ei velle , & scire quæque disponere , prout necesse est , si quod scit & vult , non potest ? Danda ergo facultas agendi pro libitu . Si in præjudicium rationis putas hoc fieri , memento fidelem , qui agere nihilo minus pro ratione volet : attende prudentem , qui agere nihilo minus pro ratio-

ratione sciet . Sed fidelis sollersque voluntas tunc proderit , cum ei affatim suppetet , unde tota facilitate mancipetur effectui , cunctis sine cunctatione parentibus . Subdendi igitur omnes . Nullum patiatur contradictorem . Nemo qui dicat , cur fecisti sic ? Potestatem habeat excludere & admittere quos voluerit . Ita timor fit omnibus , ut omnibus profit , & de omnibus . Clandestinas & susurratas delationes non recipias adversus eum : magis detractiones censueris . Et hanc velim generalem tibi constituas regulam , ut omnem , qui palam veretur dicere quod in aure locutus est , suspectum habeas . Quod si te judicante dicendum coram ille renuerit , delatorem judices , non accusatorem .

19. Itaque unus omnibus facienda injungat , & uni omnes respondeant . Tu illi habeas fidem , vacans tibi & Ecclesiæ Dei . Si quo minus aut fidelis inveniatur aut prudens , fideli potius committendum . Sane e duobus tutius hoc . Quamquam si ido-

neus non reperitur, etsi minus fidelem, sustinere potius consulo, quam te immergere labyrintho huic. Memento Salvatorem Judam œconomum habuisse. QUID EPISCOPO TURPIUS, quam incumbere suppellectili, & substantiolæ suæ: scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moveri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorundam ejusmodi, scrutantium quotidie omnem substantiam suam, numerantium singula, ³⁴ de minutis & quadrantibus exigentium rationem.

Gen. 39. Non ita ille Ægyptius, qui Joseph
6. omnibus traditis, ignorabat quid haberet in domo sua. ERUBESCAT Christianus, Christiano sua non credens.
 Ho-

³⁴ Apostoli Diaconos, quibus mensarum cura incumberet, elegerunt, ut orationi, & verbi Dei prædicationi impensius, atque expeditius insisterent. *Act. 6. v. 3. 4.* Hinc Concilii Carthaginensis IV. canon 20. decernit, ut *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet; sed lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodo vacet*: quod intelligendum de scrupulosa, & minutiori rei familiaris cura, non de generali inspectione, quæ Episcopo non male convenit. Confer S. Gregorium Nazianzenum in carmine de vita sua, & S. Possidium in vita S. Augustini cap. 24.

Homo sine fide; fidem tamen habuit servo, super omnia bona sua constituens eum: & hic erat alienigena.

20. MIRA RES! Satis superque Episcopi ad manum habent, quibus animas credant: & cui suas committant facultatulas, non inveniunt. Optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis curam gerant. Sed, ut liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi jacturam, quam nostram. QUOTIDIANAS expensas quotidiano reciprocamus scrutinio, & continua Domini gregis detrimenta nescimus. De pretio escarum & numero panum cum ministris quotidiana discussio est: RARA admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui sublevet eam: perit anima, & nemo est qui reputet. Nec mirum, cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus. Nonne ad singulas supputationes istas irascimur, urimur, anxiamur? Quam tolerabilius rerum, quam mentium sustineremus jacturam! *Quare, inquit, non magis fraudem* 1. Cor. 5. 7.

dem patimini? Quæso tu qui alios doces, doce teipsum, si tamen jam non docuisti, pluris te habere, quam tua. Transitoria ista, quæ stare tibi nullo pacto queunt, fac ut a te transeant, non per te. Rivus qua fluit, cavat terram: sic discursus temporalium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrere sine læsione fatorum: & tu te ista sine vulnere mentis posse tractare confidito. Omnimodis consulo studeas avertere a te concursum horum. Multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliviscaris.

21. Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & studia. Non oportet ut vitia domus tuæ ultimus scias: quod quamplurimis novimus contigisse. Quapropter, ut dixi, alius alia dispenset: de disciplina tu provide: illud nemini credas. Si insolentior coram te vel sermo sonuerit, vel habitus apparuerit: manus tua super ejusmodi; tu ulciscere injuriam tuam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. DOMUM Episcopi decet

debet sanctitudo, debet honestas: horum disciplina custos. Sacerdotes domestici, aut ceteris honestiores, aut fabula omnibus sunt. In vultu, in habitu, in incessu illorum qui circa te sunt, nihil residere impudicum, nihil indecens patiaris. Discant a te coepiscopi tui comatulos pueros & comptos adolescentes secum non habere. Certe inter mitratos discurrere calamistratos non debet. Et memento quod Sapiens admonet: *Filiæ tibi sunt? noli faciem tuam hilarem ad eas ostendere.* Eccl. 7.
26.

22. Nec austeritatem tamen suadeo tibi, sed gravitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit leviores. Illa, si adsit, odibilem; hæc, si desit, contemptibilem reddit: in omnibus tamen modus melior. Ego nec severius velim, nec dissolutius. Quid hac mediocritate gratius, ut nec de severitate sis oneri, nec de familiaritate contemptui? In palatio Papam, domi te patremfamilias exhibe. Ament te domestici tui: si non, facito ut timeant. Utilis semper custodia oris,

quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat . Ergo ubique frenanda lingua præceps , maxime autem in convivio . ILLI convenientior habitus , si tu actu quidem severus sis , vultu serenus , verbo ferius . Cappellani , & qui tecum jugiter divinis interfunt officiis , non sint sine honore . Tuum est tales tibi providere , qui digni sint . Serviatur eis ab omnibus , tamquam tibi . Necessaria de manu tua accipiant . His contenti sint quæ tu provideris illis : tu vide ne egeant . Super hoc quem forte ab adventantibus petere deprehendes , judica Gie-
 4. Reg. 5.
 20. zitam : id de ostiariis , id de ceteris officialibus decernendum . Verum hoc ex abundanti : nam formam istam jam olim a te positam recordamur . Quid tuo dignius apostolatu ? quid salubrius ad conscientiam , honestius ad famam , utilius ad exemplum ? Optimus canon , qui proiicit avaritiam ex calumnia , & non a conscientia tantum .

CAPUT VII.

Epilogus seu summa eorum, quæ in Pontifice requiruntur.

23. **L**ibet jam & hunc claudere librum : sed in calce aliqua velim vel ante dicta quasi epilogando repetere, vel addere prætermissa. Consideres ante omnia sanctam Romanam ecclesiam, cui Deo auctore præes, ecclesiarum MATREM esse, non dominam : te vero NON DOMINUM episcoporum, sed unum ex ipsis ; porro fratrem diligentium Deum, & participem timentium eum. De cetero oportere te esse considera formam justitiæ, sanctimonix speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranymphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam

mutorum , baculum senum , ultorem
scelerum , malorum metum , bono-
rum gloriam , virgam potentium ,
malleum tyrannorum , regum patrem ,
legum moderatorem , canonum dis-
pensatorem , sal terræ , orbis lumen ,
sacerdotem Altissimi , vicarium Chri-
sti , christum Domini : postremo deum
Pharaonis . Intellige quæ dico : dabit
tibi Dominus intellectum . Ubi mali-
tiæ juncta potentia est , aliquid tibi
supra hominem præsumendum . Vul-
tus tuus super facientes mala . Ti-
meat spiritum iræ tuæ , qui hominem
non veretur , gladium non formidat .
TIMEAT orationem , qui admonitio-
nem contempsit . Cui irasceris tu ,
Deum sibi iratum , non hominem
putet . Qui te non audierit , auditu-
rum Deum , & contra se paveat .
Quod reliquum est , de his quæ su-
pra te sunt , incumbit jam disputa-
tio : quam uno libro , Deo adjuvan-
te , solvere spero , & me pariter ab-
solvere promissione mea ,

LIBER QUINTUS

CAPUT I.

*De his quæ supra nos sunt, id est de Deo rebusque
divinis, considerationem instituit, ad quas
modo per creaturas erigimur.*

I. **L**ibri superiores, etsi de confi-
deratione inscribantur, pluri-
mum tamen habent actionis admix-
tum, dum res aliquas non confide-
randas tantum, ³⁵ sed agendas docent
vel monent. At qui in manibus mo-
do est, sola in consideratione versa-
bitur. Quæ enim supra sunt (id qui-
dem instat) actu non indigent,
sed inspectu. Non est quod in eis
actites, quæ uno modo semper sunt,
& in æternum; porro aliqua & ab
æterno. Et hoc velim follerter ad-
vertas, vir sagacissime Eugeni, quia
TOTIES peregrinatur consideratio tua,
G 5. quo-

³⁵ Videſis vitam S. Gregorii M. a nobis edi-
tam Romæ 1758. ; ex qua elucet, quam egre-
gium S. ille Doctor animarum Paſtoribus relique-
rit exemplum conjungendi actionem cum confide-
ratione, & contemplatione rerum divinarum.

Rom. 1.
20.

quoties ab illis rebus ad ista deflectitur inferiora & visibilia, five intuen-
da ad notitiam, five appetenda ad
usum, five pro officio disponenda vel
actitanda. Si tamen ita versatur in
his, ut per hæc illa requirat, haud
procul exfulat. Sic considerare, re-
patriare est. Sublimior iste præsen-
tium ac dignior usus rerum, cum
juxta sapientiam Pauli, *invisibilia Dei*
per ea quæ facta sunt, intellecta con-
spiciuntur. Sane hac scala cives non
egent, sed exfules. Quod vidit ipse
hujus sententiæ auctor, qui cum di-
ceret invisibilia per invisibilia conspi-
ci, signanter posuit, *a creatura mun-*
di. Et vere quid opus scalaris tenenti
jam folium? Creatura cæli illa est,
præsto habens per quod potius ista in-
tueatur. Videt Verbum, & in Ver-
bo facta per Verbum. Nec opus ha-
bet ex his quæ facta sunt, Factoris
notitiam mendicare. Neque enim ut
vel ipsa noverit, ad ipsa descendit:
quæ ibi illa videt, ibi longe melius
sunt quam in seipsis. Unde nec me-
dium

dium requirit ad ea corporis sensum : sensus ipsa sibi , seipsa sentiens . Optimum videndi genus , si nullius egueris , ad omne quod libuerit , te contentus . Alioquin juvari aliunde , obnoxium fieri est , minusque a perfecto istud , & minus liberum .

2. Quid quod & inferioribus eges ? Nonne præposterum hoc & indignum ? Plane superiorum quædam injuria est , inferiorum operam desiderare : a qua injuria nemo hominum perfecte vindicabitur , nisi cum quisque evaserit in libertatem filiorum Dei . Nempe *Johann. 6.* erunt hi omnes docibiles Dei , & nul-^{45.} la interveniente creatura , solo beati Deo . Repatriasse erit hoc , exisse de patria corporum in regionem spirituum . Ipsa est Deus noster , maximus spiritus , maxima mansio spirituum beatorum : & ne quid hic sibi usurpet sensus seu imaginatio , veritas est , sapientia est , virtus , æternitas , summum bonum . Unde interim absumus : & ubi sumus , vallis est lacrymarum , in qua sensualitas regnat , & consideratio exsulat : in qua libere

quidem & potestative se exserit sensus corporeus , sed intricatus caligat oculus spiritualis . Quid igitur mirum , si ope indigenæ advena indiget ? Et felix secundum tempus viator , qui civium beneficium , sine quo transire non potest , in obsequium convertere potuit , utens , non fruens ; urgens , non petens ; exactor , non supplex .

CAPUT II.

Assignat varios considerationis gradus .

3. **M**agnus ille , qui usum sensuum , quasdam veluti civium opes , expendere satagit , dispensando in suam & multorum salutem . Nec ille minor , qui hunc sibi gradum ad illa invisibilia philosophando constituit , nisi quod hoc dulcius , illud utilius : hoc felicius , illud fortius esse constat . At omnium maximus , qui spreto ipso usu rerum & sensuum , quantum quidem humanæ fragilitati fas est , non ascensoriis gradibus , sed inopinatis excessibus , avolare interdum contemplando ad illa sublimia con-

consuevit. Ad hoc ultimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Ex-^{2. Cor.}
 cessus, non ascensus: nam raptum^{12. 14.}
 potius fuisse, quam ascendisse ipse se
 perhibet. Inde est quod dicebat: *Si-^{2. Cor. 5.}*
ue mente excedimus, Deo. Porro hæc^{13.}
 tria ita contingunt, cum considera-
 tio, etsi in loco peregrinationis suæ,
 virtutis studio, & adiutorio gratiæ fa-
 cta superior, sensualitatem aut pre-
 mit ne insolescat, aut cogit ne eva-
 getur, aut fugit ne inquinet. In pri-
 mo potentior, in secundo liberior,
 in tertio purior. Puritatis siquidem
 & alacritatis pariter alis fit ille vo-
 latus.

4. Vis tibi has considerationis spe-
 cies propriis distingui nominibus? Di-
 camus, si placet, primam dispensa-
 tivam, secundam æstimativam, ter-
 tiam speculativam. Horum nominum
 rationes definitiones declarabunt. Di-
 pensativa est consideratio sensibus sen-
 sibilibusque rebus ordinate & sociali-
 ter utens ad promerendum Deum.
 Æstimativa est consideratio prudenter
 ac diligenter quæque scrutans & pon-
 de-

derans ad vestigandum Deum. Speculativa est consideratio se in se colligens, & quantum divinitus adjuvatur, rebus humanis eximens ad contemplan- dum Deum. Puto vigilanter advertis aliarum hanc esse fructum: ceteras, si non referantur ad istam, quod dicuntur, videri posse, sed non esse. Et prior quidem absque intuitu hujus multa ferit, & nihil metit: sequens vero nisi ad istam se dirigat, vadit, sed non evadit. Ergo quod prima ap- tat, secunda odorat, tertia gustat. Ad quem tamen gustum perducunt & ceteræ, etsi tardius: nisi quod pri- ma laboriosius, secunda quietius per- venit.

CAPUT III.

Ea quæ supra nos sunt, Deum scilicet & Angelos, investigari opinione, fide, & intellectu.

5. **D**ixisti, inquis, fatis qua ascen- datur: etiam quo ascenden- dum, dicere habes. Falleris, si id speras: ineffabile est. Tu me existi- mas loqui quod oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non

non ascendit? *Nobis*, inquit, *revelavit Deus per spiritum suum*. Ergo ^{Isa. 64.} ^{4. 1. Cor.} ^{2. 10.} quæ supra sunt, non verbo docentur, sed spiritu revelantur. Verum quod sermo non explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sane eorum admonitus quæ supra sunt, non te existimes mitti a me suspicere solem, lunam, stellas, non ipsum firmamentum, non aquas quæ super cælos sunt. Ista siquidem omnia, etsi supra loco, pretio infra sunt, & dignitate naturæ: sunt enim corpora. Tui portio spiritus est, quo superius quippiam frustra quæris, quod non sit spiritus. Porro spiritus est Deus, sunt & Angeli sancti, & hi supra te. Sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt. Unum siquidem tui & Angeli optimum, ratio est: Deus vero non sui aliquid optimum habet, unum optimum totus. Is, & qui cum eo sunt beati spiritus, tribus modis, veluti viis totidem, nostra sunt consideratione vestigandi, opinione, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi inni-

titur,

titur , fides auctoritati , opinio sola veri similitudine se tuetur . Habent illa duo certam veritatem : sed fides clausam & involutam , intelligentia nudam & manifestam : ceterum opinio certi nihil habens , verum per veri similia quærit potius , quam apprehendit .

6. Omnino in his cavenda confusio , ne aut incertum opinionis fides figat , aut quod firmum fixumque est fidei , opinio revocet in quæstionem . Et hoc sciendum , quia opinio , si habet assertionem , temeraria est : fides , si habet hæitationem , infirma est : item intellectus , si signata fidei tentet irrumpere , reputatur effractor , scrutator majestatis . Multi suam opinionem intellectum putaverunt , & erraverunt . Et quidem opinio potest putari intellectus ; intellectus opinio non potest . Unde hoc accidit ? Profecto quia hæc falli potest , ille non potest : aut si falli potuit , intellectus non fuit , sed opinio . Verus nempe intellectus certam habet non modo veritatem , sed notitiam veritatis . Possumus singula

gula hæc ita definire . Fides est voluntaria quædam & certa prælibatio necdum propalatae veritatis . Intellectus est rei cujuscumque invisibilis certa & manifesta notitia . Opinio est quasi pro vero habere aliquid , quod falsum esse nescias . Ergo , ut dixi , fides ambiguum non habet ; aut si habet , fides non est , sed opinio . Quid igitur distat ab intellectu ? Nempe quod etsi non habet incertum , non magis quam intellectus ; habet tamen involucrium , quod non intellectus . Denique quod intellexisti , non est de eo quod ultra quæras : aut si est , non intellexisti . Nil autem malumus scire , quam quæ fide jam scimus . Nil supererit ad beatitudinem , cum quæ jam certa sunt nobis fide , erunt æque & nuda .

CAPUT IV.

Angeli quomodo considerandi.

7. **H**IS ita expeditis , age jam dirigatur consideratio in eam quæ sursum est Jerusalem mater nostra ,

stra , ac totis tribus memoratis viis
caute & vigilanter vestigemus investi-
gabilia : quatenus tamen licet , vel
magis quatenus nobis donabitur . Et
primo quidem cives spiritus esse illic
potentes , gloriosos , beatos , distin-
ctos in personas , dispositos in dignita-
tes , ab initio stantes in ordine suo ,
perfectos in genere suo , ³⁶ corpore
æthereos , immortalitate perpetuos ,
impassibiles non creatos , sed factos ,
id est gratia , non natura ; mente pu-
ros , affectu benignos , religione pios ,
castimonia integros , unanimitate indi-
viduos , pace securos , a Deo condi-
tos , divinis laudibus & obsequiis de-
ditos . Hæc omnia legendo comperi-
mus , fide tenemus . Quamquam de
corporibus horum non modo unde
sint , sed an aliquatenus sint , hæret
sen-

³⁶ Dubitanter hac de re loquitur Bernardus
sermone 5. in Cantica , hancque quæstionem ver-
sat in omnes partes , quæ nonnullis Patribus ad-
modum ambigua , & difficilis visa est , adeo ut
Magister sententiarum nihil de ea definierit . Nunc
recepta , & certa sententia est Angelos esse pror-
sus incorporeos , & solo spiritu constare . Videsis
Estium scientia , ac pietate eximium Theologum
in lib. 2. sentent. dist. 8.

sententia aliquorum . Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censuerit , non contendo . Porro intellectu præditos , non fide , non opinione , sed intellectu capimus : quia non possunt hujus expertes , & Dei simul participes esse . Sunt & nomina quædam nota nobis similiter ex auditu , per quæ harum beatitudinem , etiam quæ non liquido mortalium percepit auditus , officia , merita , gradus , ordines , utcumque a nobis coniici & discerni queunt . Sed enim quod ex auditu non est , jam non ex fi- *Rom. 10.*
 de : nam fides ex auditu . Itaque opinan- *17.*
 do ista dixerimus . Ad quid enim cælestium nomina innotuerunt , si ne opinari quidem salva fide aliquid licet de rebus , quarum nomina sunt ? Angeli , Archangeli , Virtutes , Potestates , Principatus , Dominationes , Throni , Cherubin , & Seraphin , hæc nomina . Quæ significata eorum ? Nullane inter illos spiritus , qui simpliciter Angeli , & eos qui Archangeli nuncupantur , distantia ?

8. Quid ergo sibi vult ³⁷ gradualis distin-

³⁷ Observa S. Doctorem de hoc argumento a sensibus , & ab experientia mortalium longe remotis-

distinctio hæc ? Putemus Angelos dici
 (nisi tu convenientius aliquid confide-
 rasti) qui singuli singulis hominibus
 dati creduntur : *missi in ministerium* ,
 secundum Pauli doctrinam , *propter*
eos qui hereditatem capiunt salutis ,
 de quibus Salvator : *Angeli eorum sem-*
per vident faciem Patris . Putemus
 his præesse Archangelos , qui conscii
 mysteriorum divinorum , nonnisi ob
 præcipuas & maximas causas mit-
 tuntur . E quibus magnus ille archan-
 gelus Gabriel missus legitur ad Ma-
 riam , ob causam utique , qua major
 esse non potuit . Putemus super istos
 Vir-

motissimo sobrie admodum , & opinando potius ,
 quam affirmando tractare . Proindeque nos admo-
 net in rebus obscuris , & nondum Ecclesiæ aucto-
 ritate decretis nil temere & ex humanis rationi-
 bus definiendum ; sed humiliter , ac fideliter id
 sequendum quod clarius , ac solidius ex sacris
 scripturis , & ex venerabili SS. Patrum traditione
 colligitur . Novem esse Angelorum ordines , gra-
 du , & dignitate inter se distinctos sententia est
 multorum Patrum suffragio consignata . Ita sen-
 tiunt SS. Ignatius M. in sua epistola genuina ad
 Trallianos , Hieronymus lib. 2. *Apol. adversus Ruff.*
 Chrysoft. hom. 4. in *Gen.* , Gregorius hom. 34. in
Evang. , Auctor sub nomine Dionysii de *cœlesti*
Hierarch. , & Bernardus etiam *serm. de S. Martino* ,
 & *serm. 8. in Cantica* . Confer S. Thomam p. 1.
 q. 108. art. 5. 6. &c.

Virtutes esse, quorum nutu vel opere signa & prodigia in elementis, five ex elementis facta apparent ad com-
 monitionem mortalium. Inde est for-
 tassis, quod cum in Evangeliiis legas,
Erunt signa in sole, & luna, & stel- Luc. 21,
lis, paulo post habes: *Nam Virtutes* 26.
cælorum movebuntur; hi nimirum spi-
 ritus, per quos signa fiunt. Putemus
 Potestates superiores istis, quarum vir-
 tute potestas tenebrarum comprimitur,
 & coercetur malignitas aeris hujus, ne
 quantum vult noceat; ne malignari,
 nisi ut profit, possit. Putemus Princi-
 patus his quoque prælatos, quorum
 moderamine & sapientia omnis in ter-
 ris principatus constituitur, regitur,
 limitatur, transfertur, mutilatur, mu-
 tatur. Putemus Dominationes adeo
 cunctis supereminere præfatis ordini-
 bus, ut respectu horum ceteri videan-
 tur omnes administratorii spiritus, &
 ad istos, tamquam ad dominos, re-
 ferri regimina Principatum, tutami-
 na Potestatum, operationes Virtutum,
 revelationes Archangelorum. Putemus
 Thronos alto etiam ab his evolasse
 reces-

recessu , qui ex eo quod sedent , Throni dicuntur ; & ex eo sedent , quod sedet in eis Deus . Neque enim federe in eis , qui non federent , posset . Quæris quid illam sentiam sessionem ? Summam tranquillitatem , placidissimam serenitatem , pacem quæ exsuperat omnem intellectum . Talis est qui sedet in Thronis Dominus Sabaoth, judicans omnia cum tranquillitate , placidissimus , serenissimus , pacatissimus . Et tales sibi constituit Thronos , similimos sibi . Putemus Cherubin ex ipso sapientiæ fonte , ore Altissimi , haurientes , & refundentes fluentia scientiæ universis civibus suis . Et vide ne is sit , quem Propheta loquebatur , *fluminis impetus lætificans civitatem Dei* . Putemus Seraphin , spiritus totos divino igne succensos , succendere universa , ut singuli cives singulæ sint lucernæ ardentes & lucentes ; ardentes caritate , lucentes cognitione .

9. O Eugeni , quam bonum est nos hic esse ! quam fore melius , si quando tamen toti sequamur , quo ex parte præcessimus ! Præcedimus animo ,

mo, & ne ipso quidem toto, sed parte modica nimis. Affectus jacent mole corporea prægravati, & luto hærentibus desideriis, sola interim arida & tenuis consideratio prævolat. Et tamen ex tantillo quod jam datur, libet exclamare: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Quid si totam se colligat anima, & reductis affectibus e cunctis locis, quibus captivi tenentur, timendo quæ non oportet, amando quæ non decet, dolendo vane, gaudendo vanius; cum his ineat tota libertate volatum, pulset impetu spiritus, & in pinguedine gratiæ illabatur? Nonne cum cœperit circuire lucidas mansiones, & sinum illum etiam Abrahæ curiosius perscrutari, & sub altari, quodcumque illud est, Martyrum revifere animas, in prima stola secundam patientissime expectantes, multo magis tunc instabit loquens cum Propheta: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluntatem Domini, ac visitem templum ejus?*

Quid-

Quidni ibi videatur cor Dei? quidni ibi probetur quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta? Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, & nihil ultra quærentibus. Patent viscera misericordiæ, patent cogitationes pacis, divitiæ salutis, mysteria bonæ voluntatis; benignitatis arcana, quæ clausa mortalibus, etiam ipsis electis suspecta sunt. Id quidem salubriter, ne desinant timere, dum necdum digne amare idonei inveniuntur.

10. Cernere est in his qui Seraphin appellantur, quomodo amet qui unde amet non habet, sed est & qui nihil horum quæ fecerit odit: quos salvandos fecit, quomodo foveat, quomodo provehat, quomodo amplexetur, quomodo delicta electæ juventutis, & paleas ignorantiarum ejus ignis ille consumens, ipsam purgatissimam & suo amore dignissimam reddat. Cernere est in Cherubin, qui plenitudo scientiæ dicuntur, Deum scientiarum dominum esse, qui solus solam nesciat ignorantiam; qui totus fit

fit lux, & tenebræ in eo non sunt ullæ; totus fit oculus, & qui minime aliquando fallitur, quia minime clauditur; qui extra se non quærat lumen, cui admoveatur ut videat, ipse qui videt, ipse unde videt. Cernere est in Thronis, quam non suspectus omni innocentiae iudex sedeat in his, qui circumvenire nolit, circumveniri non possit, quippe sic amans, & sic videns. Nec vacat sessio: tranquillitatis insigne est. De vultu tali iudicium meum prodeat opto, cui insit amor, error absit, absit & perturbatio. Cernere est in Dominationibus, quantæ sit Dominus majestatis, cujus nutu imperium constat, & imperio universitas atque æternitas termini sunt. Cernere est in Principatibus principium ex quo omnia; & quomodo a cardine ostium, sic ab ipso regi universitatem. Cernere est in Potestatibus, quam potestative idem princeps quos regit, protegit, contrarias potestates arcens & propulsans. Cernere est in Virtutibus unam ubique æqualiter præsto esse virtutem, per quam omnia, vivificam,

efficacem , invifibilem , immobilem-
que , omnia tamen moventem utili-
ter , tenentem fortiter . Quæ cum in-
minus ufitata effecta apud mortales
eruperit , miracula five prodigia vo-
cant . Cernere postremo & mirari est
in Angelis & Archangelis veritatem
1. Pet. 5. 7. atque experientiam vocis illius , Quo-
niam ipsi cura est de nobis ; qui ta-
lium nos & tantorum non desinit ju-
cundare vifitationibus , instruere reve-
lationibus , fuggestionibus commone-
re , fedulitate folatiari .

CAPUT V.

Gratias ac dotes Angelorum a Deo in ipsos derivari .

11. **H**ÆC omnia contulit illis spi-
ritibus ipse qui condidit il-
los , unus atque idem summus Spi-
ritus , dividens fingulis prout voluit .
Hæc operatur in illis , hæc dedit ope-
rari & illis , fed aliter . Ardent Sera-
phin , fed igne Dei , vel potius igne
Deo . Quod præcipuum est in eis ,
amant : fed non quantum Deus , nec
quomodo . Lucent Cherubin , & scien-
tia

tia eminent , sed participio veritatis ;
 ac per hoc non ut Veritas , nec quan-
 tum . Sedent Throni , sed infidentis
 beneficio . Judicant & ipsi cum tran-
 quillitate , sed non ad mensuram mo-
 dumve pacis pacantis , pacis quæ ex-
 superat omnem sensum . Dominantur
 Dominationes , sed sub Domino do-
 minantur , serviunt pariter . Quid hoc
 ad summum , sempiternum , singula-
 reque dominium ? Præfunt Principa-
 tus , & regunt : sed reguntur & ipsi ,
 ita ut regere jam non norint , si regi
 defierint . Præcellit in Potestatibus for-
 titudo : sed cui debent quod fortes
 sunt , & aliter est fortis , & plus ; nec
 tam fortis quam ipsa fortitudo est .
 Virtutes pro suo ministerio & potentia-
 tu fatagunt excitare corda torpentia
 hominum innovatione signorum : vir-
 tus vero in eis manens , ipsa facit ope-
 ra . Faciunt & illæ , sed in compara-
 tione ejus non faciunt . Denique tan-
 tum interest , ut quasi singulariter Pro-
 pheta dicat ad eum : *Tu es Deus qui* ^{Psal. 76.}
facis mirabilia ; & idem de eo : *Qui* ^{15.}
facit mirabilia magna solus . ^{Pf. 135.} Adfunt ^{4.}

Angeli & Archangeli : sed ille germanior nobis , qui non modo adest , sed inest .

12. Quod si dicas posse inesse & Angelum , non inficior . Memini scriptum : *Et Angelus qui loquebatur in me* . Atqui differentia & in hoc . Inest Angelus suggerens bona , non ingrens : inest hortans ad bonum , non bonum creans . Deus sic inest , ut afficiat , ut infundat ; vel potius ut infundatur & participetur , ita ut unum perinde cum nostro spiritum esse dicere quis non timuerit , etsi non unam personam , unamve substantiam . Habes enim : *Qui adhæret Deo , unus spiritus est* . Angelus ergo cum anima , Deus in anima . Ille ut contubernalis animæ inest , Deus ut vita . Itaque sicut anima videt in oculis , audit in auribus , odorat in naribus , in faucibus gustat , tangit in toto reliquo corpore : sic Deus diversa in diversis spiritibus operatur ; verbi gratia , in aliis amantem se exhibens , in aliis agnoscentem , in aliis alia facientem , sicut unicuique datur manifestatio spiritus

Zach. 1.
14.

1. Cor. 6.
17.

1. Cor.
12. 7.

ritus ad utilitatem . Quis est iste tam communis in vocibus , tam longe in rebus ? quomodo quem nostris loquimur verbis , in sua reconditus maiestate , nostros penitus & aspectus effugit , & affectus ? Audi ipsum quid loquatur hominibus . *Sicut exaltantur Isa. 55: cæli a terra , sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris , & cogitationes meæ a cogitationibus vestris .* Dicimur amare , & Deus : dicimur nosse , & Deus : & multa in hunc modum . Sed Deus amat ut caritas , novit ut veritas , sedet ut æquitas , dominatur ut maiestas , regit ut principium , tuetur ut salus , operatur ut virtus , revelat ut lux , assistit ut pietas . Quæ omnia faciunt & Angeli , facimus & nos : sed longe inferiori modo , non utique bono quod sumus , sed quod participamus .

CAPUT VI.

*Principii & essentie rationem proprie soli
Deo convenire.*

13. **N**unc jam transi spiritus istos,
si forte cum sponsa dicere
Cant. 3. possis & tu : Paululum cum pertransis-
4. *sem eos , inveni quem diligit anima*
Exod. 3. mea . Quis est ? Non sane occurrit
14. melius , quam *Qui est* . Hoc ipse de
se voluit responderi , hoc docuit , di-
cente Moyse ad populum , ipso quidem
injungente : *Qui est , misit me ad vos* .
Merito quidem . Nil competentius æter-
nitati , quæ Deus est . Si bonum , si
magnum , si beatum , si sapientem ,
vel quicquid tale de Deo dixeris , in
hoc verbo instauratur , quod est , *Est* .
Nempe hoc est ei esse , quod hæc
omnia esse . Si & centum talia addas ,
non recessisti ab esse . Si ea dixeris ,
nihil addidisti : si non dixeris , nihil
minuisti . Jam si vidisti hoc tam sin-
gulare , tam summum esse ; nonne in
comparatione hujus quicquid hoc non
est , judicas potius non esse , quam es-
se ?

se? Quid item Deus? Sine quo nihil est. Tam nihil esse sine ipso, quam nec ipse sine se potest. Ipse sibi, ipse omnibus est. Ac per hoc quodam modo ipse solus est, qui suum ipsius est, & omnium esse. Quid est Deus? Principium, & hoc ipse de se responsum dedit. Multa in rebus dicuntur *Johan. 8.* principia, sed respectu posteriorum. ^{25.}

Alioquin si ad aliquid præcedens respicias, ipsum potius principium dabis. Quamobrem si quæras verum simplexque principium, invenias oportet quod principium non habuerit. Ex quo universum cœpit, ipsum profecto minime cœpit. Nam si cœpit, aliunde cœperit necesse est. A se enim cœpit nihil. Nisi forte quis putaverit, quod non erat, dare sibi potuisse, ut esse inciperet; aut fuisse aliquid, antequam esset. Quod utrumque quia ratio non consentit, constat nihil sibimet exstitisse principium. Quod vero aliud principium habuit, primum non fuit. Verum ergo principium nequaquam cœpit, sed totum ab ipso cœpit.

14. Quid est Deus ? cui sæcula nec accesserunt , nec decesserunt ; nec coæterna tamen . Quid est Deus ? *Ex quo omnia , per quem omnia , in quo omnia . Ex quo omnia , creabiliter , non seminabiliter . Per quem omnia , ne alium auctorem atque alium opificem arbitreris . In quo omnia , non quasi in loco , sed quasi in virtute . Ex quo omnia , tamquam uno principio , auctore omnium . Per quem omnia , ne alterum inducatur principium artifex . In quo omnia , ne tertium inducatur , locus . Ex quo omnia , non de quo , quia non est materia Deus : efficiens causa est , non materialis . Frustra Philosophi materiam quærunt : non eguit materia Deus . Non enim officinam quæsiuit , non artificem . Ipse per se , in se omnia fecit . Unde ? De nihilo : nam si ex aliquo fecit , illud non fecit ac per hoc nec omnia . Absit ut de sua incorrupta incorruptibilique substantia tam multa fecerit , etsi bona , corruptibilia tamen . Quæris si in ipso omnia , ipse ubi ? Nihil minus invenio , quis capiat locus , Quæris ubi non*

non sit ? Nec hoc quidem dixerim . Quis sine Deo locus ? Incomprehensibilis est Deus : sed non parum apprehendisti , si hoc tibi de eo compertum est , quod nusquam sit , qui non clauditur loco ; & nusquam non sit , qui non excluditur loco . Suo autem illo sublimi atque incomprehensibili modo , sicut omnia in ipso , sic ipse in omnibus est . Denique (sicut ait Evangelista) *in mundo erat* . Alias *Johan. I. 10.* vero , ubi erat antequam mundus fieret , ibi est . Non est quod quæras ultra ubi erat ; præter ipsum nihil erat . Ergo in seipso erat .

CAPUT VII.

Deum & simplicem , & trinum esse .

15. **Q**uid est Deus ? Quo nihil melius cogitari potest . Si approbas , non oportet assentiaris esse aliquid , quo Deus sit , & quod Deus non sit . Hoc enim sine dubio melius . Quomodo non melius Deo , si Deus non est , quod dat Deo ut sit ? At melius illam divini-

Luc. 4. 8.

tatem , qua dicunt ³⁸ Deum esse , non aliud quam Deum esse fatemur . Non est ergo in Deo nisi Deus . Quid ? inquiunt : negas Deum habere divinitatem ? Non , sed quod habet , hoc est . Negas divinitate Deum esse ? Non , sed non alia , quam quæ ipse est . Aut si tu aliam invenisti , adjuvet me Trinitas Deus , adversus illam tota me contumacia erigo . Quaternitas orbem determinat , non signat deitatem . Deus Trinitas est , Deus trium singula personarum . Si quartam divinitatem adjicere placet ; interim ego hanc , quæ Deus non est , persuasi mihi minime adorandam . Puto quod & tu , nempe *Dominum Deum tuum adorabis , & illi soli servies* . Gloriosa vero divinitas , quæ sibi honorem non audeat arrogare divinum . At melius quartum hoc omnino respuimus , quam sine honore recipimus . Multa dicuntur esse in Deo , & quidem sane catholiceque , sed multa

³⁸ Gilbertus nempe Porretanus Episcopus Pictaviensis , ejusque sequaces quorum error damnatus fuit in Concilio Remensi sub Eugenio III. anno 1148.

ta unum . Alioquin si diversa putemus , non quaternitatem habemus , sed centenitatem . Verbi causa , dicimus magnum , bonum , justum , & innumera talia : sed nisi omnia unum in Deo , & cum Deo consideres , habebis multiplicem Deum .

16. Mihi vero non deest quod cogitem melius ejusmodi Deo tuo . Quæris quid ? Mera simplicitas . Vero iudicio , natura simplex multiplici antefertur . Scio quod ad hæc respondere solent . Non multa , inquiunt , sed unam tantum divinitatem , quæ omnia illa sunt , Deo ut sit conferre asserimus . Assertis ergo , etsi non multiplicem , duplicem Deum ; & non ad merum simplex pervenistis , neque ad id , quo melius cogitari non potest . Tam non est simplex , quod vel uni fuerit obnoxium formæ , quam nec virgo vel uni cognita viro . Securus loquor , ne is quidem qui vel duplex est , erit meus . Habeo enim meliorem . Esto quod hunc numeroso & multiplici anteponam : sed plane præ simplici sperno . Meus Deus ipse ca-

tholice est . Tam non habet hoc & illud , quam non hæc & illa . Est qui est , non quæ est . Purus , simplex , integer , perfectus , constans sibi ; nihil de temporibus , nihil de locis , nihil de rebus trahens in se , nihil ex se deponens in eis ; non habens quod ad numerum dividat , non quæ colligat ad unum . Unum quippe est , sed non unitum . Non partibus constat , ut corpus ; non affectibus distat , ut anima : non formis substat , ut omne quod factum est ; sed neque formæ , ut istis visum est . Magna laus videlicet Deo , ut se ab informitate vindicet , forma una esse contentum . Hoc est dicere , cetera pluribus , Deum non nisi uni debere quod est . Quid ? Cujus beneficio sunt quæ sunt , ipse pro suo esse alteri benefico inclinabit ? Laus ista (ut vulgo dicitur) blasphemiam valet . Annon pluris est nullo indigere , quam uno ? Habe reverentiam Deo , ut quod pluris est , illi tribuas . Si cor tuum usque huc ascendere potuit , Deum tuum infra quomodo collocabis ? Ipse
se

se sibi forma , ipse sibi essentia est . In hoc interim gradu suspicio illum : & , si alter potior appareret , illum potius darem . Numquid verendum , ne cogitatio transvolet illum ? Quantumcumque in altum proficiat , ultra est . Infra quod homo cogitare possit , altissimum quærere , ridiculum est ; statuere , impium . Ultra , non citra quærendus est .

17. Ascende adhuc , si potes , ad cor altius , & exaltabitur Deus . Non est formatus Deus : forma est . Non est affectus Deus : affectio est . Non est compositus Deus : merum simplex est . Et ut liquido noveris , quid simplex dicam : idem quod unum . Tam simplex Deus , quam unus est . Est autem unus , & quo modo aliud nihil . Si dici possit , unissimus est . Unus est sol , quod non fit alter : una luna , quod æque altera non fit . Atque id quidem Deus , sed plus . Quid plus ? Unus est etiam sibi . Et hoc vis tibi declarari ? Idem est semper , & uno modo . Non sic unus sol , non sic una luna . Clamat uterque non esse unum
sibi ;

sibi ; ille motibus , illa & defectibus
suis . Deus autem non modo unus
sibi : & in se unus est . Nihil in se
nisi se habet . Non ex tempore alte-
rationem habet , non in substantia al-
teritatem . „ Hinc de eo Boëtius :
„ Hoc vere unum , in quo nullus est
„ numerus , nullum in eo aliud præ-
„ ter id quod est . Neque enim sub-
„ jectum fieri potest : forma enim
„ est . Compara huic uni omne quod
„ unum dici potest ; & unum non
„ erit . „ Trinitas est tamen Deus .
Quid ergo ? Destruimus quod dictum
est de unitate , quia inducimus trini-
tatem ? Non ; sed statuimus unitatem .
Dicimus Patrem , dicimus Filium ,
dicimus Spiritum-sanctum ; non tamen
tres Deos , sed unum . Quid sibi vult
iste (ut sic loquar) absque numero
numerus ? Si tria , quomodo non nu-
merus ? si unum , ubi numerus ? Sed
habeo , inquis , quid numerem , &
quid non numerem . Substantia una
est : personæ tres sunt . Quid mirum ?
quid vel obscurum in hoc ? Nihil ,
si personæ seorsum a substantia cogi-
ten-

tentur . Nunc vero cum tres illæ personæ illa substantia sint , & illa una substantia tres illæ personæ ; quis numerum neget ? Nam veræ tres sunt . Quis numeret tamen ? Nam vere unum sunt . Aut si tu facile explicatu id putas , dicendo tres , dicito quid numerasti ? Naturas ? Una est . Essentias ? Una est . Substantias ? Una est . Deitates ? Una est . Non hæc , sed personas numero , inquis , quæ non sint illa una natura , illa una essentia , illa una substantia , illa una divinitas . Catholicus es : minime hoc dabis .

CAPUT VIII.

Personarum pluralitatem in Deo consurgere ex proprietatibus ; essentiam tamen unam & simplicem esse .

18. **P**ersonarum proprietates non aliud quam personas ; ipsasque non aliud quam unum Deum , unam divinam substantiam , unam divinam naturam , unam divinam & summam maiestatem , Fides catholica confite-
tur . Numera ergo , si potes , aut
fine

sine substantia personas , quæ ipsa sunt ;
aut sine personis proprietates , quæ ip-
sæ sunt . Aut si dividere quis cone-
tur vel personas a substantia , vel pro-
prietates a personis ; nescio quomodo
Trinitatis se profiteri cultorem possit ,
qui in tantam rerum numerositatem
excesserit . Dicamus itaque tres , sed
non ad præjudicium Unitatis : dicamus
unum , sed non ad confusionem Tri-
nitatis . Neque enim nomina vacua
sunt , nec absque significantia cassæ
voces . Quærit quis quomodo illud ,
quod catholicum esse dicimus , possit
esse ? sufficiat ei teneri sic esse . Atque
hoc non rationi perspicuum , nec ta-
men opinioni ambiguum , sed fidei per-
suasum . Sacramentum hoc magnum
est , & quidem venerandum , non scru-
tandum . Quomodo pluralitas in uni-
tate , & hac unitate , aut ipsa in plu-
ralitate ? SCRUTARI hoc temeritas est ,
credere pietas est , nosse vita , & vi-
ta æterna est . Unde si operæ pretium
censes , o Eugeni , percurrat nunc con-
sideratio multa Una , quo eminentia
hujus singularis Unius fiat evidentior .
Est

Est unitas, quæ collectiva potest dici, cum verbi causa multi lapides faciunt acervum unum. Est & unitas constitutiva, cum multa membra unum corpus, vel multæ partes unumquodcumque totum constituunt. Est & conjugativa, qua fit ut duo jam non duo sint, sed una caro. Et est nativa, qua anima & caro unus nascitur homo. Est unitas potestativa, qua homo virtutis non instabilis, non dissimilis, sed unus sibi semper nititur inveniri. Est consentanea, cum per caritatem multorum hominum est cor unum, & anima una. Est & votiva, cum anima votis omnibus adhærens Deo, unus spiritus est. Et est dignativa unitas, qua limus noster a Dei Verbo in unam assumptus est personam.

19. Verum hæc omnia quid ad illud summum, atque (ut ita dicam) unice Unum, ubi unitatem consubstantialitas facit? Huic Uni quodvis illorum si affimiles, erit quoquo modo unum: si compares, nullo. Igitur inter omnia quæ recte unum dicuntur, arcem tenet Unitas Trinitatis, qua
tres

tres personæ una substantia sunt . Secundo loco illa præcellit , qua e converso tres substantiæ una in Christo persona sunt . Porro hæc & quæcumque alia dici una possunt , summæ illius unitatis imitatione , non comparatione , Una appellari vera sobriaque probat consideratio . Nec abducimur ab hac unitatis professione assertione Trium : cum in hac Trinitate non recipiamus multiplicitem , sicut nec solitudinem in unitate . Quamobrem cum dico Unum , non me Trinitatis turbat numerus , qui essentiam non multiplicat , non variat , nec partitur . Rursum cum dico Tria , non me arguit intuitus unitatis , quæ illa quæcumque tria , seu illos tres , nec in confusionem cogit , nec in singularitatem redigit .

CAPUT IX.

*Uti in Deo simplex natura est in tribus personis ,
sic contra in Christo plures naturas in
unam personam coalescere .*

20. **I**dem me sentire fateor & de illa unitate , cui secundum ab ista inter cetera Una honorem dedi . Dico in Christo Verbum , animam , & carnem , sine confusione essentiarum unam esse personam , & item absque præjudicio personalis unitatis in sua numerositate manere . Nec negaverim hanc ad illud quoque genus unitatis pertinere , qua anima & caro unus est homo . Decuit quippe familiarius similiusque cum hominis convenire constitutione , quod pro homine constitutum est sacramentum . Decuit & cum summa , quæ in Deo est & Deus est , unitate congruere , ut quomodo ibi tres personæ una essentia ; ita hic convenientissima quadam contrarietate tres essentiæ sint una persona . Videsne pulcre inter utramque unitatem hanc collocari ; in eo utique qui constitutus est mediator Dei hominisque , homo Chri-

Christus Jesus ? Pulcherrima , inquam , convenientia , ut salutare sacramentum congrua quadam similitudine ambobus respondeat , & salvanti videlicet & salvato . Ita hæc unitas duarum consistens media unitatum , alteri succumbere , alteri præeminere cognoscitur , quantum superiore inferior , tantum inferiore superior .

21. Tantam denique , tamque expressam unionis vim in se præfert ea persona , in qua Deus & homo unus est Christus : ut si duo illa de se invicem prædices , non erraveris , Deum videlicet hominem , & hominem Deum vere catholiceque pronuntians . Non autem similiter vel carnem de anima , vel animam de carne , nisi absurdissime , prædicas , etsi similiter anima & caro unus sit homo . Nec mirum , si non æque potis anima sit sua illa vitali , etsi non parum valida intentione connectere , atque suis affectibus adstringere sibi carnem , ut sibi divinitas hominem illum , qui prædestinatus est filius Dei in virtute . Longa catena & fortis ad stringendum , divina præ-

prædestinatio : ab æterno est enim .
 Quid longius æternitate ? Quid divini-
 tate potentius ? Inde est quod nec
 morte incidente ullatenus intercidi hæc
 unitas potuit , etfi carne & anima ab
 invicem separatis . Et fortassis hoc sen-
 sit ille , qui se indignum professus est
 solvere corrigiam calceamenti hujus . *Mar. 1.7.*

CAPUT X.

*Parabola , quæ est apud Matthæum de tribus satis,
 Christi personæ accommodatur .*

22. **S**ED & illa tria fata de Evan- *Matth.*
 gelio , mixta & fermentata , *13.33.*
 in panem unum , si quis ad hæc tria *Luc. 13.*
 dixerit pertinere , non incongrue id
 mihi facere videbitur . Quam bene ea
 mulier fermentavit , ut nec divisione
 quidem facta carnis & animæ , a carne
 vel anima Verbum divideretur ! Man-
 sit & in separatione inseparabilis uni-
 tas . Nec enim quæ ex parte contigit
 separatio , potuit unitati præscribere ,
 permanenti in totis tribus . Sive con-
 junctis , sive disjunctis duobus , nihilo
 minus perseveravit in tribus unitas per-
 sona-

sonalis . Æque unus Christus unaque persona , Verbum , anima , & caro , etiam mortuo homine perduravit . In utero Virginis (ut sentio ego) commixtio hæc & fermentatio facta est : & ipsa mulier quæ miscuit , & fermentavit . Nam fermentum non immerito fortasse dixerim fidem Mariæ .

Luc. 1. 45. Plane beata , quæ credidit , quoniam perfecta sunt in ea , quæ dicta sunt ei a Domino . Perfecta autem non essent , si quo minus juxta verbum Domini esset fermentatum totum , & perpetuo fermentatum , servans nobis tam in morte , quam in vita pariter unum atque integrum mediatorem Dei & hominum cum sua deitate , hominem Christum Jesum .

23. Advertere est in hoc admirabili sacramento juxta numerum factorum , mire & decentissimæ distinctionis gradus , novum , antiquum , æternum . Novum , animam , quæ de nihilo tunc creata creditur , cum infusa : antiquum , carnem , quæ a primo usque hominum , id est ex Adam , tracta cognoscitur : æternum , Verbum , quod

quod ab æterno Patre coæternum illi genitum indubitata veritate asseritur. Et in his triplex (si diligenter advertas) divinæ potentiæ genus : quod factum sit de nihilo aliquid , de vetusto novum , æternum beatumque de damnato & mortuo . Quid hoc ad nostram salutem ? Multum per omnem modum . Primum quidem , quod peccato redacti in nihilum , per hoc quodam modo iterato creati sumus , ut simus initium aliquod creaturæ ejus . Deinde quod ex vetusta servitute in libertatem filiorum Dei translati , in novitate spiritus ambulantes . Postremo , quod de potestate tenebrarum vocati ad regnum claritatis æternæ , in quo jam & confedere nos fecit in Christo . Alieni sint a nobis , qui Christi a nobis carnem alienare conantur , novam creatam in Virgine , & non de Virgine sumptam , impie asserentes . Pulcre propheticus spiritus longe ante occurrit huic sententiæ , immo blasphemiam impiorum : *Egredietur , in-*
quiens , virga de radice Jesse , & flos
de radice ejus ascendet . Dixisse poterat ,

Isa. 11. 1.

rat, & flos de virga, sed maluit, *de radice*: ut unde virgam, inde florem duxisse originem demonstraret. Inde igitur sumpta caro, unde orta Virgo: nec nova in Virgine, quæ prodiit ex radice.

CAPUT XI.

Continuatio considerationis de Deo.

24. **F**Orte subtomacharis, si adhuc pergimus quærere, quid est Deus? tum quia toties jam quæsitum est, tum quia diffidis inventum iri. Dico tibi, Pater Eugeni, solus est Deus, qui frustra numquam quæri potest, nec cum inveniri non potest. Doceat te de hoc experimentum tuum; aut si non, experto credito, non mihi, sed sancto, qui ait: *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te*. Quid ergo est Deus? Quod ad universum spectat, finis: quod ad electionem, salus: quod ad se, ipse novit. Quid est Deus? Voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, sum-

*Thren. 3.
25.*

summa beatitudo ; creans mentes ad se participandum , vivificans ad sentiendum , afficiens ad appetendum , dilatans ad capiendum , justificans ad promerendum ; accendens ad zelum , foecundans ad fructum , dirigens ad æquitatem , formans ad benevolentiam , moderans ad sapientiam , roborans ad virtutem , visitans ad consolationem , illuminans ad cognitionem , perpetuans ad immortalitatem , implens ad felicitatem , circumdans ad securitatem .

CAPUT XII.

*Deum & bonorum operum pium remuneratorem ,
& scelerum æquissimum vindicem esse .*

25. **Q**uid est Deus ? Non minus poena perversorum , quam humilium gloria . Est enim rationabilis quædam æquitatis directio inconvertibilis atque indeclinabilis , quippe attingens ubique : cui illisa omnis pravitas conturbetur necesse est . Quidni in hanc omne tumidum , vel distortum impingat , & conquassetur ? Væ universo , quod obvium forte of-
I fen-

fenderit cedere nescia rectitudo, nam
 & fortitudo est. Quid iniquis volun-
 tatibus tam contrarium & adversum,
 quam semper conari, impingere sem-
 per, & frustra? Væ oppositis volunta-
 tibus, solam suæ profecto averfionis
 referentibus poenam. Quid tam poe-
 nale, quam semper velle quod num-
 quam erit? Quid tam damnatum,
 quam voluntas addicta huic necessitati
 volendi nolendique, ut ad utrumlibet
 jam, sicut non nisi perversè, ita non
 nisi misere moveatur? In æternum non
 obtinebit quod vult; & quod non vult,
 in æternum nihilo minus sustinebit.
 Digne omnino, ut qui ad nihil affici-
 tur unquam quod deceat, ad nil um-
 quam quod libeat, evadat. Quis hoc
 facit? Rectus Dominus Deus noster,
 qui & cum perverso pervertitur. Num-
 quam recto pravoque conveniet. Hæc
 enim sibi invicem adversantur, etsi
 non invicem lædant. Læsis alterius
 est: absit ut Dei. *Durum tibi est*, in-
 quit, *contra stimulum calcitrare*; hoc
 est, non stimulo durum, sed calcitrant-
 ti. Est & turpium poena Deus: Lux
 est

est enim. Et quid tam invisum obſcœ-
 nis flagitioſiſque mentibus? Profecto
omnis qui male agit, odit lucem. Sed ^{Johan. 3.}
 dico: numquid non poterunt declina- ^{20.}
 re? Minime omnino. Lucet ubique,
 etſi non omnibus. Denique in tenebris
 lucet, & tenebræ eam non comprehen- ^{Johan. 1.}
 dunt. Videt tenebras Lux, cui hoc ^{5.}
 eſt videre, quod lucere: ſed non vi-
 ciſſim a tenebris ipſa videtur, quia te-
 nebræ eam non comprehendunt. Et
 videntur ergo, ut confundantur: &
 non vident, ne conſolentur. Nec mo-
 do a luce: & in luce videntur. A quo,
 vel quibus? Ab omni vidente, ut pro
 multitudine intuentium ſit confuſio
 multa. At nullus de tanta numeroſi-
 tate ſpectantium moleſtior oculus ſuo
 cujuſque. Non eſt aſpectus, ſive in
 cœlo, ſive in terra, quem tenebroſa
 conſcientia ſuffugere magis velit, mi-
 nus poſſit. Non latent tenebræ vel
 ſeipſas. Se vident quæ aliud non vi-
 dent. Opera tenebrarum ſequuntur il-
 las, nec eſt quo ſe abſcondant ab il-
 lis, ne in tenebris quidem. Hic eſt
 vermis qui non moritur, memoria

præteritorum . Semel injectus , vel potius innatus per peccatum , hæsit firmiter , nequaquam deinceps avellendus . Nec cessat rodere conscientiam , eaque pastus , esca utique inconsumptibili , perpetuat vitam . Horreo vermem mordacem , & mortem vivacem . Horreo incidere in manus mortis viventis , & vitæ morientis .

26. Hæc secunda mors , quæ numquam peroccidit , sed semper occidit . Quis det illis semel mori , ut non moriantur in æternum ? Qui dicunt mortibus , *Cadite super nos , & collibus operite nos* , quid nisi mortem mortis beneficio aut finire , aut evadere volunt ? Denique , *invocabunt mortem , & non veniet* . Intuere id clarius . Constat immortalem animam esse , nec aliquando absque sua memoria vivere , ne non animam aliquando esse contingat . Itaque durante anima , durat & memoria . Sed qualis ? Fœda flagitiis , horrida facinoribus , vanitate tumida , contemptu hispida & neglecta . Quæ priora , transierunt , & non transierunt . Transierunt a manu , sed non a mente .

Quod

Quod factum est, factum non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit; sed fecisse in sempiternum manet. Non transit cum tempore, quod tempora transit. In æternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in æternum memineris. Experiri erit hoc veritatem vocis illius:

Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Dominus locutus est, cui omne *Psal. 42.*
21.

ne adversum & sibi adversari necesse est, ut sit sera querela: O custos ho- *Job. 7.*
20.

minum, quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi gra-

vis? Ita est, o Eugeni. NON POTEST Deo esse contrarium quid, & sibi met

cohærere: sed qui arguetur a Deo, arguetur & a seipso. Non est sane jam

tunc quod aut veritatem dissimulet ratio, aut rationis intuitum anima decli-

net, membris avulsa corporeis, & in sese collecta. Quo enim id valeat,

sopitis conclusisque in morte sensibus, per quos utique curiosius exire, & a

se ire solebat in eam, quæ præterit, mundi istius figuram? Vides turpibus

nihil deesse ad confusionem, cum pro-

ducentur spectaculum fieri Deo, Angelis, hominibus, sibiipfis? O quam male mali omnes locati sunt, utique oppositi torrenti huic directæ æquitatis, & huic lumini propalatae veritatis expositi. Nonne hoc est perpetuo tundi, perpetuoque confundi? *Duplici contritione*, ait ille, *contere eos, Domine Deus noster.*

Jerem.
17. 18.

CAPUT XIII.

De longitudine, latitudine, profunditate, & sublimitate Dei profunde & eleganter differit.

27. **Q**uid est Deus? Longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Quid? inquis. Tenemus te quaternitatis, quam abominatus es, professorem. Minime. Abominatus sum, & abominor. Visus sum protulisse plura, sed unum est. Unus Deus signatus est pro captu nostro, non pro suo statu. Divisus est hic, non ille. Voces diversæ, semitæ multæ: sed unum per eas significatur, unus quæritur. Non divisiones substantiæ in quaternario isto expressæ sunt; non

non dimensiones , quales in corporibus intuemur ; non distinctio personalis , qualem in Trinitate adoramus ; non numerus proprietatum , qualem personis ipsis inesse fatemur , etsi non aliud a personis . Alioquin hoc singulum horum in Deo , quod quatuor simul ; hoc quatuor ipsa , quod singulum est . Nobis autem , quia non possumus cum Deo simplicitate contendere , dum contendimus apprehendere unum , occurrit veluti quadruplicatum . Facit hoc speculum & ænigma , per quod solum interim videri datur . Cum autem videbimus facie ad faciem , videbimus sicuti est . Nec enim jam tunc fragilis acies mentis nostræ , quantumlibet vehementer intendens , aliquatenus resiliet , dissilietve in suam pluralitatem . Colliget se se magis , adunabit , conformabitque unitati illius , vel potius unitati illi , ut una uni facies respondeat faciei . Nempe *similes ei erimus , quia videbimus eum sicuti est* . Beata visio ! ad quam merito suspirabat , qui ait : *Exquisivit te* ^{Psal. 26.} *facies mea ; faciem tuam , Domine ,* ^{8.}

requiram. Et quia adhuc in quærendo res est, interim ascendamus quadrigam istam, utpote infirmi & imbecilles, indigentes tali vehiculo, si forte vel sic apprehendamus, in quo apprehensi sumus, id est, hujus ipsius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ipso auriga & primo currus hujus exhibitore, ut studeamus

Ephes. 3. 18. comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas,

& profundum. Comprehendere dixit, non cognoscere: ut non curiositate contenti scientiæ, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione est fructus, sed in comprehensione. Alioquin

Jac. 4. 17. scienti bonum, & non facienti, ut ait quidam, peccatum est ei. & ipse Pau-

1. Cor. 9. 24. lus alio loco: Sic currite, inquit, ut comprehendatis. Quid sit comprehendere, inferius declarabo.

28. Quid igitur est Deus? Longitudo, inquam. Quid ipsa? Æternitas. Hæc tam longa, ut non habeat terminum, non magis loci, quam temporis. Est & latitudo, & ipsa quid? Caritas. Quibus & ista terminis angustetur

stetur in Deo , qui nihil odit eorum
 quæ fecerit ? Denique solem suum ori-^{Matth. 5.}
 ri facit super bonos & malos , pluit^{45.}
 super justos & injustos . Ergo & ini-
 micos concludit finis ille . Nec hoc
 quoque contentus , evadit in infinitum .
 Omnem non modo affectionem , sed
 & cognitionem excedit , adjiciente
 Apostolo & dicente : *Scire etiam su-^{Ephes. 3.}*
pereminentem scientiæ caritatem Chri-^{19.}
sti . Quid plus dicam ? Æterna est .
 Nisi quod hoc plus forsitan est , quia
 æternitas est . Vides tantam esse latitu-
 dinem , quantam & longitudinem ? Uti-
 nam sic videas non tantam esse , sed
 ipsam : id esse unam quod alteram ;
 non minus unam quam duas , nec plus
 duas quam unam . Deus æternitas ,
 Deus caritas est : longitudo sine pro-
 tensione , latitudo sine distensione . In
 utroque pariter locales quidem excedit
 temporalesque angustias , sed libertate
 naturæ , non enormitate substantiæ .
 Tali modo immensus est qui omnia fo-
 cit in mensura ; & quamvis immen-
 sus , hic tamen modus & ipsius im-
 mensitatis .

29. Quid item Deus ? Sublimitas & profundum . In altero supra omnia, in altero infra omnia . Liquet in deitate nusquam claudicare æqualitatem ; stare eam undique firmiter , constare immobiliter sibi . Sublime , potentiam ; profundum , sapientiam ejus considera . Ex æquo & ista respondent sibi , dum & sublimitas inattingibilis , & profunditas æque inscrutabilis cognoscatur , Paulo admirante & exclamante : *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei , quam inscrutabilia sunt judicia ejus , & investigabiles viæ illius !* Libet & nos exclamare cum Paulo , horum utcumque intuentes in Deo , & cum Deo simplicissimam unitatem : *O sapientia potens , attingens ubique fortiter ! o potentia sapiens , disponens omnia suaviter ! Res una , effectus multiplex , operationesque diversæ . Et illa una res est longitudo propter æternitatem , latitudo propter caritatem , sublimitas propter majestatem , profunditas propter sapientiam .*

Rom. 11.
33.

Sap. 8.1.

CAPUT XIV.

*Modum, quo prædicta secundum Apostolum
comprehendere possimus, ostendit.*

30. **N**OVIMUS hæc. Num ideo & arbitramur nos comprehendisse? NON EA disputatio comprehendit, sed sanctitas, si quo modo tamen comprehendi potest quod incomprehensibile est. At nisi posset, non dixisset Apostolus: *Ut comprehenda-* *Ephes. 3.*
mus cum omnibus sanctis. Sancti igitur 18, comprehendunt. Quæris quomodo? Si sanctus es, comprehendisti, & nosti: si non; esto, & tuo experimento scies. SANCTUM facit affectio sancta, & ipsa gemina: timor Domini sanctus, & sanctus amor. His perfecte affecta anima, veluti quibusdam duobus brachiis suis comprehendit, amplectitur, stringit, tenet, & ait: *Tenui eum nec dimittam.* Et timor *Cant. 3.*
quidem sublimi & profundo, amor 4.
lato & longo respondet. Quid tam timendum quam potestas, cui non potes resistere; quam sapientia, cui ab-

fcondi non potes ? Poterat minus ti-
 meri Deus , alterutro cārens . Nunc
 autem perfecte oportet timeas illum ,
 cui nec oculus deest omnia videns ,
 nec manus potens omnia . Quid item
 tam amabile , quam amor ipse , quo
 amas , & quo amaris ? Amabiliorem
 tamen iuncta æternitas facit : quæ dum
 non excidit , foras mittit suspensionem .
 Ama igitur perseveranter & longani-
 miter , & habes longitudinem : dilata
 amorem tuum usque ad inimicos , &
 latitudinem tenes . Esto etiam in omni
 sollicitudine timoratus , & sublime
 profundumque apprehendisti .

31. Aut si mavis quatuor æque tuis ,
 divinis quatuor respondere ; facis hoc ,
 si stupes , si paves , si ferves , si susti-
 nes . Stupenda plane sublimitas maje-
 statis : pavenda abyssus iudiciorum .
 Fervorem exigit caritas , æternitas per-
 severantiam sustinendi . Quis stupet ,
 nisi qui contemplatur gloriam Dei ?
 Quis pavet , nisi qui scrutatur profun-
 dum sapientiæ ? Quis fervet , nisi qui
 meditatur caritatem Dei ? Quis susti-
 net & perseverat in amore , nisi qui
 æmu-

æmulatur æternitatem caritatis? Nempe æternitatis quamdam imaginem perseverantia præfert. Denique sola est cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: *Qui perseveraverit usque in* ^{Matt. 10.} *finem, hic salvus erit.* ^{22.}

32. Et nunc adverte in quatuor istis contemplationis species quatuor. Prima & maxima contemplatio est admiratio majestatis. Hæc requirit cor purgatum, ut a vitiis liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna levet: interdum quoque vel per aliquas morulas stupore & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic; est enim intuitus judicia Dei. Quo fane pavido aspectu, dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes; initiat ad sapientiam, humilitatem servat. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum, humilitas. Nempe si nutet illa, virtutum aggregatio nonnisi ruina est. Tertia contemplatio occupatur, vel potius otatur circa memoriam beneficio-

ficiorum ; & ne dimittat ingratum ,
solicitat memorantem ad amorem be-
nefactoris . De talibus dicit Propheta
Ps. 144. loquens ad Dominum : Memoriam
7. abundantiae suavitatis tuae eruclabunt .

Quarta quæ retro sunt obliviscens , in
sola requiescit expectatione promisso-
rum : quæ cum sit meditatio æterni-
tatis (siquidem quæ promittuntur ,
æterna sunt) longanimitatem alit , &
perseverantiæ dat vigorem . Puto jam
facile est quatuor nostra hæc , quatuor
illis Apostoli assignare , dum longitu-
dinem comprehendit meditatio pro-
missorum , latitudinem recordatio be-
neficiorum , sublimitatem contempla-
tio majestatis , profundum inspectio ju-
dicatorum . Quærendus adhuc fuerat ,
qui nec satis adhuc inventus est , nec
quæri nimis potest : at orando forte
quam disputando dignius quæritur , &
invenitur facilius . Proinde is fit finis
Libri , sed non finis quærendi .

EPISTOLA

S. BERNARDI ABBATIS

AD EUGENIUM PAPAM III.

Tunc recens in Summum
Pontificem electum.

*Bernardus Eugenio recens in Pontificem assumpto
gratulatur, & condolet: ipsum ad munus
Apostolicum fortiter obeundum animat, ut con-
ceptæ de se multorum expectationi respondeat.*

A Mantissimo Patri Domino Dei
gratia summo Pontifici Euge-
nio Bernardus Clarævallis vo-
catus Abbas, modicum id quod est.
Auditum est in terra nostra, & ce-
cebri sermone vulgatum verbum hoc,
quod factum est de vobis a Domino.
Presseram stylum hætenus, rem taci-
tus considerabam. Expectabam enim
litteras vestras: & præveniri a vobis
in benedictionibus dulcedinis. Expe-
ctabam virum fidelem, qui veniret
a la-

i Epistola 138. anno Christi 1145. scripta ex
editione Mabillonii. Hæc Epistola, & sequens pe-
ne omnibus libri *Considerationis* editionibus adne-
ctuntur, ut videre est præsertim in editione Ro-
mana anni 1692.

a latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem: quid, quomodo, vel qualiter actum esset. Expectabam si quis forte de filiis: ne is reverteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret: *Joseph filius tuus vivit: & ipse dominatur in tota terra Ægypti*. Hinc est quod litteræ istæ non sunt voluntatis, sed necessitatis, & amicorum extortæ precibus: quibus negare non possum modicum illud, quicquid residuum est vitæ meæ. Quia tamen semel coëpi, loquar ad Dominum meum. Jam enim filium dicere non audeo: quia filius in patrem, pater mutatus est in filium. Qui post me venit, ante me factus est: sed non invideo: quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non solum post me, sed etiam per me venit. Nam si dignaris, quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ est ergo spes nostra, & gaudium nostrum: & corona gloriæ? nonne vos ante Deum? Denique *filius sapiens gloria est patris*. Amodo tamen non vocaberis filius: sed vocabitur tibi nomen

no-

Genes.
45.

Prov. 10.
15.
Isai. 62.

novum , quod os Domini nominavit .
Hæc est mutatio dexteræ excelsi : & Psal. 76.
multi in mutatione ista gaudebunt .
Nam quemadmodum olim Abram in *Gen. 17.*
Abraham , Jacob in Israel : & ut de
tuis magis prædecessoribus tibi propo-
nam : sicut Simon in Cephram , Saulus *Johan. 1.*
in Paulum : sic filius meus Bernardus *Act. 13.*
in patrem meum Eugenium , læta pror-
fus , & utili , ut speramus , transla-
tione promotus est . Digitus Dei est
iste , *suscitans de pulvere egenum , & Ps. 112.*
de stercore erigens pauperem : ut se- 2. Reg. 2.
deat cum principibus , & solium glo-
riæ teneat . Superest , ut facta hac mu-
tatione tui , ipsa quoque quæ tibi com-
missa est Domini tui sponsa mutetur
in melius : & jam nequaquam Sarai ,
sed Sara de cætero nominetur . Intel- *Gen. 17.*
lige quæ dico : Dabit enim Dominus
tibi intellectum . Si amicus sponsi es :
ne dixeris dilectam ejus principem
meam , sed principem : nil tuum in
ea vindicans , nisi quod pro ea si oportuerit
etiam animam dare , debes . Si
Christus te misit ; æstimabis te non mi-
ministrare non solum substantiam : sed
ipsam

ipsam quoque animam, sicut præfatus sum. Verus successor Pauli dicet cum
 2. Cor. 1. Paulo: *Non quia dominamur fidei vestræ: sed auditores sumus gaudii vestri*. Petri hæres audiet Petrum dicentem:
 1. Pet. 7. *Neque ut dominantes in clerum: sed forma facti gregis*. Sic enim jam non ancilla: sed libera, etiam & formosa speciosissimi sponsi, per te in desideratos adsciscetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas sperabitur: si & tu (quod absit) in Christi hæreditate quæras, quæ tua sunt: qui jam & ante didiceras, non dico tua non retinere: sed non tuus esse? Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædecessorum tuorum, a multis retro temporibus visa est habuisse; exultat ubique meritò, & gloriatur in Domino omnis Ecclesia sanctorum: & specialiter illa, cujus uterus te portavit, & cujus ubera tu suxisti. Quid ergo? Nonne & mihi licet gaudere cum gaudentibus? Nunquid non ero unus de numero lætantium? Exultavi, fateor: sed cum tremore. Exultavi; sed in ipso exultatio-

tationis meæ articulo timor , & tremor venerunt super me . Ego enim etsi nomen patris deposui : sed non timorem , sed non anxietatem : postremo nec affectum , nec viscera patris . Considero gradum , & casum vereor . Considero fastigium dignitatis , & intueor faciem abyssi jacentis deorsum . Attendo celsitudinem honoris , & è vicino periculum reformido ; pro eo quod scriptum est : *Homo cum in honore esset , non intellexit .* Psal. 48. Quod quidem ad causam magis , quam ad tempus arbitror esse referendum , ut sic intelligatur dictum : *Cum in honore esset , non intellexit ;* ac si diceretur : honor absorbuit intellectum . Et quidem elegeras abjectus esse in domo Dei tui , & recumbere in novissimo loco , in convivio ejus : sed placuit dicere ei , qui te invitavit : *Amice ascende superius .* Luc. 14. Itaque ascendisti in altum : *noli altum sapere , sed time* : ne forte contingat fero miserabilem illam emittere vocem ; *A facie iræ , & indignationis tuæ , elevans allisisti me .* Ps. 101. Altio-
quip-

quippe locum fortitus es : sed non tutiorem . Sublimiorem : non securiorem . Terribilis prorsus , terribilis est locus iste . Locus , inquam , in quo stas , terra sancta est : locus Petri est , locus Principis Apostolorum , ubi steterunt pedes ejus . Locus illius est ,
Ps. 104. quem constituit Dominus Dominum domus suæ , & principem omnis possessionis suæ . Si forte declinaveris a via Domini , sepultus est in eodem loco , ut sit tibi contra te in testimonium . Merito tali pastori , tali nutricio commissa est Ecclesia : cum adhuc tenera adhuc in cunabulis esset : cujus edocta magisterio , & exemplo educata omnia terrena calcaret : utpote
Act. 3. qui excusserat manus suas ab omni munere , qui dicebat de corde puro , & conscientia bona : *argentum & aurum non est mihi* . Hæc hæctenus . Cæterum causa , quare ante tempus scripserim vobis , hæc est . Wintonensis Episcopus , & Eboracensis Archiepiscopus non gradiuntur uno spiritu cum Cantuariensi Archiepiscopo , sed incedunt sibi ex adverso : & hæc est

ve-

vetus de legatione querela. Veruntamen quis est ille, & qui sunt illi? Nonne Eboracensis ipse est, cui te præsente, cum adhuc esses quasi unus ex nobis, fratres tui restiterunt in faciem, eo quod reprehensibilis erat? Sed speravit in multitudine divitiarum *Ps. 51.* suarum: & prævaluit in vanitate sua. Certum est tamen quod non intravit *Joh. 10.* per ostium in ovile ovium: sed ascendit aliunde. Si pastor fuisset, diligendus erat: si mercenarius tolerandus. Nunc autem cavendus & repellendus; utpote fur, & latro. Quid dicam de domino Wintonensi? Opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo. Porro Archiepiscopus Cantuariensis, cui adversantur, vir religiosus est, & suaveolentis opinionis. Pro ipso petimus, ut respondeat ei iustitia sua. Verum illorum iniquitas super eos: ut sit, sicut scriptum est; *Iustitia* *Ezech. 18.* *justi super eum erit: & impietas impii erit super eum.* Cum acceperis tempus, secundum opera manuum illorum retribues illis: ut sciant prophetam esse in Israel. Quis mihi det ante-

antequam moriar videre Ecclesiam Dei , sicut in diebus erat antiquis :
Luc. 5. quando Apostoli laxabant retia in capturam : non in capturam argenti , vel auri , sed in capturam animarum ? Quam cupio illius te hæreditare vocem , cujus adeptus es sedem ? *Pecunia* , inquit , *tua tecum sit in perditionem* . O vox tonitruï , o vox magnificentiæ & virtutis : ad cujus terrorem *confundantur* , & *convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion* . Hoc vehementer expectat , & omnino expetit a te mater tua : hoc filii matris tuæ pusilli , cum maioribus desiderant : hoc suspirant : ut omnis plantatio quam non plantavit pater coelestis , tuis manibus eradicetur . Ad hoc enim *constitutus es super gentes & regna* , *ut evellas , & destruas : & ædifices , & plantes* . Multi audito hoc verbo *Matt. 3.* dixerunt apud se : Jam *securis ad radicem arborum* posita est . Multi dicunt in corde suo : *Floris apparuerunt in terra nostra : tempus putationis advenit* : in quo farmenta sterilia recidentur , ut ea quæ prævalent , uberius fru-

fructum afferant . Confortare igitur ,
& esto robustus : manus tuæ in cer-
vicibus inimicorum tuorum . Vindica
tibi animi constantia , & vigore spiri-
tus , partem , quam dedit extra fra-
tres tuos tibi omnipotens pater : quam
& tulit de manu Amorrhæi in gla-
dio , & arcu suo . In omnibus tamen
operibus tuis , memento te esse ho-
minem : & timor ejus , qui aufert
spiritum principum , semper sit an-
te oculos tuos . Quantorum in bre-
vi ROMANORUM PONTIFICUM
mortes tuis oculis aspexisti ? Ipsi te
prædecessores tui tuæ certissimæ , &
citissime decessionis admoneant : &
modicum tempus dominationis eorum
paucitatem dierum tuorum nunciet ti-
bi . Jugi proinde meditatione inter hu-
jus transeuntia gloriæ blandimenta me-
morare novissima tua : quia quibus
successisti in sedem , ipsos sine dubio
sequeris ad mortem .

EPISTOLA¹

S. BERNARDI ABBATIS

CLARÆVALLENSIS

Ad Cardinales & Episcopos omnes Romanæ Curie, super electione Eugenii III. in Summum Pontificem.

DOminis, & patribus Reverendis, Cardinalibus, & Episcopis omnibus, qui sunt de Curia, puer sanctitatis eorum.

Parcat vobis Deus, quid fecistis? Sepultum hominem revocastis ad homines: fugitantem curas, & turbas curis denuo implicuistis, & immiscuistis turbis. Fecistis novissimum primum; & ecce novissima illius periculosiora prioribus. Crucifixus mundo per vos revixit mundo: & qui elegerat abjectus esse in domo Dei sui, ipsum vos in omnium dominum elegistis.

Cur

¹ Epistola 237. in editione Mabillonii scripta anno Christi 1145.

Cur consilium inopis confudistis? Cur pauperis hominis & mendici, & compuncti corde iudicium perturbastis? Currebat bene. Quid vobis visum est sapere vias ejus, avertere semitas, gressus involvere? Quasi descenderet de Hierusalem, & non magis adscenderet de Hierico, sic incidit in latrones. Et qui se, tanquam violentis quibusdam diaboli manibus, carnis illecebris, & gloriæ sæculi potenter excusserat; non tamen valuit effugere manus vestras. Num idcirco Pisam deseruit, ut reciperet Romam? Num quia in una Ecclesia non sustinuit vicedominatum: dominatum in omni Ecclesia requirebat? Quid igitur rationis seu consilii habuit, defuncto Summo Pontifice, repente irruere in hominem rusticanum; latenti injicere manus, & excussa e manibus securi, & ascia, vel ligone, in palatium trahere; levare in cathedram; induere purpura & bysso, accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis; ad alligandos reges eorum in compedibus, & no-

Luc. 10.
Ps. 149.

K biles

biles eorum in manicis ferreis ? Sic non erat inter vos sapiens , & exercitatus , cui potius ista convenirent ? Ridiculum profecto videtur , pannosum homuncionem assumi ad præsidendum principibus , ad imperandum Episcopis , ad regna & imperia disponenda . Ridiculum , an miraculum ? Planè unum horum . Non nego , non

Ps. 71. diffido posse fuisse hoc etiam opus Dei , qui facit mirabilia magna solus : præsertim cum audiam usquequaque ex ore multorum , quoniam a Domino

Ps. 117. factum est istud . Sed nec ego oblitus sum judiciorum Dei antiquorum , & Scripturæ plurimos recensentis ex privata , seu etiam rusticana vita olim assumptos in voluntate Domini ad regendum populum ejus . Denique nonne (ut unum e pluribus memorem)

Ps. 77. tali quodam modo elegit David servum suum ; & suscepit eum de gregibus ovium , & de post foetantes accepit eum ? Ita , inquam , ita & de nostro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigisse . Non sum securus tamen : quoniam filius delicatus est , & tenera

verecundia ejus , assueta potius ocio ,
 & quieti , quam tractandis quæ foris
 sunt ; timendumque , ne non ea aucto-
 ritate , qua oportuerit , apostolatus sui
 officia exequatur . Quid putatis gerere
 animi , nunc hominem illum , qui de
 secreto internæ contemplationis , &
 amica solitudine cordis , tanquam in-
 fans e gremio , & sinu matris subito
 perturbatus , tractum se ad medium
 videt , & quasi ovem ad victimam
 ductum , ad tam insueta , & insuavia ?
 Nisi Dominus supponat manum suam ,
 heu , necesse est obruatur , & oppri-
 matur onere insueto & nimio , quod
 & gigantinis (ut ajunt) vel ipsis quo-
 que angelicis humeris formidabile vi-
 deatur . Veruntamen quia sic factum
 est , & sicut multi dicunt , a Domino
 factum est , vestra interest charissimi ,
 vestris ferventibus studiis , fidelibusque
 obsequiis solícite confoveri , quod ve-
 stris manibus constat elaboratum . Si
 qua ergo consolatio in vobis , si qua
 virtus charitatis in Domino , si qua
 miseratio pietatis , si qua compassionis
 viscera , assistite & collaborate illi in

opere , ad quod assumptus est per vos
a Domino . Quaecumque sunt vera ,
quaecumque pudica , quaecumque iusta ,
quaecumque sancta , quaecumque ama-
bilia , quaecumque bonæ famæ , hæc
ei suggerite , hæc suadete , hæc agite ;
& Deus pacis erit vobiscum .

M O N I T U M.

S Equentis Tractatus , seu Epistolæ argumentum , & σκοπὸς satis colligitur ex ipsius inscriptione , quæ est *de moribus , & officio Episcoporum* . Quapropter jure merito locum in hac sylloge sibi vendicat . S. Bernardus , cum Deo dante , opemque ferentibus doctis , piisque Episcopis Gaufrido Carnotensi , & Burchardo Meldensi (*vide infra numero 2.*) Henricum Archiepiscopum Senonensem ad pastoralia munera vigilantius , diligentiusque obeunda revocasset , hanc ipsi dedit Epistolam , qua de officio Angelicis humeris formidando erudiretur magis , atque admoneretur .

Circa annum MCXXVI. scriptam probat Mabillonius in prævia admonitione Tomo II. , nempe paulo post quam Henricus vitam , curasque in melius composuisset . Sanctus enim Doctor hæc scribit numero 2. , „ Nuper nobis a vestris partibus flare cœpit aura secundior . Rumoribus siquidem recentioribus nuntiata sunt de vobis solito lætiora , & non ex incerto famæ , sed ore veridico venerabilis Meldensis Episcopi . Interrogatus enim de esse vestro , vultu alacri , & tamquam bene fidens unde requirebatur ; puto , inquit , hominem ex hoc jam consiliis se subacturum Carnotensis Episcopi , . . . Horum consiliis morem gerere saluberrimum extitit Henrico .

Ex hujusce Tractatus , seu Epistolæ le-

ctione Henricus novum veluti calcar ad viam Dei mandatorum currendam additum sibi sensit. Verum magnas vexationum, & calumniarum procellas ipsi, & Stephano Parisiensi Episcopo excitavit eorum sapientissimus ab aula secessus, & melioris vitæ institutio, adeo ut qui ante (sicuti scribit S. Bernardus Epistola 49.) in habitu, actuque sæculari honorati fuerant sublimes a *Ludovico VII. Gallicarum Rege*, & a *Magnatibus*, judicati fideles, habiti familiares, postea inimici facti sunt digne suo sacerdotio conversantes, & per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc Domini Senonensis constantiam labefactare conatus est Ludovicus; at propter justitiam persecuti, quem prius errantem verbis, monitisque salubribus acriter perstrinxerat, patrocinium suscepit S. Bernardus, uti liquet ex ejus Epistolis 22. 25. 29.

Quantum bonæ frugis afferat hujusmodi opusculum, non solum Archiepiscopus Senonensis expertus fuit, sed etiam quotquot hujus lectioni umquam intenderunt animum: nec opus est id pluribus comprobare, cum satis, superque omnibus, qui eam peregerint, aut peragent, constet, semperque constabit. Illud tamen haud prætermittendum ducimus, nempe in hoc Tractatu plura circa mores, virtutes, ac vitia tradi, quæ ad omnium Christifidelium interiorem vitam instituentiam, componendamque mirum in modum conducunt.

S. BER-

S. BERNARDI ABBATIS

EPISTOLA XLII.

SEU TRACTATUS AD HENRICUM

Senonensem Archiepiscopum.

De Moribus , & Officio Episcoporum .

*Domino venerabili Henrico , Senonen-
sium Archiepiscopo , Frater B. si
quid potest peccatoris oratio.*

PLacuit præstantiæ vestræ novum
aliquid a nobis dictatum require-
re . Gravamur pondere dignita-
tis , sed dignationis munere gratula-
mur . Et blanditur petentis favor , &
petitionis terret exactio . Qui enim nos
sumus , ut scribamus Episcopis ? Sed
rursum qui sumus , qui non obediamus
Episcopis ? Unde dare , inde & negare
compellor quod postulor . Scribere
tantæ altitudini , supra me est : & ei-
dem non obedire , contra me . Utro-
bique periculum : sed in ea parte ma-
jus imminere videtur , si non obedie-
ro . Hac itaque exiens qua minus ap-

paret , facio quod jubetis . Dat quippe ausum ipsius dignitatis dignanter indulgentia familiaritas , & excusat praesumptionem auctoritas imperantis .

CAPUT PRIMUM.

*Arduum ac periculosum esse munus Episcopi ;
ideoque ei bonis consiliariis opus .*

*Prov. 31.
19.*

*Ps. 106.
23.*

1. **I**gitur ex quo regni coelorum claves Deo auctore vobis traditas suscepistis , ac juxta ritum fortis illius mulieris , manum mittere coepistis ad fortia ; si qua vos aut egisse quae non deberetis , aut pertulisse quae nolletis audivimus ; & illa agentem dolumus , & condolumus haec patienti . Inter haec autem ego recordabar illorum verficulorum : *Qui descendunt mare in navibus , facientes operationem in aquis multis , ascendunt usque ad caelos , & descendunt usque ad abyssos . Anima eorum in malis tabescebat , turbati sunt , & moti sunt sicut ebrius , & omnis sapientia eorum devorata est .* Et ideo non judicabam , ut assolet ; magis quippe ad compassionem

nem me provocabat hujuscemodi cogitatio : Si, inquam, tentatio est cuiuscumque hominis vita super terram ; quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui omnium necesse est ferre tentationes ? Si ergo latens in caverna, & quasi sub modio, non quidem lucens, sed fumigans, ventorum tamen impetus nec sic declinare sufficio, sed continuis tentationum variisque fatigatus impulsibus, instar vento agitatae arundinis, hac illacque circumferor : quid positus supra montem, positus supra candelabrum ? Solus mihi servandus, solus tamen ipse mihi sum scandalum, solus tædio, solus oneri atque periculo, ita ut propriae gulæ & ventri, & oculo scandalizanti frequenter irasci oporteat. Quibus ergo molestiis angitur, quibus laceffitur injuriis, cui etiam, etsi propria cessent, numquam tamen de alienis desunt foris pugnae, intus timores.

2. Nuper autem nobis a vestris partibus flare coepit aura secundior. Rumoribus siquidem recentioribus nuntiata sunt de vobis solito lætiora, &

K 5 non

non ex incerto famæ, sed ore veridico venerabilis Meldensis & Episcopi. Interrogatus enim de esse vestro, vultu alacri, & tamquam bene fidens unde requirebatur: Puto, inquit, hominem ex hoc jam consiliis se subacturum Carnotensis Episcopi. Hoc ab eo responsum tam lætus accepi, quam certus fui consilia viri fidelissima fore. In nullo melius poterat nobis cordis vestri propositum commendare, in nullo spem dare certiore vestri profectus in Domino. Secure, ni fallor, præfatis ambobus viris & vos & vestra credetis. Talibus utendo consiliariis, bonam vobis servabitis & famam, & conscientiam. Sic Dei Sacerdotem, sic tantæ civitatis decet Episcopum, puerilibus non agi sæcularibusve consiliis. Omnes, juxta Domini præceptum, etiam inimici, diligentur; sed ad consilium soli eligantur, qui & prudentes esse videantur, & benevoli 2. Pro-

Lut. 6.
27.

1 Haud dubie Burchardi, non Manassæ secundi, ex Monitu nostro.

2 In editis, etiam anni 1494. hic interseruntur hæc verba, *absque prudentia & benevolentia non esse perfecta consilia*, quod lemma est ex margine inductum in textum, deestque emendationibus miss. Colbertinis 1238. & 1410.

Propterea Dominus, & imprudens discipuli, & fratrum infidele consilium refutabat, respondens improvido: *Non sapiſ quæ Dei ſunt, & malevolis: Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego autem non aſcendam.* Nec iſtorum malitiæ, nec illius imprudentiæ ſe credendum putavit. Quærens denique cui ſe credere debeat, cui tutò ſua committat diſpenſanda myſteria, & quaſi difficile inveniens, ſub admiratione interrogat: *Quis putas eſt fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Quamobrem & Petro curam ovium crediturus, prius ejus ſtudit probare benevolentiam, ter ſciſcitans ſi ſe diligeret. Probavit & prudentiam, quando errantibus hominibus, & putantibus ipſum eſſe quempiam ex Prophetis, ille prudenter veritatem advertens, Deum potiùs Prophetarum confeſſus eſt: *Tu es, inquiens, Chriſtus Filius Dei.* Væ noſtro generi ab imperfectione ſua! Vix in multitudine hominum unum reparias in utraque gratia conſummatum. Haud facilè ſiquidem vel prudenti be-

Marc. 8.
33.

Jea. 7. 8.

Matth.
24. 45.

Joan. 21.
15.

Matth.
26. 16.

nevolentiam, vel fidei inesse sapientiam deprehendas. Sine numero autem sunt quos utriusque muneris expertes esse constiterit.

3. Prudenter igitur cogitastis sacerdotale onus, Episcopale opus, curamque pastorem digne non posse administrari sine consilio. Hinc ipsa castorum consiliorum mater Sapientia de seipsa loquens: *Ego Sapientia*, inquit, *habito in consilio*. Sed quali consilio? numquid in qualicumque? *Et cruditis*, ait, *intersum cogitationibus*. Sed & quod infida consilia declinanda sint, per os Salomonis taliter monet: *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles*. Pulchre quoque per alium quemdam Sapientem, cum sine consilio nil agendum consulat, virorum tamen consilii intuitus paucitatem, ita loquitur: *Multi sint tibi amici, unus autem sit tibi consiliarius de mille*. Unus, inquit, *de mille*. Benignam ergo non dubitaverim vobis esse divinitatem, cui de tanta raritate inter mortales, non unum, sed duos, ipsosque idoneos fati indul-

sit,

Prov. 8.
12.

Prov. 25.
9.

Ecclesi. 6.
6.

fit, providos, benevolos; &, ut facile adsint, comprovinciales; ut gratis, debitores jure subjectionis. Horum acquiescendo consiliis, nec præceps eritis in sententia, nec vehemens in vindicta; non in corrigendis remissior, non severior in parcendis, non pusillanimis in expectandis; nec superfluus in victu, nec notabilis in vestitu; non citus ad promittendum, non ad reddendum tardus, nec prodigus dator. Istorum consilium longe semper faciet a vobis MALUM TEMPORI VETUS, sed CUPIDITATI NOVUM, simoniam; & matrem ejus avaritiam, quæ est idolorum servitus. Et ut brevi omnia sermone concludam, si his credideritis, in omnibus, exemplo Apostoli, honorificabitis ministerium vestrum: ministerium, inquam, non dominium. Ipsum itaque honorificabitis non vos, nam qui quærit quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium.

Rom. 11.
13.

CAPUT II.

*Honorem & decus dignitatis ecclesiasticæ
non consistere in externo splendore,
sed in morum & virtu-
tum decore.*

1. Tim.
2. 9.

4. **H**onorificabitis autem non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter! Cernitur in nonnullis Sacerdotibus vestium cultus plurimus; virtutum aut nullus, aut exiguus. Quibus ego si rememorem illud apostolicum: *Non in veste pretiosa*; vereor ne indignentur, dum nimirum indignum ducant in se assumptam sententiam, quam prius in vilio-rem sexum & ordinem prolatam fuisse recognoverint. Quasi verò non eodem utantur medici ferro secandis regibus, quo & popularibus hominibus: aut capiti fiat injuria, si ipsis forcipibus capilli excrescentes detondeantur, quibus & unguium fuerint resecata superflua. Attamen si dedignantur pari cum
mu-

mulierculis , non quidem a me , sed ab Apostolo feriri sententia , dedignentur & cum ipsis eadem involvi culpa . Despiciant jam textricum sive pellificum , & non propriis operibus gloriari . Horreant & murium rubricatas pelliculas , quas gulas ³ vocant , manibus circumdare sacratissimis , & sacramentis tremenda mysteria . Respuant & apponere pectori , quod decentius ornat gemma sapientiae . Pudeat & collo circumtexere , quod honestius atque suavius Christi jugo submittitur . Notanda Christi stigmata sunt haec , quae isti Martyrum exemplo circumferant in corpore suo . Muliebris potius esse noscuntur insignia , quae utique curiosius & sumptuosius illae sibi praeparare consueverunt , cogitantes nimirum quae sunt mundi , quomodo placeant viris .

5. Verum tu Sacerdos Dei altissimi , cui

³ Gulae pelles arte rubricatae : unde gallicum , *gacule* , in arte symbolica ad designandum rubeum colorem . Pelles istae ut plurimum erant Armenicae , id est murium Ponticorum . Homilia Bernardo adscripta : *Paschali tempore arminiam pelliceam dedit circa collum , & circa manum , rubeis gulis praeparatam* . In Chronico Saxonico ms. laudatur ad annum 1030. Clerus Hildenesheimensis , quod *delicatiores vestitus abjecta cura , gulas , quibus nunc ardet Clerus , nescirent* .

cui ex his placere gestis, mundo, an Deo? Si mundo, cur Sacerdos? Si Deo, cur qualis populus, talis & Sacerdos? Nam si placere vis mundo: quid tibi prodest Sacerdotium? Nec enim potes duobus dominis servire, *Jacob. 4. 4.* *Qui autem vult amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur; & Propheta: Deus, inquit, dissipabit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos; & Apostolus: Si hominibus placerem, Christi servus non essem. Volens itaque placere hominibus, Deo non places: si non places, non placas. Cur ergo, ut dixi, Sacerdos? Si verò, quod addidi, placere intendis, non mundo, sed Deo: cur qualis populus, talis & sacerdos? Enimvero si sacerdos pastor est, & populus oves; dignum est ut in nullo appareat ovibus pastor dissimilis? Si instar mei, qui ovis sum, pastor meus & ipse incurvus graditur, vultum gerens deorsum, & terram semper respiciens, & soli ventri mente jejuna pabula quærigans; in quo discernimur? Væ, si venerit lupo, non erit*

erit qui praevideat, qui occurrat, qui eripiat. Decetne pastorem more pecorum sensibus incubare corporeis, haerere infimis, inhiare terrenis: & non potius erectum stare ut hominem, coelum mente suspicere, quæ sursum sunt & quærere, & sapere, non quæ super terram?

6. Cæterum mihi indignatur, si vel nutum facere audeam, jubetque ori manum apponere, dicens monachum, qui non habeam judicare de Episcopis. Utinam & oculos mihi claudas, ut nec cernere possim, quæ contradicere prohibes. Magna vero præsumptio, si ovis cum sim, in ipsum pastorem meum lupas sævissimas, vanitatem & curiositatem, irruere cernens, infremuero, quo ad meum forte balatum cruentis bestiis a quopiam occurratur, & succurratur perituro. Quid facient de me, qui ovicula sum, quæ in ipsum pastorem tanta feritate insiliunt? Et quidem si non vult ut clamem pro se, numquid non & pro me balare licebit? Sed etsi ego fileo, ne ponere videar in coelum os meum, clamatur tamen in Ec-
cle-

1. Tim.
2. 9.

Persius,
Sat. 1.

clesia: *Non in veste pretiosa*. Clamatur autem specialiter ad foeminas, ut erubescat in se deprehendi Episcopus, quod in fragiliori quoque sexu audierit reprehendi. An forte nulla timetur confusio, si ego solus submussitare defiero? Numquid etsi ego non loquor, sua cuique non loquitur conscientia? Quid si alius audacior me, non quidem de Apostolo, ut ego; non de Evangelio, non de Propheta, non denique quippe ecclesiasticum, sed illud tantum gentilicum ingerat: *Dicite Pontifices*, non quidem *in sancto*, sed in freno, *quid facit aurum*? Quam tolerabilius cernitur in sancto, quam in freno! Hoc me etiam tacente, etsi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat licet fama, sed non fames. Fama quidem filet, quia non potest mundus odisse vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum, a quo potius laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur?

7. Clamant verò nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt: *Dicite, Pontifices*, in freno quid facit

au-

aurum ? Numquid aurum a freno repellit frigus sive esuriem ? Nobis frigore & fame miserabiliter laborantibus , quid conferunt tot mutatoria , vel extensa in perticis , vel plicata in manticis ? Nostrum est quod effunditis ; nobis crudeliter subtrahitur , quod inaniter expenditis . Et nos enim Dei plasmatio , & nos sanguine Christi redempti sumus . Nos ergo fratres vestri . Videte quale sit de fraterna portione pascere oculos vestros . Vita nostra cedit vobis in superfluas copias . Nostris necessitatibus detrahitur , quicquid accedit vanitatibus vestris . Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis , dum & vos vanitando peritis , & nos spoliando perimitis . Jumenta gradiuntur onusta gemmis , & nostra non curatis crura nuda caligulis . Anuli , catenulae , tintinnabula , & clavatae⁴ quaedam corrigiae , multaque talia , tam speciosa coloribus , quam ponderibus pretiosa , multorum dependent cervicibus : fratrum autem lateribus nec se-

⁴ Clavatae corrigiae , lora clavis ex auro , purpura , aliisque coloribus intexta .

femicinctia miserantes apponitis . Huc accedit , quod hæc omnia nec negotiationis studio , nec proprio manuum exercitio vobis elaborastis , sed nec jure hæreditario possidetis , nisi forte & vos in corde vestro dixeritis : *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei .* Et hæc pauperes modo quidem coram Deo tantum , cui corda loquuntur . Nec enim audent aperte causari adversum vos , quibus interim pro sua vita necesse habent potius supplicare . Cæterum in futuro stabunt in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt , stante quippe pro eis patre orphanorum , & iudice viduarum . Ipsius enim tunc vox erit : *Quamdiu non fecistis uni de his minimis meis , nec mihi fecistis .*

Matth.
23.40.

CAPUT III.

Præsulum potissima & dignissima ornamenta , castitas , charitas , humilitas .

8. **V**OS autem , reverendissime Pater , vos , inquam , absit ut in talibus honorificandum putetis ministe-

sterium vestrum . Videntur quidem honorifica : sed oculo qui videt in facie , non qui videt in abscondito . Nam quæ videntur in abscondito , nullis apparent fucata coloribus , spectabilia sunt tamen ; nullis condita saporibus , prædulcia tamen ; nullis elevata culminibus , excelsa tamen . Castitas , charitas , humilitas , nullius quidem coloris sunt , sed non nullius decoris ; nec mediocris decoris , qui divinos quoque delectare possit aspectus . Quid castitate decorius , quæ mundum de immundo conceptum femine , de hoste domesticum , Angelum denique de homine facit ? Differunt quidem inter se homo pudicus & Angelus , sed felicitate , non virtute . Sed etsi illius castitas felicior , hujus tamen fortior esse cognoscitur . Sola est castitas , quæ in hoc mortalitatis & loco , & tempore statum quemdam immortalis gloriæ repræsentat . Sola inter nuptiarum solemnia morem beatæ illius vindicat regionis , in qua neque nubunt , neque nubuntur : præbens quodammodo terris coelestis jam
illius

1. Thess.
4-4.

illius conversationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet castitas (ut monet Apostolus) in sanctificationem, & instar odoriferi balsami, quo condita cadavera incorrupta servantur. Sensus ipsa & artus continet & contingit, ne dissolvantur otiiis, ne corrumpantur desideriis, ne carnis voluptatibus computrescant: quemadmodum legitur de quibusdam, quia *computraverunt ut jumenta in stercore suo*. Hoc itaque tantæ pulchritudinis ornamentum digne dixerim Sacerdotium honorare, quod dilectum Deo & hominibus faciat Sacerdotem, cujus quippe memoria, non in carnis successione, sed in spirituali benedictione sit, redatque similem in gloria sanctorum, in hac licet adhuc regione dissimilitudinis constitutum.

Joel. 1. 7.

9. Verum quantalibet venustate sui castitas eminere appareat, sine charitate tamen nec pretium habet, nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bonum suscipitur? Fides? Sed

Sed nec si montes transferat . Scien-
 tia ? Sed ne illa quidem , quæ lingua
 loquitur Angelorum . Martyrium ? *Nec*
si tradidero , inquit , *corpus meum* ,
ita ut ardeam . Nec absque illa quod-
 libet bonum suscipitur , nec cum illa
 quamlibet exiguum respuitur . Castitas
 sine charitate , lampas est sine oleo .
 Subtrahe oleum , lampas non lucet .
 Tolle charitatem , castitas non placet .
 Sed o *quam pulchra es* , ut Sapiens cla-
 mat , *casta generatio cum charitate !*
 Cum illa , inquam , charitate , quam
 describit Apostolus , *de corde puro* , &
conscientia bona , & *fide non ficta* .

1. Cor.
13. 3.

Sap. 4. 1.

1. Timi.
1. 5.

10. Porro puritas cordis in duobus
 consistit : in quærenda gloria Dei , &
 utilitate proximi ; ut in omnibus vide-
 licet actis , vel dictis suis nihil suum
 quærat Episcopus , sed tantum aut Dei
 honorem , aut salutem proximorum ,
 aut utrumque . Hoc enim agens im-
 plebit non solum Pontificis officium ,
 sed & etymologiam nominis , pontem
 utique se ipsum faciens inter Deum
 & proximum . Pertingit pons iste usque
 ad Deum ea fiducia , qua non suam ,
 fed

sed illius gloriam quærit . Pertingit
 usque ad proximum illa pietate , qua
 & ipsi , non sibi prodesse desiderat .
 Offert Deo bonus mediator preces &
 vota populorum : reportans illis a Deo
 benedictionem & gratiam . Supplicat
 majestati pro excessibus delinquentium ,
 vindicat in peccantes injuriam Dei .
 Ingratis impropere beneficia pietatis ,
 contemnentibus potentiaæ severitatem
 insinuat , utrisque tamen nihilo minus
 placare studet indignantis furorem :
 nunc quidem hominum obtendens in-
 firmitatem , nunc divinæ magnitudi-
 nem pietatis . Denique five excedat
 Deo , five sobrius sit bonis , aut Deo
 semper , quantum in ipso est , præstare
 gestit , aut nobis , non quod sibi omni-
 no utile est quærens , sed quod multis .

¶ I. Fidelis Pontifex , qui bona quæ-
 libet per manus suas transeuntia , five
 divina beneficia ad homines , five ho-
 minum vota ad Deum , columbino in-
 tuens oculo , nihil sibi retentat ex om-
 nibus . Nec populi requirit datum , sed
 lucrum , nec Dei gloriam usurpat sibi .
 Acceptum talentum non ligat in fuda-
 rio ,

rio, sed partitur nummulariis, a quibus & usuras recipit, non tibi, sed Domino. Non habet foveam ut vulpes, non tamquam volucres nidum, non oculos quomodo Judas; non denique, sicut nec Maria, locum in diverforio. Imitatur profecto illum qui non habebat ubi reclinaret caput; factus in praesentiarum tamquam vas perditum: quandoque proculdubio futurum vas in honorem, & non in contumeliam. Denique perdit animam suam in hoc mundo, ut in vitam aeternam custodiat eam. Hoc tanto puritatis intimae bono gloriari non potest veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfecte respuerit. Nec enim pure valet Dei, vel proximi quærere lucra, qui propria non contempserit. Is tantum puritatis interioris gloria non fraudatur, qui dicere potest cum Domino:

Joan. 8.
54.

Si ego quæro gloriam meam, gloria mea

nihil est; & cum Apostolo: Mihi vivere

Philip. 1.

Christus est, & mori lucrum, & cum

Propheta: Oblivioni datus sum, tam-

Psal. 10.
13.

quam mortuus a corde, id est a propria

voluntate. Bona oblivio, si te ipsum

Gal. 2.
20.Cant. 4.
9.Cant. 8.
9.Osee 13.
14.

nescias , ut proximo profis . Bene autem mortuus a corde , si jam non tibi vivere studeas , sed ei qui pro te mortuus est . Bene mortuus est a corde , qui dicit : *Vivo autem jam non ego* . Sed si mortuus a se , non tamen a Christo , sequitur enim : *Vivit vero in me Christus* . Mortem hanc , quæ sit a corde , infert charitas , de qua loquitur sponsa in Canticis : *Vulnerata charitate ego sum* . Fortis quippe est ut mors dilectio , & mortem in nobis , non vitam occidit . Unde & audacter minatur : *O mors , ero mors tua* . Peccatum extinguit , quod animæ vitam expulerat ; animamque restituit innocentiae .

12. Verum si prævalet morti charitas , ita ut illam in congressu perimere possit ; cur dicitur *fortis ut mors* , & non potius , morte fortior ? An forte quia & ipsa est mors , & seipsa fortior esse non potest ? Bona mors , non vitæ , sed mortis . Bona mors , & nequaquam abhorrenda , quæ vitam etsi adimit , non perimit . Adimit quidem , sed ad tempus , restituendam in tempore ,

pore , duraturam sine tempore . Denique *mortui estis* , inquit , & *vita vestra abscondita est cum Christo in Deo .*

Coloss. 3.
2.

Cum autem Christus apparuerit vita vestra , tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria . Libenter igitur carebo ad tempus , ut in æternum possideam . Et ista sufficiant pro eo quod scriptum est , *Charitas de corde puro .* Sane in tanta oblivione sui necesse est cor bene esse conscium sibi , quo se in lucra securius foris extendat , cum securam intra se reliquerit conscientiam . Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur , animæ autem suæ detrimentum patiatur ?

C A P U T I V.

*Cura sinceræ fidei , & charitatis non fictæ ,
Præsuli maxime necessaria .*

13. **S**ED & ordinis exigit ratio , ut qui ad sui mensuram proximum jubetur diligere , prius seipsum diligere norit . Itaque duo sunt præcipue quæ bonam reddunt conscientiam , poenitere de malis , & abstinere a ma-

* S. Greg.
hom. 34.
in Evan.
post med.

lis : hoc est , ut verbis loquar beati Gregorii * , & commissa flere , & flenda non committere . Horum neutrum

Psal. 36.
27.

Is. 1. 17.

* Gen. 4.

7. juxta

LXX.

solum sufficit . Nam si primum absque secundo sufficeret , frustra & David hortaretur dicens : *Declina a malo* , &

Isaias : *Quiescite agere perverse* , &

Deus ipse Cain : *Peccasti , quiesce* * .

Rursum si secundum per se post peccatum bonam sufficit restaurare conscien-

tiam , sine causa clamat poenitens in

Psal. 31. 1.

psalmo : *Beati quorum remissæ sunt*

iniquitates , & *quorum tecta sunt pec-*

Psal. 24.

18.

cata , & illud : *Vide humilitatem meam*

& *laborem meum* , & *dimitte univer-*

sa delicta mea , & in oratione domi-

Luc. 11.

4.

nica : *Dimitte nobis debita nostra* , sicut

& *nos dimittimus debitoribus nostris* .

Utriusque virtutis bene conscius ani-

mus secure jam seipsum deferat , &

quodammodo perdat , ut alios lucrifa-

ciat . Cum infirmantibus infirmetur ,

uratur cum scandalizatis : fiat etiam ,

si oporteat , Judæis Judæus , nihilque

formidet cum tali conscientia , exem-

plo Jeremiæ & Ezechielis , in Aegy-

ptum vel in Chaldaeam cum transgres-

for.

Jer. 43. 6.

4. Reg.

4. 5.

foribus captivari; sed & in sancto Job Job. 30.
29.
Rom. 9.
3. frater fieri draconum, & socius struthionum: cum Moyse quoque (quod gravius est) deleri de libro Dei; & cum Paulo anathema esse a Christo pro fratribus non timeat cum hujusmodi conscientia; ipsam denique, si necesse est, intrare gehennam, securus medias penetrans flammam, læta decantet conscientia: *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Comparemus, si placet, thesauros regum & fastigia regnorum cum hujusmodi fiducia, nonne cuncta horum felicitas, præ * tanti * al. præ
tantis
bonis. boni divitiis, miseria reputabitur? Et hanc fiduciam operatur charitas *de corde puro, & conscientia bona.*

14. Jam vero quod restat, *de fide non ficta*; & item quod ex alio loco in mentem venit, *fides sine operibus, mortua est*: duo ista mittunt nos ad quamdam fidei trifariam divisionem, ut dicatur fides mortua, ficta, probata. Et mortuam quidem Apostolus 1. Tim.
1. 5. definit eam esse, quæ sine operibus est, id est quæ non operatur ex dilectione, Jacob. 2
20.

* al. ad.
sunt ani-
ma.

quasi non habens animam, ipsam dilectionem, qua vegetetur*, & moveatur ad opera. Fictam autem ego arbitror illam vocari fidem, quæ suscepta quidem ex charitate vita, moveri inchoat ad bene operandum; sed non perseverans deficit, & moritur tamquam abortiva. Eo utique sensu fictam hujusmodi dixerim nominatam, quo vasa figuli vocamus fictilia: non quia videlicet utilia non sunt quamdiu durant sed quia fragilia cum sint, diu minime durant. De hac fidei fictione puto illos notari in Evangelio, *qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*. Interrogo eos qui dicunt charitatem, a quo semel accipitur, nequaquam ultra recedere. At Veritas de quibusdam: *Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*. Unde, & quo recedunt? Utique a fide ad infidelitatem. Item quaero: Poterantne in illa fide salvari, an non poterant? Si non poterant, quæ injuria Salvatori, quæve tentatori lætitia, quod hinc recedant, ubi salus non fit? siquidem

nec

Luc. 8.
23.

Ibidem.

nec Salvator zelatur nisi salutem, nec malignus invidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodo aut sine charitate sunt, quamdiu in illa fide sunt, cum sine charitate salus esse non possit; aut deferentes fidem, non etiam deferunt charitatem, cum charitas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergo quidam a fide, quia Veritas asserit; consequenter & a salute, quia Salvator redarguit: inde nos colligimus, quod & a charitate, sine qua salus esse non potuit: *Et hi, inquit, radicem non habent.* Non negat eos habere bonum, sed in bono potius radicanos non esse causatur.

15. Denique sequitur, & ait: *Quia ad tempus credunt.* Bonum est, sed utinam duraturum. Non enim qui coeperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequam malitia mutaret corda eorum. Nunc vero vae pręgnantibus & lactantibus in illis diebus, teneros utique foetus gestantibus, & de

*Matth.
10.22.*

vita recenti facile in periculis exturbandos . Tales sunt animæ parvæ adhuc & teneram habentes charitatem : & ob hoc earum fidem vivam , sed fictam , necesse est in tentatione deficere : *Vasa figuli* , ait , *probat fornax* , & *homines justos tentatio* , illos videlicet , qui ex fide vivunt : Justus nempe ex fide vivit , sed ex fide quæ vivat . Neque enim quæ mortua est , vitam dare potest . Dæmonum fides non adducitur in examinationem : vacua quippe charitate mortua est . Credunt quidem & contremiscunt , sed timor non est in charitate . Proinde in labore hominum non sunt , & cum hominibus non flagellantur : quod extinctæ fidei nulla jam debeatur probatio , sed reprobatio . Solam itaque justorum fidem , id est vivorum vivam , fornax tentationum suscipit examinandam . Sed non omnium justitia manet in sæculum sæculi : quoniam sunt qui ad tempus credunt , & in tempore tentationis recedunt . Qualis sit cujuscumque fides , tribulatio probat . Si cujus deficit (deficit enim , cum in charitate non perse-

seve-

Ecc. 27.

6.

Rom. 1.

18.

Abac. 2.

severat) ficta esse dignoscitur: si cuius perseverat, probata & perfecta censetur.

16. Liqueat ex his satis, ut arbitrator, non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseverantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus: *Manete*, in- Joan. 15.
9. *quiens, in dilectione mea*. Aut enim si necdum diligebant, non debuerat dicere, *manete*, sed, *estote in dilectione mea*: aut si jam diligebant, necesse non erat moneri de perseverantia, qua secundum istos privari non poterant. Curet igitur servus bonus & fidelis fide servare non fictam charitatem de corde puro & conscientia bona: pluris æstimans animæ vitam, quam corporis, minus horrens carnis mortem, quam fidei.

C A P U T V.

De virtute humilitatis omnibus quidem, sed Prælati in primis necessaria.

17. **J**AM de tribus quæ superius proposuimus, sola (ni fallor) tractanda restat humilitas. Hæc duabus

præmissis virtutibus in tantum est necessaria, ut absque ista illæ nec esse virtutes videantur. Nempe ut castitas seu charitas detur, humilitas meretur: quoniam humilibus Deus dat gratiam.

Jacob. 4.

6.

Isa. ult. 2.

2. Cor.

12. 9.

Humilitas ergo virtutes alias accipit. Servat acceptas, quia non requiescit Spiritus Domini, nisi super quietum & humilem. Servatas consummat, nam virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur. Inimicam omnis gratiæ, omnisque initium peccati debellat superbiam, & tam a se, quam a cæteris virtutibus superbiam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia; sola hæc omnium propugnaculum quoddam turrisque virtutum, ejus fortiter resistit malitiæ, obviat præsumptioni. Sola denique est, de qua omnium plena virtutum Maria gloriantum esse putavit. Audito quippe ab Angelo, *Ave gratia plena*, quasi solam ex illa plenitudine humilitatem in se cognosceret, solam rependisse ac respondisse memoratur in gratiam:

Re-

DIIC

IIII

DIIC

IIII *Luce. 1.*
48.

Respexit, inquit, *Deus humilitatem ancillæ suæ.* *Luc. 4. 48.*

18. Quid deinde auctor & dator virtutum Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi, in quo omnis quoque plenitudo divinitatis habitat corporaliter: nonne tamen & ipse de humilitate, tamquam summa suæ doctrinæ suarumque virtutum, gloriatus est? *Discite*, ait, *a me*, non quod sobrius, aut castus, aut prudens, aut aliquid ejusmodi: sed, *quia mitis sum & humilis corde.* A me, inquit, discite. Non ad doctrinam Patriarcharum, non Prophetarum libros ego vos mitto: sed me vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Inviderunt mihi altitudinem, quam habeo apud Patrem, Angelus & foemina: ille potentiae, illa scientiæ. Vos autem æmulamini charismata meliora, discentes a me, quia mitis sum & humilis corde.

Matth. 11. 29.

19. Commodum reor indagare aliquid & de superbia, quatenus ex opposito sibi vitio virtutis hujus decor manifestior appareat. Superbia est ap-

petitus propriæ excellentiæ. Hæc in species duas dividitur, in cæcam, & vanam superbiam. Quæ quidem & aliis nominibus appellari possunt, contumacia, & vanitas: quarum prior intelligentiæ, posterior voluntatis vitium est. Nam ex illa rationis fallitur oculus, & ex ista voluntatis appetitus male afficitur. Quod melius ex singularum definitionibus demonstrabimus. Cæca superbia seu contumacia est vitium, quo se existimans aliquis vel esse bonum quod non est, vel a se esse quod est, in se, non in Domino gloriatur. Vana superbia seu vanitas est vitium, quo quis tam de eo quod est, quam de eo quod non est, suis magis quam Dei laudibus delectatur. His ita præmissis, aptemus jam contraria humilitati, singula singulis opposcentes. Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ. Contemptus opponitur appetitui. Duabus quoque superbiæ speciebus, duæ nihilominus humilitatis opponuntur: contra cæcam, ut quis de se noverit sentire humiliter; contra vanam, nec consentire aliter sentientibus. Nempe

qui

qui de seipso sentire humiliter novit, in neutro ipsius de se iudicium falli potest, videlicet ut aut majus aliquid putet se esse quam fit; aut a se esse quod fit. Et ideo patienter carens quod sibi novit deesse, humiliter de eo quod certus est adesse, non in se, sed in Domino gloriatur.

20. Porro adversus hoc, ut de se altius se aliquid sentiat, solet, ne insolescat, verus humilis illud sibi jugi meditatione revolvere: *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes; & illud: Non ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam; & item: Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Contra hoc autem ut a se sentiat esse, quod se sentit esse, sollicitè seipsum interrogat: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Item, qui humanas laudes consuevit perfecte contemnere, cum se laudari percipit de eo quod in se novit non esse, nullatenus acquiescens, illud sibi commemoro-*

Rom. 12.
16.

Ps. 130.
3.

1. Cor.
4. 7.

If. x. 12. morat : *Qui te beatificant , in errorem te mittunt .* Sed & illius nihilominus
Psal. 61. 10. versiculi recordatur : *Verumtamen vani filii hominum , mendaces filii hominum in stateris , ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum .* Proinde sollicitè studet imitari Apostolum , ita de se loquentem : *Parco autem , ne quis me existimet supra id quod videt in me , aut audit aliquid ex me .* Cum vero laudari se comperit de bono quod se forte habere cognoscit : nihilo minus , quantum in se est , scuto veritatis curat a se jaculum favoris repellere ; dans
I. Cor. 12. 6. gloriam Deo , & dicens : *Gratia Dei sum id quod sum .* Et propulsans a se omnem suspensionem , ait Domino : *Non nobis , Domine , non nobis , sed nomini tuo da gloriam .* Metuit nimirum , si aliter egerit , ne forte audiat ab ipso : *Recepisti mercedem tuam ;* & iterum : *Gloriam ab invicem queritis , & gloriam , quæ a solo Deo est , non vultis .* Refugiens ergo & de hoc ad consilium Apostoli , probat ipse opus suum , ut sic habeat in semetipso gloriam , & non in altero . Fidelis fuimet custos ,
 qui

*Matth.**6. 5.**Joan. 5.**44.**Galat.**6. 4.*

qui sibi oleum favoris sine fraude reservet, ne in adventu sponsi lampas conscientiae vacua extinguatur. *Non in altero*, inquam. Nec enim tutum arbitratur labiis hominum committere gloriam suam, arcæ utique sine clave, & sine fera, nullique omnino clausæ nocere volenti. Non tutum plane, sed stultum, ibi thesaurum tuum recondere, unde non valeas resumere cum volueris. Si ponis in os meum, jam non in tua, sed in mea potestate est, cum utique pro meo libitur vel laudare te possim, vel derogare tibi.

CAPUT VI.

Laus & vera gloria in conscientia cujusque reponenda, attamen non sine formidine, quia Deus est scrutator & iudex cordium.

21. **S** Anum vas & inconcussum conscientia, & secretis servandis idoneum, nullis patens insidiis, nulli violentiæ cedens; nulli quippe oculo vel manui accessibilis, excepto dumtaxat Spiritui, qui scrutatur etiam alta Dei.

Dei. Quidquid in ea reposuero, securus sum quia non perdam: servabit vivo, defuncto restituet. Nam quocumque vado ego, ipsa it mecum, secum ferens depositum quod servandum acceperit. Adest vivo, mortuum sequitur; ubique mihi vel gloria, vel confusio inseparabilis pro qualitate depositi: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ*. Non potest dicere nisi humilis, qui juxta vulgare proverbium, & oculos campi metuere, & silvarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pavidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudenter ostentans, passim & ubique, tamquam per campum incedens, totus fertur in gloriam: gloriatur etiam cum male fecerit, & exultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores quam reprehensores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos sanctorum, proculdubio Angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata conversatio. Non dicet hypocrita: *Gloria mea*

1. Cor.
 13. 2.

Prov. 28.
 14.

mea est testimonium conscientiae meae, quia etsi judicantium secundum faciem, verbo, vultu, habituve simulatorio illudat opinioni; sed non ejus, qui scrutatur renes & corda, fallit vel evadit judicium, siquidem Deus non irridetur.

21. Timeat ergo & iste nemoris aurem. Lingua licet manuque cessantibus, auri tamen ubique praesenti de quacumque silva latebrosae duplicitatis & spinosae calliditatis tacentis & quiescentis cor loquitur, cogitatio confiteatur. Pravum est cor hominis & im-
Jerem. 17
9.
 perscrutabile, ita ut nemo sciat, quae sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est; sed nec ipse plene. Nam cum Apostolus diceret: *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; adjecit: Sed nec ego me ipsum judico.* Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. *Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc justificatus sum.* Non ex toto credo me vel ipsi conscientiae meae, quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere

1. Cor.
4. 3.

4. Reg. 5.
26.

Is. 1. 16.

totum : nec potest judicare de toto ,
 qui totum non audit . *Qui autem judi-*
cat me , Dominus est . Dominus , in-
 quit , cuius utique scientiam non effu-
 git , scientiam non subterfugit , etiam
 quod propriam latet conscientiam .
 Audit Deus in corde cogitantis , quod
 non audit vel ipse qui cogitat . Aderat
 auris Prophetæ absentis ori furtive po-
 scentis pecuniam : & ego quantumli-
 bet in occulto lædere cogitans aut pro-
 ximum nequiter , aut turpiter meipsum ,
 non verear aurem nusquam absentem ?
 Tremenda prorsus auris & reverenda ,
 cui non cessat quies , non tacet silen-
 tium . Denique ait : *Auferte malum*
cogitationum vestrarum ab oculis meis .
 Sed quid est quod dicit , *ab oculis meis* ?
 An & nostra Deus non solum audit ,
 sed & videt arcana ? Quales oculi , qui
 contemplantur cogitationes ! Non sunt
 coloratæ , ut videantur , sicut nec so-
 nant ut audiantur . Solent sentiri a co-
 gitante , non audiri ab auscultante , non
 a contemplante videri . Merito tamen
 Dominus scit cogitationes hominum ,
 quoniam vanæ sunt . Cur enim nesci-
 ret ,

ret, quas & audit, & videt? His præcipue duobus sensibus, id est visui & auditui nemo fidem putat esse negandam. Hoc nos scire constanter adstruimus, quod vidimus & audivimus. Merito itaque non erat opus Domino Iesu, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse nimirum sciebat quæ essent in homine: *Quid cogitatis*, ait, *mala in cordibus vestris*? Respondebat non sermonibus, sed cogitationibus. Audiebat non loquentes, videbat non apparentes.

Matth.
9. 5.

23. Contremisco totus, tuam, Domine Iesu, quantillo possum intuitu considerans majestatem, præsertim cum recordor, in quantis ipsius aliquando contemptor exstiterim. Sed & nunc cum jam a facie majestatis fugi ad genua pietatis: quid amplius facio? Vereor ne qui aliquando contrarius extiti majestati, & nunc ingratus pietati inveniar. Quid enim si cessant manus: & non cessat pectus? Quid si os jam filet, & necdum cor quiescit? Si singuli illiciti motus animi mei singula sunt quædam in te, Deus, convicia,

ut puta iracundiæ motus in mansuetudinem, invidiæ in charitatem, in frugalitatem luxuriæ, turpitudinis in castitatem, & innumera his similia, quæ de cœnofo lacu prurientis pectoris mei etiam nunc incessanter ebulliunt, inundantes & impingentes in serenitatem præfulgentis vultus tui: quid magnum feci solos cohibere artus, actus corrigere? Si has atque hujusmodi, quas, foris licet vacans, intus actitare non cesso, iniquitates observaveris, o Domine, quis sustinebit? An forte jam non ago illa, sed patior? Aguntur quidem in me, sed a me non aguntur, si non consentio. Sane si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & immaculatus coram eo, non solum si caruero, sed & si observavero me ab iniquitate mea. Mea dixerim, non quia facio, sed quia sustineo. Corpus gesto mortis, carnemque peccati: sufficit interim mihi, si non regnet peccatum in meo mortali corpore. Sic corpus crimini non reputatur, nec quod habitat in eo peccatum, si tamen non delector, si tamen non exhibeo membra mea,

mea, arma iniquitati. Pro hac orabit *Ps. 31. 6.*
 ad te, o misericors, quivis etiam san-
 ctus in tempore opportuno: supplex
 nimirum, quod malum sentiat; & ni-
 hilo minus sanctus, dum non consen-
 tiat; supplex pro periculo, sanctus pro
 virtute: sanctus plane atque beatus,
 qui condelectatus legi Dei secundum
 interiorem hominem, de malo, quod
 ita inesse corpori sentit, ut nisi pariter
 cum corpore carere non possit, merito
 sese consolatur, & ait: *Jam non ego* *Rom. 7.*
operor illud, sed quod habitat in me *17.*
peccatum.

24. Veruntamen delicta quis in-
 telligit? Nam si possem dicere cum
 Paulo, quod quidem longe est a me:
Nihil mihi conscius sum; non tamen *1. Cor.*
 in hoc esse justificatum oporteret me *4. 4.*
 gloriari: *Non enim qui seipsum com-* *2. Cor. 10.*
mendat, ille probatus est, sed quem *18.*
Deus commendat. Si applauserit mihi
 justitiam humanus dies, pro minimo
 habeo, quia ille lucet tantum in facie. *1. Reg.*
16. 7.
 Homo enim videt in facie, Deus au-
 tem intuetur cor, Propter hoc Jere-
 mias non fatis popularibus sententiis,
 ve-

Jer. 17.

16.

1. Cor.

4.3.

Joan. 5.

27.

2. Joan. 5.

2.

velut quibusdam humani diei radiis ,
 movebatur , sed fidenter loquebatur
 Deo : *Diem hominis non concupiui , tu*
scis . Si meus mihi arriserit dies , *ne-*
que meipsum , inquit , *judico* : quia nec
 ipse me fatis intelligo . Solus merito
 constitutus est iudex vivorum & mor-
 tuorum , qui finxit singillatim corda
 universorum , & intelligit omnia opera
 eorum . Solum attendo iudicem , quem
 & solum justificatorem agnosco . Pa-
 ter dedit ei iudicium facere , quia filius
 hominis est . Non usurpo mihi vel su-
 per me servus Filii potestatem ; nec me
 annumero illis , de quibus ita conqueri
 solet : *Tulerunt homines a me iudi-*
cium . Pater non iudicat quemquam ,
 sed omne iudicium dedit Filio : & ego
 mihi præsumam quod nec ipse Pater
 sibi assumit ? Velim , nolim , ipsi me
 adstare necesse est : ipsi horum quæ
 gesserim in corpore , reddere ratio-
 nem , cui nec verbum prætervolat ,
 nec subterfugit cogitatio . Sub tam
 æquo libratore meritorum , sub tam in-
 timo secretorum inspectore , quis glo-
 riabitur castum se habere cor ? Sola
 pro-

profecto , quæ non solet gloriari , non
 novit præsumere , contendere non con-
 suevit , gratiam inventura est in oculis
 pietatis humilitas . Deus namque su-
 perbis resistit , humilibus autem dat gra-
 tiam . Non contendit iudicio , nec præ-
 tendit iustitiam qui vere humilis est ,
 sed dicit : *Non intres in iudicium cum* Jacob. 4.
6.
servo tuo , Domine . Recusat iudicium ,
 & postulat misericordiam , facilius sibi
 veniam impetrare posse , quam iusti-
 tiam vindicare confidens . Novit na-
 turam divinam naturaliter piam , quæ
 in nostra * nequaquam humilitatem ab-
 horreat . Non despicit illa majestas cor
 contritum & humiliatum in nostro ge-
 nere , quæ corpus ex eo humilitatis as-
 sumere non dedignata est . Nescio
 quo pacto familiarius semper humilitati
 propinquare solet divinitas . Denique
 illa se induit , ut appareret hominibus .
 Substantiam , formam , habitumque ge-
 stavit humilem , ipsius nobis commen-
 dans virtutis excellentiam , quam spe-
 ciali sui voluerit honorare præsentia .

* al. no-
 stram.

CAPUT VII.

Ambitionem ecclesiasticorum , promotionem juniorum , & pluralitatem beneficiorum perstringit .

25. **V**obis autem , dilectissime , vobis præcipue tanto magis arbitror hanc esse necessariam , quanto major noscitur materia suppetere superbiendi . Genus , ætas , scientia , cathedra , & (quod majus est) primatus ⁵ prærogativa , cui non essent insolentiæ fomes , elationis occasio ? Quamquam esse possint & humilitatis . Meditantibus quidem honores blandiuntur , sed onera pensantibus tædio sunt , atque formidini . Non autem omnes capiunt hoc verbum . Multi enim non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores , si esse sentirent & onera . Gravari profecto metuerent , nec cum tanto labore & periculo quarum-

⁵ Primatum Metropolitani Senonensis repetunt a Joanne VIII. qui Ansegiso Archiepiscopo vices suas in Gallia & Germania demandavit . Exstat liber hac de re singularis Joannis Baptistæ Drioti Canonici Senonensis . Adi. epistolam Ludovici VI. ad Callistum II. in tom. 3. Spicilegii pag. 147.

rumlibet affectarent infulas dignitatum. Nec vero quia sola attenditur gloria, & non poena, purum esse clericum erubescitur in Ecclesia; seque viles aestimant, & inglorios, qui quocumque eminentiori in loco non fuerint sublimati. Scholares pueri & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ⁶ ad ecclesiasticas dignitates, & de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris; lætiores interim quod virgas evaserint, quam quod meruerint principatum; nec tam illis blanditur adeptum, quam ademptum magisterium. Et hoc quidem in initio. Processu vero temporis paulatim insolescentes, docti sunt in brevi vindicare ⁷ altaria, subditorum marsupia vacuare, magistris nimirum in hac disciplina utentes idoneis, ambitione, & avaritia. Verum quantavis

M indu-

⁶ Confer Epistolam 271. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, quem filio suo Vvillelmo impuberi dignitates Ecclesiasticas procurare volentem graviter & amice reprimis Bernardus.

⁷ *Vendicare* scribebant illius ævi librarii, pro quo nonnulli codices habent, *venditare*. Sed præferenda lectio prior, ut verbum respondeat ambitioni, de qua mox: avaritiæ aliud membrum de evacuandis subditorum marsupiis.

industria tua tibi lucra conquirere cautulus videaris , quantalibet vigilantia rem possis servare tuam , quantocumque studio regum tibi ac principum gratiam captare cures , dicimus tamen :

*Ecccl. 10.
36.*

Væ terræ , cui rex puer est , & cujus principes mane comedunt .

26. Nec dicimus quamcumque ætatem Dei gratiæ præmaturam , sicut nec seram : cum multos videamus juniorum super senes intelligere , moribus antiquare dies , prævenire tempora meritis , & quod ætati deest , compensare virtutibus . Boni pueri , qui quod ætate videntur , esse student & malitia .

*1. Tim.
4 12.*

Malitia , inquam , sed non sensu : quorum , juxta admonitionem Apostoli ,

Sap. 4.3.

nemo contemnat adolescentiam . Meliores bonæ indolis adolescentes inveteratis dierum malorum . Puer centum annorum maledictus est : & est e regione senectus venerabilis : non diuturna , neque numero annorum computata . Bonus puer Samuel , qui loquenti Deo promptus aderat auditor , dicens :

*1. Reg.
3. 5.*

Loquere Domine , quia audit servus tuus , ac si diceret : Paratus sum , &

non

non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Bonus & Jeremias, qui ante sanctificatus quam natus, cum se excusaret de pueritia, nihilo minus constitutus est super gentes & super regna. Bonus quoque Daniel, cujus spiritum fuscitavit Deus, ut convinceret iniqua judicia, & sanguinem innoxium liberaret. Denique *cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Sicubi hujusmodi puer senex promotus invenitur, opus Dei est, his qui tales non sunt, mirandum, non imitandum.

*Jerem. 1.
6.*

*Dan. 13
54.*

27. Cæterum curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, a doctis pariter & indoctis ad ecclesiasticas curas, tamquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas⁸ pervenerit. Nec mirum de his qui necdum in semetipsis experti sunt. Videntes quippe illos qui jam proprios humeros cupitæ sarcinæ submiserint, non solum non gemere tamquam sub onere, sed insuper appetere plus onerari; non de-

*V. Serm
33. in
Cant. n
15. &
Serm. 27.*

M 2 ter-

⁸ Hinc vulgatum Curarum nomen ad significanda beneficia eorum (quos vocant) Curatorum.

terrentur periculis , quæ cupiditate cæcati non vident ; sed favoribus amplius , quos illis invident , provocantur . O infinita semper ambitio , & insatiabilis avaritia ? Cum primos honorum gradus meruerint in Ecclesia , meruerint autem vel vitæ merito , vel pecuniæ , sive etiam carnis & sanguinis , quæ regnum Dei non possidebunt , prærogativa ; non ideo corda quiescunt , duplici semper æstuantia desiderio , quo utique magis ac magis & dilatentur in plura , & ad celsiora sublimentur . Verbi gratia , cum factus quis fuerit in quacumque ecclesia decanus , vel præpositus , archidiaconus , aut aliquid huiusmodi ; non contentus uno in una , plures sibi , immo quotquot valet , conquirere honores satagit , tam in una , quam in pluribus . Quibus tamen omnibus , si locus evenerit , libenter unius præferet Episcopi dignitatem . Sed numquid sic satiabitur ? Factus Episcopus , Archiepiscopus esse desiderat . Quo forte adepto , rursus nescio quid altius somnians , laboriosius itineribus & sumptuosis familiaritatibus Romanum

num statuit frequentare palatium, quæstuosas sibi quasdam exinde comparans amicitias. Si lucri spiritualis gratia hæc faciunt, laudandus est zelus; sed præsumptio corrigenda.

28. Nonnulli cum ista non possunt, vertunt se ad aliud ambiendi genus, in quo nihilo minus aperiunt eam, quam habent, dominandi libidinem. Nam cum præsideant urbibus valde populosis, & totas (ut ita dicam) patrias propriæ diœcesis ambitu circumcludant; occasione inventa ex quocumque veteri privilegio, satagunt ut vicinas sibi subjiciant civitates; quatenus duæ, quibus duo vix Præsules sufficiebant, sub uno 9 redigantur Antistite. Rogo, quæ hæc tam odiosa præsumptio, quis hic tantus ardor dominandi super terram, quæ principandi tam effrenis cupiditas? Certe cum primum tractus es ad cathedram, flebas, refugiebas, vim querebaris, multum ad te & om-

M 3

nino

9 Id forte intelligendum de Noviomensi Episcopo - qui Tornacensem Ecclesiam, jam dudum suæ sedis unitam: vix tandem passus est proprio gaudere Episcopo, scilicet Anselmo ex Abbate S. Vincentii Laudunensis, quem Eugenius III. Bernardi rogatu Tornacensibus concessit. Confer lib. 3. de Consider. num. 14. & 16.

nino supra te esse dicens; miserum claustrum & indignum, qui non esses idoneus tam sancto ministerio, tantis non sufficeres curis. Quid igitur nunc verecunda depulsa formidine, sponte ambis ad ampliora; immo irreverenti audacia, propriis non contentus, invadis aliena? Cur hoc? Forte ut plures populos salves? Sed in alienam messem, tuam mittere falcem injuriosum est. Ut tuæ præstes Ecclesiæ? Sed ecclesiarum Sponso non placet tale unius incrementum, quod sit detrimentum alterius. Crudelis ambitio, & incredibilis, si fidem oculi non adstruerent! Vix tenent manus, quin illud ad litteram impleant quod legitur in Propheta: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandos terminos suos.*

Amos 1.
13.

29. Ubi est illa terrifica comminatio: *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis?* Numquid in his dumtaxat exiguis *Væ* istud metuendum est, non autem cum urbes urbibus, aut provinciæ provinciis continuantur? immo etiam respondeant: si volunt, se imitari Dominum Christi-

Isa. 5. 8.

Christum, facientes & ipsi utraque unum, adducentes & ipsi ex diversis pascuis greges, ut fiat unus pastor, & unum ovile. Hujus rei gratia non pigritantur crebro terere limina Apostolorum, inventuri & ibi (quod magis dolendum est) qui suæ faveant improbæ voluntati, non quod valde Romani curent, quo fine res terminentur: sed quia valde diligunt munera, sequuntur retributiones. Nude nuda loquor, nec retego verenda, sed inverecunda confuto. Utinam privatam & in cameris hæc fierent! utinam soli videremus & audiremus! utinam nec * loquentibus **.il.vel.* crederetur! utinam nobis reliquerint moderni Noe, unde a nobis possent aliquatenus operiri! Nunc vero cernente orbe mundi fabulam, soli tacebimus? Caput meum undique conquassatum est, & ego sanguine circumquaque ebulliente putaverim esse tegendum? Quicquid apposuerō, cruentabitur; & major erit confusio voluisse celare, cum celari nequiverit.

CAPUT VIII.

*Humilitatem & modestiam Episcopo
commendat.*

30. **B**ona humilitas, quæ & in præ-
sentiæ ab hujusmodi mor-
dacibus curis mentem facit esse quie-
tam, & a minacibus poenis in futuro
securam reddit conscientiam. Hæc ve-
stros, Pater, animos ab horum om-
nium pestifera æmulatione compescat.
Audite potius Prophetam, taliter a ta-
libus dehortantem? *Noli, inquit, æmu-
lari in malignantibus, neque zelaveris
facientes iniquitatem. Æmulari magis
oportet Apostolum non gloriantem in
immenso, nec se ultra se extenden-
tem: nec audentem se (ut ipse fatetur)
comparare quibusdam qui seipsos com-
mendant, sed se sibi comparantem, &
metientem secundum mensuram regu-
læ, quam mensus est ei Deus. Au-
diendo etiam ex ore ejus: Nolite frau-
dare invicem: propriis placebit esse
contentum. Qui & provocans ad hu-
militatem, suum illud Archiepiscopo*

ps. 36. 1.

*1. Cor.
10. 12.*

*1. Cor.
7. 5.*

non

non cunctabitur salubriter intimare : *Noli altum sapere ; sed time .* In alto posito non altum sapere difficile est , & omnino inusitatum : sed quanto inusitatus , tanto gloriosius . Timor de adepta jam altitudine tædere magis quam placere faciet altiora . Non vos ergo felicem , quia præestis : sed si non prodestis , infelicem putate .

Rom. 11.
20.

81. Ut autem secure præesse possitis ; subesse & vos , si cui debetis , non dedignemini . Dedignatio quippe subjectionis , prælationis reddit indignum . Sapientis est consilium : *Quanto major es , tanto humilia te in omnibus .* Sapientiæ vero præceptum : *Qui major est vestrum , fiat sicut minor .* Quod si expedit etiam minoribus esse subiectum , majorum jugum quomodo licebit contemnere ? Videant in vobis potius subditi , quod vobis redhibeant . Intelligitis quæ dico : cui honorem , honorem : *Omnis anima ,* inquit , *potestatibus sublimioribus subdita sit .* Si omnis , & vestra . Quis vos excipit ab universitate ? Si quis tentat excipere ,

Ecclesi. 3.
20.

Luc. 9.
48.

Rom. 13.
1.

conatur decipere . Nolite illorum acquiescere consiliis , qui cum sint Christiani , Christi tamen vel sequi facta , vel obsequi dictis opprobrio ducunt . Ipsi sunt qui vobis dicere solent : Servate vestrae sedis honorem . „ Decebat quidem ex vobis , vobis commissam Ecclesiam crescere : nunc vero saltem in illa qua suscepistis , maneat dignitate . Et vos enim vestro prædecessore impotentior ? Si non crescit per vos , non decrescat per vos . Hæc isti . Christus aliter & iussit , & gessit . „ *Reddite* , ait , *quæ sunt Cæsaris , Cæsari ; & quæ sunt Dei , Deo* . Quod ore locutus est , mox opere implere curavit . Conditor Cæsaris , Cæsari non cunctatus est reddere censum : exemplum enim dedit vobis , ut & vos ita faciatis . Quando vero Dei Sacerdotibus debitam negaret reverentiam , qui hanc sæcularibus quoque potestatibus exhibere curavit ? Porro vos , si Cæsaris successor , id est Regi , sedulus in suis curiis , consiliis , negotiis , exercitibusque adestis ;

indi-

Marc. 12.
37.

re 911
IG 911C
re 911C
IG 911C
re 911
IG 911C

indignum erit vobis cuicumque Christi Vicario ¹⁰ taliter exhiberi qualiter ab antiquo inter ecclesias ordinatum est?

Sed quæ sunt, inquit Apostolus, *a Deo* Rom. 13.
2. *ordinata sunt*. Viderint ergo hujus ignominie dissuasores, quale sit Dei ordinationi resistere. Valde ignominiosum servo *, si sit sicut dominus ejus: * Ironice. aut discipulo, si sit sicut magister ejus. Plurimum se vobis deferre putant, cum vos Christo præferre conantur, ipso reclamante ac dicente: *Non est servus* Joan. 13.
16. *major Domino suo*, neque Apostolus eo qui misit eum. Quod non dedignatus est Magister & Dominus, talisque & magister & dominus: indignum sibi judicabit servus bonus, devotusque discipulus?

32. Quam pulchre locutus est beatus ille Centurio, cujus fidei nulla par inventa est in Israel! *Et ego*, inquit, Luc. 7. 8. *homo sum sub potestate, habens sub me milites*. Non jactabat potestatem,
M. 6. quam

¹⁰ Id est Papæ seu Pontifici Romano, quem Bernardus inter primos *Vicarium Christi* proprio nomine appellavit hic & in epistola 251. num. 1. Confer Notationem ad epist. 183. Quamquam etiam Episcopum *Christi Vicarium* veteri more appellat infra, num. 36. Papam vero singulariter lib. 2. de Consid. num. 16. & lib. 4. num. 13.

quam nec solam protulit, nec priorem. Dicturus quippe, *habens sub me milites*, præmisit: *Homo sum sub potestate*. Prius se agnovit hominem, quam potentem. Agnovit, inquam, se hominem homo gentilis, ut in se jam impleri ostenderet, quod longe ante dixerat David: *Sciant gentes, quoniam homines sunt*. Homo, inquit, sum, & sub potestate. Jam quicquid subinferas, suspectam non habemus jactantiam. Præmissa siquidem est humilitas, ne altitudo præcipitet. Nec enim locum invenit arrogantia, ubi tam clarum humilitatis insigne præcefferit. Agnoscis infirmitatem*, confiteris subjectionem: jam & te sub te habere milites profiteri securus. Revera quia non confusus est de subjectione, jure ex prælatione meruit honorari. Non erubuit super se potestatem, & ideo dignus qui haberet & sub se milites. Ex abundantia cordis os loquebatur: & juxta quod intus ordinatas habuit affectiones, foris quoque verba decenter composuit. Dedit prius honorem præpositis, ut jam a subditis

juste

2f. 9. 21.

* al. hu-
milita-
tem.

QHD

ICCX

QHD

I

juste reciperet : sciens se a superioribus accipere , quod impenderet inferioribus , & quia melius propriae subjectionis disceret experimento sua ipse moderari imperia . Forte non ignorabat , quod subiecto sibi homini Deus omnia subjecerit sub pedibus ejus ; offendenti se infensa reddiderit ; & is , quem humilem constituerat super opera manuum suarum , superbiae merito comparatus jumentis insipientibus , & similis factus sit illis . Noverat & fortassis , quod humanus spiritus subditus conditori subiectam sibi possederit carnem , rebellis rebellem invenerit : factusque transgressor legis superioris , sentire coeperit aliam legem in membris suis , repugnantem legi mentis suae , & captivantem se in lege peccati .

CAPUT IX.

*Abbatibus exemptionibus praepostere studentes
arguuntur .*

33. **M**iror quosdam in nostro Ordine monasteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odiosa con-

contentione infringere, & sub humili
 (quod pejus est) habitu & tonsura
 tam superbe sapere, ut cum ne unum
 quidem verbulum de suis imperiis sub-
 ditos prætergredi patiantur, ipsi pro-
 priis obedire contemnant Episcopis.
 Spoliant ecclesias, ut emancipentur^r;
 redimunt se, ne obediant. Non ita
 Christus. Ille siquidem dedit vitam,
 ne perderet obedientiam: qua isti ut
 careant, totum fere suum suorumque
 victum expendunt. Quid hoc est præ-
 sumptionis, o monachi? Neque enim
 quia prælati monachis, ideo non mo-
 nachi. Nempe monachum facit pro-
 fessio, prælatum necessitas. Ut autem
 non præjudicet necessitas professioni;
 accedat, non succedat prælatio mona-
 chatui. Alioquin quomodo illud im-
 plebitur? *Principem te constituerunt?*
esto inter illos tanquam unus ex illis.
 Quomodo tanquam unus ex illis,
 manens inter humiles superbus, inter
 sub-

Ecclesi. 32.
1.

II Alibi non improbat Bernardus hujusmodi exem-
 tiones monasteriorum, quæ specialius ab ipsa sui fun-
 datione ad Sedem Apostolicam pertinuerunt ex voluntate
 fundatorum. Sed aliud est, inquit, quod largitur devotio,
 aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis, lib. 3. de
 Confid. num. 18.

subditos rebellis, immitis inter mansuetos? Ut te putemus tamquam unum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quam exigere obedientiam: videamus tam libenter præpositis obtemperare subiectum, quam imperare subiectis. Quod si semper vis obedientes habere, & numquam esse; probas te non esse tamquam unum ex illis, dum unus esse renuis ex obedientibus: a quibus dum te superbiendo segregas, quorum aggregeris consortio patenter advertimus: & si tu vel impudenter contemnis, vel imprudenter dissimulas, reputari profecto inter illos te noveris, de quibus scriptum est: *Alligant onera gravia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* Quorum ergo tibi indignius consortium judicas, delicatorem magistrorum, quos Veritas increpat, an obedientium monachorum, quos amicos suos commemorat? Ait siquidem: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis.* Vides igitur quale est jubere quod

Matth.
23. 4.

Joan. 15.
14.

quod ipse non feceris ; aut nolle facere,
quod docueris .

34. Deinde ut taceam illud de Re-
gula ; ubi a sancto Benedicto tibi præ-
cipitur * , ut quæ doces discipulis esse
contraria , in tuis factis indices non
agenda ; ut item prætermittam , quod
aperte diffinit tertium humilitatis esse
gradum * , ut quis pro Dei amore
omni obedientia se subdat majori ; in
regula Veritatis attende quod legitur :
*Qui solverit , inquit , unum de his mi-
nimis meis mandatis , & docuerit sic
homines , minimus vocabitur in regno
cælorum .* Proinde tu docens & renuens
obedire , non minimum , sed maxi-
mum Christi mandatum & docere , &
solvere convinceris . Itaque doctor &
solutor mandati , minimus tu vocan-
dus es in regno cælorum . Si ergo tui
putas injuriam prioratus , minorem
summis videri Sacerdotibus : non ma-
gis indignum æstimandum est , mini-
mum vocari in regno cælorum ? Si
multum superbus es , plus minimus ,
quam minor vocari confundere . Mi-
nor

* Reg.
S. Ben.
cap. 2.

* Ibidem
cap. 7.

Matth.
5. 19.

nor quippe vilitas est minorem videri, quam minimum : longe autem præstantius, solis subdi Episcopis, quam universitati.

35. Sed non propter me, inquit, facio, sed quæro Ecclesiæ libertatem. O libertas omni, ut ita loquar, fervitute servilior ! Patienter ab hujusmodi libertate abstineam, quæ me pessimæ addicat superbiæ servituti. Plus timeo dentes lupi, quam virgam pastoris. Certus sum enim ego monachus, & monachorum qualiscumque Abbas, si mei quandoque Pontificis a propriis cervicibus excutere jugum tentavero, quod satanæ mox tyrannidi meipsum subjicio. Advertens nimirum cruenta illa bestia, quæ circuit quærens quem devoret, elongatam custodiam : heu ! statim infilit in præsumptorem. Merito enim non cunctatur præsidere superbo, qui se jure regem gloriatur super omnes filios superbiæ. Quis dabit mihi centum in mei custodiam deputari pastores ? Quanto plures sentio mei curam gerere, tanto securior exeo in pascua. Stupenda infania ! Animarum
non

non cunctor turbas mihi custodiendas colligere, & unum super propriam gravor habere custodem! Et quidem subjecti me de reddenda pro se ratione sollicitant; qui autem præsunt mihi, *ipsi potius*, Paulo dicente, *pervigilant, tamquam rationem pro me reddituri*. Illi etsi honorant, onerant: hi non tam premunt, quam protegunt. Scio me legisse: *Judicium durissimum his qui præsunt, exiguo autem conceditur misericordia*. Quid igitur vos, o monachi, Sacerdotum gravat auctoritas? Metuitis infestationem? Sed si quid patiamini propter justitiam, beati. Sæcularitatem contemnitis? Sed sæcularior nemo Pilato, cui Dominus adstitit judicandus. *Non haberes*, inquit, *in me potestatem, nisi tibi data esset desuper*. Jam tunc per se loquebatur & in se experiebatur quod post per Apostolos clamavit in ecclesiis: *Non est potestas nisi a Deo, & Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*.

36. Ite nunc ergo, resistite Christi Vicario, cum nec suo adversario Christus restiterit: aut dicite, si aude-
tis,

Heb. 13.
17.

Sap. 6. 6.

Joan. 19.
11.

Rom. 13.
2.

oo

oo

tis , sui Præfulis Deum ordinationem nescire , cum Romani Præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur fuisse cælitus ordinatam . Verum aperte indicant quidam horum quid cogitent , dum multo labore ac pretio apostolicis adeptis privilegiis , per ipsa sibi vindicant insignia pontificalia ¹² , utentes & ipsi more Pontificum , mitra , annulo , atque sandaliis . Sane si attenditur rerum dignitas , hanc monachi abhorret professio : si ministerium , solis liquet congruere Pontificibus . Profecto esse desiderant , quod videri gestiunt ; meritoque nequeunt esse subiecti , quibus jam ipso se comparant desiderio . Quid si & nomen eis conferre privilegiorum posset auctoritas ? quanto putas auro redimerent , ut appellarentur Pontifices ? Quo ista , o monachi ? Ubi timor mentis ? ubi rubor frontis ? Quis unquam pro-

¹² Ejusmodi ornamenta Abbatibus primum concessa sæculo x. Paulus Langius noster in Chronico ad annum 1398. itidem Abbates arguit , qui hæc insignia captabant . Lucius III. ea Lantelmo Casæ-Dei Abbati ex obedientia imposuit . Sacerdoti , Diacono , & Subdiacono , usus mitræ , annuli , & sandaliorum concessus est a Leone IX. in Ecclesia Vesontionensi ad quædam festa , ut legitur in probationibus *historiæ Tornutiensis* pag. 358. & 262.

* Bened.
Reg. cap.
7.

probatorum monachorum tale aliquid aut verbo docuit, aut reliquit exemplo? Duodecim humilitatis gradus Magister * vester edisserit, propriisque distinguit descriptionibus: in quo, quæso, illorum docetur aut continetur, ut hoc factu delectari monachus, has quærere debeat dignitates?

37. Labor, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt, vestræ linguæ in omnibus audiuntur conciliis, vestræ manus omne alienum diripiunt patrimonium. Tamen si ita oportet, ut emancipati a subiectione Pontificum, par cum successoribus Apostolorum gloria, pari cathedra, iisdemque solemnium indumentorum insignibus attollamini: cur non & sacros Ordines ¹³ celebratis, & benedictiones datis in populis? Quam multa moveor dicere adversus im-

¹³ Et id utrumque postea in usum venit quoad benedictiones & collationem minorum Ordinum. Immo etiam Subdiaconatum aliquando conferunt quinque primi Abbates Ordinis Cisterciensis.

impudentissimam præsumptionem? sed frenat impetum, quod auribus occupatis scribere me recolens, longiori lectione vereor fieri onerosius Archiepiscopo: & quia res tam manifesta est, ut multitudo reprehendentium videatur impudentiam obdurasse. Quod si & hæc ipsa cernuntur gratas excedere compendii metas, vobis, o domine: donate, qui me & in hoc propriam prodere coegistis imperitiam, dum morem morumque solemnem inscribendo fervare nescierim.

V. CL. JOHANNIS MABILLONII

MONACHI MAURINI

*Ex ejus egregia editione Operum
Sancti Bernardi Tomo II.
in Opusculum III.*

Varia est sequentis Opusculi inscriptio . In prima ejus editione , scilicet Spirensi anni MDI. inscribitur , De conversione ad Scholares libellus , absque divisione capitum . In editis anni MDXX. De conversione ad Clericos sermo , quem genuinum titulum existimamus . Sermonem vocat Bernardus ipse num. 31. Fatigavimus vos prolixitate Sermonis , &c. Quidam codices præferunt , ad Clericos Parisienses . Exordium Cisterciense favet in lib. VII. de vita Bernardi cap. XIII. Quadam præterea vice , cum vir Domini Bernardus causa exigente Parisius adesset , rogatu clericorum ingressus est de more scholas eorum : quibus ostendens formam veræ philosophiæ , monebat eos attentius de mundi contemptu , &c. Gaufridus factum narrat in lib. V. de eadem vita num. 10. Patrem sanctum , fines Parisiorum aliquando peragrantem , ut ad ipsam diverteret civitatem , Episcopus Stephanus & cæteri omnes qui pariter aderant , obnixè rogan-

rogantes non poterant obtinere . Magno siquidem zelo , nisi causa gravis urgeret , couventus publicos declinabat . Cumque vespere iter suum alias ordinasset , mane , ubi primum locutus est fratribus , dicere jubet Episcopo , quia Parisius ibimus , ut rogasti . Conveniente igitur clero admodum copioso , sicut semper ab eo solebant expetere verbum Dei , continuo tres ex illis compuncti sunt , & conversi ab inanibus studiis ad veræ sapientiæ cultum , abrenuntiantes sæculo , & Dei famulo inhærentes , &c. *Gravis & patheticus est hic sermo contra Clericos , qui Ecclesiæ dignitates ambiunt , & temere ad sacros Ordines accedunt . Capitulorum distinctionem , qualis in editis ab anno MDXX. adhibita est , retinimus .*

S. BERNARDI ABBATIS

SERMO SEU LIBER
DE CONVERSIONE
AD CLERICOS.

CAPUT PRIMUM.

Quod nemo converti ad Dominum, nisi Dei voluntate præventus & ejus voce interius clamante, possit.

I. **A**D audiendum, ut credimus, verbum Dei convenistis. Neque enim causa nobis alia vestræ hujus tam avidæ concursionis occurrit. Approbamus utique desiderium hoc, & laudabili studio congaudemus. Beati enim qui audiunt verbum Dei, sed si custodiunt illud. Beati qui memores sunt mandatorum ejus, sed ut faciant ea. Nimirum verba vitæ æternæ habet, & venit hora (utinam & nunc sit) quando mortui audient vocem ejus; & qui audierint, vivent, siquidem vita in voluntate ejus. Et si
vul-

*Luc. 12.
28.*

*Psal. 102.
18.*

vultis scire, voluntas ejus conversio nostra. Denique ipsum audite: *Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus, & non magis ut convertatur, & vivat?* Ex quibus verbis evidenter agnoscimus, quoniam vera nobis vita nonnisi in conversione est, nec aliter ad eam patet ingressus, dicente item Domino: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum.* Merito sane parvuli soli intrant, nam puer parvulus minat eos, qui in hoc ipsum natus & datus est nobis. Quæro igitur vocem quam audiant mortui, & cum audierint vivant: forte enim & mortuis evangelizare necesse est. Et occurrit interim verbum breve, sed plenum, quod os Domini locutum est, ut Propheta testatur: *Dixisti, ait, loquens sine dubio ad Dominum Deum suum, Convertimini filii hominum.* Nec immerito sane a filiis hominum videtur exigenda conversio, peccatoribus utique necessaria. Nam supernis spiritibus ea magis quæ rectos decet indicta laudatio est, eodem

Joan. 5.
25.

Ezech.
18.23.

Matth.
18.3.

Jer. 3.
14.

Ps. 147.
1. Propheta psallente : *Lauda Deum tuum Sion* .

2. Cæterum quod ait , *dixisti* , meo quidem iudicio non negligenter prætereundum est , nec simpliciter audiendum . Quis enim humanis comparare audeat dictis , quod dixisse dicitur Deus ? Vivus profecto est sermo Dei & efficax , & vox ejus in magnificentia & virtute . Denique ipse dixit , & facta sunt . Dixit , Fiat lux , & facta est lux . Dixit , Convertimini filii hominum , & conversi sunt . Ita plane conversio animarum opus divinæ vocis est , non humanæ . Simon Joannis , piscator hominum in hoc ipsum vocatus & constitutus a Domino , incassum tamen & ipse laborans tota nocte nil capiet , donec in verbo Domini rete jactans , concludere possit multitudinem copiosam . Utinam jactemus & nos hodie in hoc verbo rete verbi , & experiamur quod scriptum est : *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis* . Si mendacium loquimur , id plane de proprio est . Sed & tunc forsitan nostra judicabitur vox esse , & non Domini , si quæramus

mus

Ps. 67.
34.

mus quæ nostra sunt , non quæ Jesu Christi . Cæterum etsi loquimur justitiam Dei , & gloriam Dei quærimus , effectum tamen ab eo solo sperare , ab eo postulare necesse est , ut voci suæ vocem virtutis accommodet . Ad hanc ergo interiorem vocem aures cordis erigi admonemus , ut loquentem Deum intus audire , quam foris hominem studeatis . Illa enim vox magnificentiæ & virtutis , deserta concutiens , secreta discutiens , torporem excutiens animarum .

CAPUT II.

*Quod ipsa vox Domini omnibus se offerat ,
& animam ibi ipsi nolentem
repræsentet .*

3. **N**EC sane laborandum est , ut ad vocis hujus perveniatur auditum : labor est potius aures obturare ne audias . Nimirum vox ipsa se offert , ipsa se ingerit , nec pulsare interim cessat ad ostia singulorum . Denique *quadraginta annis* , inquit , *proximus fui generationi huic* , & dixi :

*Psal. 94.
10.*

Semper hi errant corde. Adhuc nobis proximus est, adhuc loquitur, & non est forte qui audiat. Adhuc dicit, *hi errant corde*; adhuc Sapientia clamat in plateis: Redite praevaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi Domino: & hoc verbum ad omnes qui convertuntur ad cor, praecessisse videtur, & non modo revocans eos, sed reducens & statuens contra faciem suam. Est enim non tantum vox virtutis, sed & radius lucis, annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abscondita tenebrarum. Nec vero nulla internae hujus vocis ac lucis differentia est, cum unus idemque sit Dei Filius & Verbum Patris, & splendor gloriae, sed & animae quoque substantia, in suo quidem genere etiam ipsa spiritualis & simplex, sine ulla distinctione sensuum, sed tota, si tamen tota dicenda est, & videns pariter & audiens videatur. Quid enim illo agitur five radio, five verbo, nisi ut noverit semetipsum? Aperitur siquidem conscientiae liber, revolvitur misera vitae series, tristis quaedam historia repli-

plicatur, illuminatur ratio, & evoluta memoria velut quibusdam ejus oculis exhibetur. Utraque vero non tam ipsius est animæ, quam anima ipsa: ut eadem sit & inspiciens, & inspecta, contra suam statuta faciem, & a violentis quibusdam apparitoribus immissarum utique cogitationum coacta, proprio interim judicanda assistere tribunali. Quis fane judicium hoc sine tribulatione sustineat? *Ad me ipsum anima mea turbata est*, ait Propheta Domini: & tu contra faciem tuam sine argutione, sine turbatione, sine confusione, statui non posse miraris?

*Psalm. 41.
7.*

CAPUT III.

Quod per vocem Dei, animæ ratio, quasi in libro, omnia mala deprehendere, reprehendere, dijudicare, & discernere valeat.

4. **N**EC a me speres audire quid in memoria tua ratio deprehendat, quid reprehendat, quid dijudicet, quid decernat. Applica intus auditum, reflecte oculos cordis; &

1. Cor.
12, 1.

proprio disces experimento quid agatur. Nemo enim scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Si superbia, si invidia, si avaritia, si ambitio, aut similis aliqua pestis abscondita est, vix effugere poterit hoc examen. Si fornicatio, si rapina, si crudelitas, si fraus ulla, aut quælibet culpa admissa est, internum hunc iudicem non latebit reus ipse, nec inficiabitur coram eo. Transiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquæ, & voluptatis illecebra tota brevi finita est; sed amara quædam impressit signa memoriæ, sed vestigia foeda reliquit. In illud siquidem repositorium, velut in sentinam aliquam, tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluxit. Volumen grande, cui universa inscripta sunt, stilo utique veritatis. Amarum jam venter tolerat, etsi fauces miseras brevi transitu dulcedine quadam frivola visum est oblectasse. Ventrem meum doleo, miser, ventrem meum doleo. Quid ni doleam ventrem memoriæ, ubi tanta congesta est putredo? Quis nostrum, fratres.

ex-

exteriorem hanc vestem, qua tegitur, si repente obscœnis undique sputis illitam, & foedissimis quibusque sordibus inquinatam consideret, non vehementer exhorreat, non velociter exuat, non indignanter abjiciat? Itaque qui non vestem, sed semetipsum intus sub veste talem reperit, eo amplius doleat, & animo consternetur oportet, quo propius tolerat quod exhorret. Neque enim ut tunicam abjicit suam, sic abjicere contaminata anima poterit & se ipsam. Denique quis in nobis tantæ patientiæ est & virtutis, ut si forte (quemadmodum de Maria sorore Moyfi legitur) carnem sua subitanea * quadam lepra male candentem viderit, æquo animo stare possit, & gratias agere Creatori? Quid vero est caro ista, nisi corruptibilis quædam tunica, qua vestimur? aut quid lepra hæc corporea electis omnibus æstimanda, nisi paternæ virga correptionis, & purgatio cordis? Ibi, ibi tribulatio vehemens, & justissima causa doloris est, cum excitatus a somno miseræ voluptatis, interiorem coeperit quis deprehendere le-

Num. 12.

** al. sub-
cutanea.*

pram, quam sibi ipse multo studio & labore quæsit. Licet enim nemo ode-
rit carnem suam, sed multo minus odif-
se poterit anima semetipsam.

CAPUT IV.

*Quod diligens iniquitatem, odit animam,
& carnem suam: & de pœnitentia
infructuosa post mortem.*

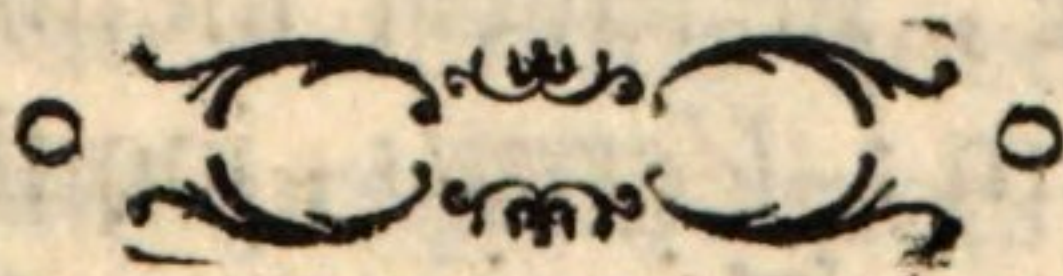
5. **A**T forte aliquem moveat illud
de psalmo: *Qui diligit iniqui-*
tem, odit animam suam. Ego autem
dico, odit & carnem. An non odit,
cui gehennæ cumulos mercatur in dies,
& cui secundum duritiam suam & cor
impœnitens thesaurizat iram in die iræ?
Cæterum hoc odium tam carnis, quam
animæ, non in affectu, sed in effectu
potius invenitur. Sed nimirum odit &
phreneticus carnem suam, cum sibi ipsi
manus inferre laborat, rationis delibe-
ratione sopita. An vero gravior ulla
phrenesis judicatur, quam impœniten-
tia cordis, & peccandi obstinata volun-
tas? Siquidem manus nefarias injicit
sibi ipsi, nec carnem, sed mentem la-
cerat

cerat & corrodit. Si vidisti hominem
scalpere manus, & usque ad sanguinem
confricare, evidentem habes in eo si-
militudinem animæ peccantis expref-
sam. Cedit siquidem voluptas illa do-
lori, & succedit pruritui cruciatus.
Neque id ignorabat, sed dissimulabat
ille dum scalperet. Sic laceramus, sic
exulceramus propriis manibus animas
infelices: nisi quod tanto gravius,
quanto excellentior est spiritualis crea-
tura; & cui difficilius medeatur. Ne-
que id quidem inimicitiarum studio ge-
rimus, sed stupore quodam insensibili-
tatis internæ. Effusus siquidem animus
damna interiora non sentit: quia nec
intus est, sed in ventre forsitan, aut
sub ventre. Denique & animus quo-
rundam in patinis, quorumdam in lo-
culis invenitur. *Ubi est thesaurus tuus,*
inquit, ibi est & cor tuum. Quid ve-
ro mirum, si propriam minime sentiat
anima læsionem, quæ sui ipsius oblita,
& penitus absens sibi, in longinquam
profecta est regionem? Erit autem cum
in semetipsam reversa cognoscet, quam
crudeliter miserae venationis obtentu

evisceraverit semetipsam. Neque enim id sentire poterat, dum vilem muscarum prædam desiderio captans insatiabili, aranearum instar ex visceribus propriis intexere retia videretur.

6. Erit autem hic reditus sine dubio vel post mortem: cum universa, quibus ad vagandum foras, & inutiliter sese occupandum, in eam quæ præterit hujus mundi figuram egredi consueverat, ostia corporis clausa erunt, ut necessario maneat in seipsa, cui nullus jam pateat exitus a seipsa. Verum is quidem perniciosissimus erit reditus, & miseria sempiterna, quando jam poenitentia haberi poterit, agi non poterit. Ubi enim deerit corpus, actus non erit. Sane ubi nulla fuerit actio, nec satisfactio quidem ulla poterit inveniri. Quocirca poenitentiam quidem habere, dolere est: nam poenitentiam agere, remedium doloris est. Neque enim carenti manibus erit ultra levare cor in coelum cum manibus; sed quisquis ante obitum carnis non redierit ad seipsum, in seipso maneat necesse est in æternum. Sed in quali seipso? Qualem sese fecerit

rit in hac vita , qualem invenerit exiens ab hac vita : nisi quod fortasse erit nonnunquam deterior , nam melior nunquam erit . Habet enim hoc ipsum , quod nunc ponit , quandoque recipere corpus , non tamen ad poenitentiam , sed ad poenam : ubi nimirum peccati ipsius & carnis quodammodo similis videbitur esse conditio : ut quemadmodum culpa semper puniri poterit : nec unquam poterit expiari ; sic nec in corpore aliquando tormenta finire , nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis . Merito quidem ultio sempiterna defæviet , quod numquam possit culpa deleri ; nec substantia carnis deficiet , ne simul cogatur etiam afflictio carnis terminari . Hæc , fratres mei , qui pavet , cavet ; qui negligit , incidit .

CAPUT V.

*Quod vermis conscientie in presenti sentire
ac suffocari debet, non in immorta-
litate foveri ac nutriri.*

7. **U**T ergo redeamus ad vocem
unde processimus: expedit no-
bis profecto redire ad cor, dum illic
iter, quo ostendat nobis salutare suum,
qui tanto studio pietatis illud revocat
prævaricatores. Nec sentire interim
pigeat morsus vermis interni; aut pe-
riculosa quædam animi teneritudo*,
& perniciofa mollities persuadere queat,
ut præsentem velimus dissimulare mo-
lestiam. OPTIMUM EST tunc sentire
vermem, cum possit etiam suffocari.
Itaque mordeat nunc ut moriatur, &
paulatim desinat mordere moriendo.
Rodat interim putredinem, ut roden-
do consumat, & ipse quoque pariter
consumatur, ne foveri incipiat in im-
mortalitatem: *Vermis, inquit, eorum
non morietur, & ignis non exstinguetur.*
A facie illorum morsuum quis sustine-
bit? Multiplex enim nunc consolatio
ar-

*Si al. ama-
tudo.*

*Ha. 66.
24.*

arguentis conscientiae relevat cruciatum. Benignus est Deus, qui non patitur nos tentari supra quam possumus, nec vermem hunc supra modum patitur malignari. Maximeque inter initia conversionis oleo misericordiae linit ulcera: ut nec morbi quantitas, nec difficultas curationis ultra quam expedit innotescat; magis autem arridere videtur facilitas quaedam, quæ postmodum evanescit, quando jam exercitatos habenti sensus certamen forte datur, ut vincat; & discat quoniam omnium potentior est sapientia. Interim sane audiens quis vocem Domini: *Redite praevaricatores ad cor*, & tantis in interiore cubiculo obscœnitatibus deprehensis, singula quæque rimari fatagit, & quonam hæc influxerint aditu, curiosus vestigator explorat; nec difficile patet foramen; immo & foramina contuenti. Sed nec parum illi ex hac consideratione doloris accedit, cum per fenestras proprias mors ista deprehenditur introiisse. Multa siquidem admisisse videtur petulantia oculorum, multa pruritus aurium, multa quoque olfa-

*Isa. 46.
8.*

olfaciendi, gustandi, tangendique voluptas. Nam spiritualia quidem vitia, quorum supra meminimus, difficile adhuc, prout sunt, carnalis examinat. Unde fit, ut quæ sunt graviora, aut minus, aut minime sentiat, nec tam superbiæ aut invidiæ, quam flagitiosorum, aut facinorosorum recordatione actuum mordeatur.

CAPUT VI.

*Difficultatem conversionis, & luctum
resipiscere parantis, graphice
repræsentat.*

8. **E**T ecce iterum vox de nubibus
dicens: Peccasti, quiesce. Et
quod dicitur, tale est. Jam sentina re-
dundans domum omnem intolerabili
foetore contaminat: vanum tibi est,
dum adhuc fordes influant, exhaurire;
dum peccare non destiteris poenitere.
Isa. 58. Quis enim eorum jejunia probet, qui
5. ad lites & contentiones jejunant, &
percutiunt pugno impie; sed & volun-
tates & voluptates propriæ inveniuntur
in eis? Non tale est jejunium quod ele-
gi,

gi, dicit Dominus. Claude fenestras, obfera aditus, foramina obstrue diligenter; & sic demum non subeuntibus novis, sordes poteris expurgare vetustas. Æstimat homo facile quod jubetur implendum, tamquam ignarus exercitii spiritualis. Quis enim prohibeat, inquit, quo minus imperein membris meis? Indicit igitur gulæ jejunia, crapulam interdicit, obturari præcipit aures ne audiant sanguinem, averti oculos ne videant vanitatem; manus non ad avaritiam, sed ad eleemosynam, magis extendi, quibus forte laborem imponere velit, prohibens latrocinia, sicut scriptum est: *Qui furabatur jam non furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

Ephes. 4.
22.

9. Cæterum dum suas quibusque membris in hunc modum leges promulgat, & decreta proponit; interrumpunt subito vocem jubentis, & uno impetu clamant: Unde hæc nova religio? Facere jubes ut libet. Sed invenietur qui novis decretis obviet, qui novis legibus contradicat. Quis enim
ille

ille est ? inquit. Et illa : Nimirum ipsa ,
quæ paralytica jacet in domo , & male
torquetur . Ipsa est enim , in cujus nos
pridem deputasti obsequium , si igno-
ras , ad obediendum utique concupi-
scentiis ejus . Expalluit miser ad hanc
vocem , & confusus obmutuit . Anxia-
bitur enim in eo spiritus ejus . Ac mem-
bra quidem ad suam illam infelicissi-
mam dominam incunctanter accedunt ,
ut adversus dominum crudeliter inter-
pellent , & imperia duriora causentur .
Plangit gula parsimonix sibi modum
adhibitum , prohibitam crapulæ volu-
ptatem . Oculus queritur inductas la-
chrymas , petulantiam interdictam .
Quibus hæc & similia prosequentibus
excitata & vehementer exacerbata vo-
luntas : Somniumne est , inquit , an
fabula quod narratis ? Tum vero op-
portunum suæ tempus nacta querimo-
niæ lingua : Omnino , ait , sic est ut
audistis . Nam & ego a fabulis & men-
daciis jussa sum reticere , & nihil deinceps
nisi serium , immo & penitus ne-
cessarium loqui .

10. Exilit igitur vetula furens , &
totius .

totius oblita languoris , procedit horrentibus comis , veste lacera , pectore nudo , scalpens ulcera , frendens dentibus & arefcens , atque ipsum inficiens aerem flatibus virulentis . Quidni confundatur , si quid adhuc superest rationis , ad talem miseræ voluntatis occursum & incursum ? Hæc , inquit , est tota tui conjugii fides , sic compateris male patienti ? Usque adeo super dolorem vulnerum meorum addere perpercisti ? Subtrahendum forsitan ex immoderata dote aliquid videbatur : sed quid relinquitur hoc sublato ? Solum hunc languenti miseræ præstitisti , & omnia ejus obsequia , quemadmodum sint distributa , aliquando cognovisti . Non autem si tibi forsitan morbi hujus pessimi , quo laboro , triplex malignitas excidisse potuit , sed non mihi . Siquidem voluptuosa sum , curiosa sum , ambitiosa sum ; & ab hoc triplici ulcere non est in me sanitas a planta pedis usque ad verticem . Itaque fauces , & quæ obscœna sunt corporis , assignata sunt voluptati , quandoquidem velut de novo necesse est singula recenseri . Nam

curiositati pes vagus, & indisciplinatus
oculus famulantur. At vanitati quidem
auris & lingua serviunt, dum per il-
lam impingat caput meum oleum pec-
catoris, per hanc ipsa suppleo quod in
laudibus meis alii minus fecisse viden-
tur. Valde enim delector & recipere
ab aliis, & cum opportune possum,
etiam tradere aliis laudes meas, & meo
& alieno ore semper cupiens prædicari,
Cui potissimum morbo tuum quoque
ingenium plurima solet adhibere fo-
menta. Porro manus ipsas, quibus est
undique liber motus, non uni speciali-
ter alicui operi deputamus, sed modo
vanitati, modo curiositati, modo vo-
luptati sedulum satis exhibent famula-
tum. Quibus ita dispositis, non mihi
hæc omnia vel in uno satisfacere ali-
quando potuerunt, quod non fatietur
oculus visu, nec auris impleatur audi-
tu. Atque utinam inter spectandum
totum aliquando corpus fieret oculus,
aut inter prandendum in fauces mem-
bra omnia verterentur. Tunc id mihi
modicum consolationis, quod utcum-
que mendico tentas furripere? Dixit,
& cum

& cum indignatione & furore recedens:
Teneo, inquit, longumque teneo.

II. Jam vero rationi ipsa vexatio
dat intellectum, jam innotescit ali-
quatenus hujus negotii difficultas, jam
præsumpta facilitas evanescit. Videt
enim memoriam plenam spurcitiarum;
videt abundantius alias atque alias in-
fluere fordes; videt ipsas fenestras morti
patulas claudi omnino non posse; & quod
præfidens voluntas languida dominetur,
ex cujus ulceribus sanies universa pro-
fluxit. Videt denique anima sese con-
taminatam, nec per aliud, sed per pro-
prium corpus, nec aliunde quam a se-
ipsa. Est enim quiddam animæ, sicut
memoria quæ inficitur, sic voluntas
ipsa quæ inficit. Denique tota ipsa nihil
est aliud quam ratio, memoria, & vo-
luntas. Nunc autem & ratio minus ha-
bens, cæca quodammodo, quod ha-
ctenus ista non viderit: infirma omni-
no, quod ne agnita quidem prævaleat
reparare*: & memoria foetidissima pa-
riter & foetidissima; & voluntas lan-
guida, & horrendis ulceribus undique
scaturiens invenitur. At ne quid ex
omni-

* al. tem-
perare.

omnibus quæ sunt hominis relinquatur, ipsum etiam corpus rebelle est; & singula membra fenestræ singulæ, quibus mors intrat ad animam, & incessanter exuberat ipsa confusio.

C A P U T VII.

*Respiratio consolationis pauperibus spiritu,
seu animæ miseriam suam
agnoscenti.*

12. **A**udiat ergo anima, quæcumque ejusmodi est, vocem divinam, & audiat cum stupore & admiratione dicentem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*: Quis spiritu pauperior eo, qui in toto spiritu suo non invenit requiem, non invenit ubi caput reclinet? Hoc quoque consilium pietatis, ut qui sibi displicet, placeat Deo; & qui propriam domum odit, domum utique plenam spurcitæ & infelicitatis, invitetur ad domum gloriæ, domum non manu factam, æternam in coelis. Nec mirum si ad hujus dignationis magnitudinem expavescit, si difficile credit huic

Matth.
5. 3.

huic auditui, si vehementi stupore admiratur, & ait: Ergone beatum hominem miseria facit? Cæterum quisquis ejusmodi es, non diffidas. Non MISERIA, sed misericordia facit beatum: sed hujus propria sedes miseria est. Aut certe beatum faciat ipsa miseria, ut humiliatio in humilitatem transeat, necessitas in virtutem: *Pluviam voluntariam*, inquit, *segregabis Deus hereditati tuæ; & infirmata est, tu vero perfecisti eam*. Utilis prorsus infirmitas, quæ medici manum requirit: & salubriter a se deficit, quem perficit Deus. Sed quia non est via ad regnum Dei sine primitiis regni, nec sperare potest cœleste regnum, cui nec super propria membra adhuc regnare donatur; sequitur vox dicens; *Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram*, ac si evidentius dicat: Mitiga efferos voluntatis motus, & crudelem bestiam mansuescere cura. Ligatus es: solvere studeas, quod rumpere omnino non possis. Eva tua * est. Vim facere, aut eatenus eam offendere nullo modo prævalebis.

*Psal. 67.
10.*

*Matth.
5. 4.*

** al. add.
vita.*

CAPUT VIII.

*Carnales voluptates , & divitias esse
omnino vanas , fallaces ,
& momentaneas .*

13. **N**EC mora , respirans homo
inter hæc verba , atque id
quoque facilius reputans , licet vere-
cundus , accedit & delinire fatagit vi-
peram inflammata . Arguit vitæ car-
nalis illecebras , & consolationes sæcu-
lares nugacitatis accusat , tamquam
exiguas & indignas , sed & brevissimas
quoque & perniciosissimas omnibus
amatoribus suis . Super hoc , ait , ne-
quam & inutileservo tuo & ipsa fatere .
Nec enim inficiari potes , ne in modi-
co quidem tibi universa ejus obsequia
satisfacere aliquando potuisse . Volu-
ptas gutturis , quæ tanti hodie æstima-
tur , vix duorum obtinet latitudinem
digitorum : & ejus tam modicæ partis
tam exigua delectatio quanta paratur
solicitudine , quantam deinde mole-
stiam parit ? Hinc monstruosius dila-
tantur renes & humeri , hinc tumentes
uteri

uteri non tam impinguantur, quam imprægnantur a ruina: & dum carnis onus ossa non sustinent, etiam morbi varii generantur. Sic libidinis illecebrosa vorago quantis laboribus & dispendiis, interdum & famæ vel honoris, aut etiam vitæ ipsius periculo computatur! ut ad modicum flagrans sulfureus vapor furentes stimulis agat, & aptum par volantium, ubi male grata mella fuderit, nimis tenaci feriat icta corda morfu: cujus appetitus anxietatis & vecordiæ, actus abominationis & ignominia, exitus poenitudinis & verecundiæ plenus esse dignoscitur.

*Boet. lib.
3. de con-
sol. metro
7.*

14. Cæterum spectacula vana rogo quid corpori præstant, quidve animæ conferre videntur? At certe nihil in homine cui curiositas profit invenies. Frivola prorsus & inanis ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, quam ut semper habeat quod requirat, qui jucundæ quietis pacem * fugitans, curiosa inquietudine delectatur. Liquet fane vel ex hoc ipso nihil his omnibus delectationis inesse, quorum SOLUS TRANSITUS juvat. Cæterum
rum

** al. otia.*

*al. absumitur.

Idem eod. lib. prose 6.

tot

tot

tot

tot

tot

tot

Eccles. 5. 10.

rum vanitas vanitatum quam nihil sit, vel ex ipso nomine manifestius judicatur. Vanus utique labor, qui studio vanitatis assumitur*. O doxa, doxa, ait Sapiens, in millibus mortalium nihil aliud, quam aurium inflatio vana! Et tamen quantam putas infelicitatem hæc ipsa non tam felix vanitas, quam vana felicitas parit? Hinc namque cæcitas cordis, sicut scriptum est: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem te inducunt*. Hinc cervicosus furor animositatis, hinc suspicionis labor anxius, hinc livoris crudele tormentum, & cremantis invidiæ miserior, quam miserabilior cruciatus: hinc divitiarum amor insatiabilis longe amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret usu suo: utpote quarum ACQUISITIO quidem laboris possessio timoris, amissio plena doloris invenitur. Postremo ubi multæ opes, multi etiam qui comedunt eas: & usus quidem divitiarum apud alios, divitibus solum nomen cedit & sollicitudo. Et in his omnibus pro tam exiguis, aut magis ne exiguis quidem, sed nullis, eam parvipendere glo-

gloriam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, non tam insipientiæ quam infidelitatis esse videtur*.

15. Nec immerito sane mundus hic positus in maligno, vana promissione deludit animas propriæ conditionis & nobilitatis oblitus, quas non pudeat porcis in ministerio subjugari, in desiderio fociari, nec sic tamen infelici edulio satiari. Unde enim hæc tanta pusillanimitas & abjectio tam miserabilis, ut egregia creatura capax æternæ beatitudinis & gloriæ magni Dei, utpote cujus sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat sub putredine hac corporeorum sensuum gerere servitutem? Merito plane ne eos quidem apprehendere potest, quæ talem deferens sponsum, tales sequitur amatores. Merito filiquas esuriit, & non accepit, qui

* al. di-
gnosci-
tur.

Luc. 15.
16.

duæ benefacere nolle : omittere curam cordis , & curam carnis agere in desiderio : impinguare & fovere cadaver putridum , quod paulo post vermium esca futurum nullatenus dubitatur . Nam & scrvire mammonæ , & avaritiam colere , quod est servitus idolorum , aut vanitatem sectari , prorsus degeneris animæ indicium esse quis nesciat ?

16. Esto tamen , magna sint & honesta quæ mundus interim amatoribus suis erogare videtur : sed infida esse quis nesciat ? Certa nimirum eorum brevitās , & ipsius quoque brevitatis finis incertus . Sæpe viventem deferunt , nam morientem nec raro sequuntur . Quid vero in rebus humanis certius morte , quid hora mortis incertius invenitur ? Non miseratur inopiam , non divitias reveretur , non generi cuiuslibet , non moribus , non ipsi denique parcat ætati : nisi quod senibus quidem in januis , adolescentibus autem in infidiis est . Infelix proinde , qui in hujus vitæ tenebris & lubrico fidens , perituram infumit operam ; nec adver-

tit

tit quoniam vapor est ad modicum pa-
rens, & vanitas vanitatum. Obtinuisti
tandem, ambitiose, quam ex longo
tempore concupieras dignitatem? ser-
va quod habes. Implesti, pecuniose,
oculos tuos? sollicitus esto ne perdas.
Ubere fructus attulit ager tuus? dirue
horrea tua, ut majora ædifices; muta
quadrata rotundis, dic animæ tuæ:
*Habes multa bona reposita in annos plu-
rimos. Erit enim qui dicat: Stulte,
hac nocte animam tuam repetent a te:
quæ autem parasti, cuius erunt?*

*Luc. 12.
19.*

17. Atque utinam tantum congre-
gata perirent, & non deterius ipse quo-
que periret congregator eorum. Effet
utique tolerabilius perituro, quam pe-
remptorio infudare labori. Nunc vero
stipendia peccati mors: & qui in carne
feminat, de carne metet corruptio-
nem. Nec enim opera nostra transeunt,
ut videntur: sed temporalia quæque
velut æternitatis femina jaciuntur. Stu-
pebit * insipiens, cum ex hoc modico
femine copiosam viderit exurgere mes-
sem, seu bonam, seu malam, pro di-
versa qualitate sementis. Hoc qui co-

** al. mæ.
le super-
bit.*

gitat, nullum omnino parvum reputat esse peccatum, quod futuram messem potius æstimet, quam sementem. Seminant ergo dum nesciunt, & seminant dum occultant homines iniquitatis mysteria, dum vanitatis consilia celant, dum perambulant in tenebris negotia tenebrarum.

CAPUT IX.

Quod impossibile sit peccantem latere.

18. **P**arietes, inquit, sunt undique: quis me videt? Esto nemo te videat: non tamen nullus. Videt te Angelus malus, videt te Angelus bonus, videt & bonis & malis major Angelis Deus, videt accusator, videt testium multitudo, videt & ipse Judex, cujus te oportet assistere tribunali: sub cuius sane oculis velle delinquere tam insanum, quam horrendum incidere in manus Dei viventis. Noli esse securus: latent insidiæ, quas latere non possis. Latent, inquam, insidiæ, quas ut deprehendere ipse non potes, sic non potes ipse non deprehendi. Audit
pla-

plane qui plantavit aurem; & qui finxit
oculum, ipse confiderat. Non illius
folis arcet radios maceria lapidum,
quos ipse creavit; non vel ipse corpo-
ris hujus paries veritatis excludit aspe-
ctum. Nuda sunt ejus oculis omnia,
penetrabilior est ancipiti gladio. Ipsas
quoque non modo cernit, sed & discer-
nit cogitationum vias, & medullas af-
fectionum. Denique si non totam hu-
mani cordis abyssum, & quicquid in
ipso latet inspiceret præ ipso, non il-
le jam nil sibi conscius judicantis sese
Domini sententiam tantopere formida-
ret: *Mihi, inquit, pro minimo est,
ut a vobis judicer, aut ab humano die,
sed neque meipsum judico. Nihil enim
mihi conscius sum, sed non in hoc ju-
stificatus sum. Qui autem judicat me.
Dominus est.*

*Pf. 93.
9.*

*1. Cor.
4. 3.*

19. Si tu objecti parietis, aut cu-
juslibet simulationis prætentu, humana
frustrari posse judicia gloriaris; certus
esto, non illum vera crimina præteri-
re, qui de falsis etiam accusare crimi-
nibus consuevit. Si tantopere ejus, qui

nihilo minus forte tuam vereatur ,
 proximi conscientiam reformidas ; mul-
 to minus eos contemnas , quibus odio-
 fa magis iniquitas , & longe amplius
 execrabilis corruptio est . Si denique
 Deum non times , & solos hominum
 revereris aspectus ; memor esto homi-
 nem Christum hominum facta ignora-
 re non posse ; ut quod coram me at-
 tentare minime prorsus auderes , mul-
 to minus audeas coram ipso ; quodque
 non dico non liceret , sed nec liberet
 quidem præsumere vidente conservo ,
 inspiciente Domino vel cogitare penitus
 exhorrescas . Alioquin si carnis ocu-
 lum magis , quam gladium , qui car-
 nes habet devorare , formidas : & is
 quoque timor quem times , eveniet
 tibi , & accidet quod vereris . Nihil
 opertum quod non reveletur , vel oc-
 cultum quod non sciatur . Arguentur
 a luce in lucem prolata opera tenebra-
 rum , nec modo obscœnitatum abomi-
 nanda secreta , sed iniqua commercia
 vendentium sacramenta , & fraudulen-
 ta susurria * adinvenientium dolos , &
 ju-

Ent. 12.
21

* al. su-
spira.

judicia subvertentium, qui novit omnia, nota faciet universis, cum cœperit scrutator ille cordis & remum scrutari Jerusalem in lucernis.

CAPUT X.

Non solum declinando a malo, sed & faciendo bonum salutem obtineri.

20. **Q**uid ergo facturi sunt, immo potius quid passuri qui crimina commiserunt, ubi audituri sunt: *Ite in ignem æternum*, qui pietatis opera non fecerunt? Quando vero admittetur ad nuptias, qui nec lumbos præcinxit ut abstineret a malo, nec lucernam tenuit ut faceret bonum: quando nec virginitatis integritas, nec lampadum claritas solius olei poterit excusare defectum? aut quis illos manere credendus est cruciatus, qui in hac vita non solum mala, sed forte pessima perpetrant; si sic sunt cruciandi qui hic bona receperunt, ut in medio flammæ æstuantibus linguis, ne minimæ quidem stillæ obtinere refrigerium queant? Caveamus ergo mala

Matth
25.41.

Matth.
13.48.

opera, nec includentis sagenæ fiducia,
libere intra Ecclesiam delinquamus:
hoc scientes, quia non omnes quos sa-
gena trahit, piscatorum vasa recipient:
sed erit cum ad littus venerint, eli-
gent bonos in vasa, malos autem foras
mittent. Neque hoc contenti lumbo-
rum cingulo, accendamus etiam lu-
cernas nostras, & instanter operemur
bonum, cogitantes, quod omnis ar-
bor, non modo quæ malum fecerit fru-
ctum: sed etiam quæ bonum non fece-
rit, excidetur, & in ignem mittetur,
illum utique ignem æternum, qui pa-
ratus est diabolo & angelis ejus.

Matth.
25.41.

Isa. 42.
8.
Ps. 113.
6.
Gen. 4.
juxta
LXX.

21. Cæterum sic declinemus a ma-
lo, & faciamus bonum, ut inquiramus
pacem, non gloriam prosequa-
mur. Illa enim Dei est, & eam alteri
non dabit: *Gloriam*, inquit, *meam*
alteri non dabo. Et dicebat homo se-
cundum cor Dei: *Non nobis Domine,*
non nobis, sed nomini tuo da gloriam.
Recordemur etiam Scripturæ dicentis:
Si recte offeras & non recte divides,
peccasti. Recta est, fratres, illa nostra
divisio, nemo detrectet. Alioquin si
cui

cui forsitan minus placet, sciat non nostram esse, sed Angelorum. Priores enim Angeli cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Servemus ergo in vasis oleum, ne forte (quod absit) claufas jam nuptiarum januas frustra pulsantes, verbum audiamus amarum, & deintus nobis sponsus respondeat: *Nescio vos*. Adhuc tamen mors posita est, non modo secus iniquitatem, sterilitatem, vanitatem, sed & secus introitum ipsius etiam voluptatis. Quocirca opus est fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, & ignita ipsius jacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est justitia, ut opereamur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquando quod miser ille, epularum pariter & vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur, audivit: *Memento fili, quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu*

Luc. 2.
14.

Matth.
25. a.

Luc. 16.
25.

vero cruciariis. Plane terribilis Deus in consiliis super filios hominum! sed si terribilis est, etiam misericors invenitur, dum futuri formam iudicii non occultat. Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur: Palmes qui fructum non fecerit, excidetur: Virgo cui defuerit oleum, a nuptiis excludetur: & qui bona receperit in hac vita, cruciabitur in futura. Quod si forte contingat in uno quolibet simul hæc quatuor inveniri, ea plane extrema desperatio est.

Ezech. 18.

4.

Joan. 15.

2.

Matth.

25, 12.

CAPUT XI.

Converti molientes acrius a solitis vitiis tentari, ipsis vero luctum esse necessarium.

22. **H**ÆC igitur & his similia intus suggerit ratio voluntati, eo copiosius, quo perfectius illustratione spiritus edocetur. Felix fane, cuius voluntas sic cesserit & acquieverit consilio rationis, ut a timore concipiens, promissionibus deinceps coelestibus foveatur, & parturiant spiritum salutis. At forte invenietur rebellis & ob-

obstinata voluntas, nec impatiens solum, sed & monitis peior, & durior, & adhibitis acerbior blandimentis. Invenietur forsitan, quæ nihil mota suggestionibus rationis, immo & gravi furore commota respondeat, dicens: Quousque vos patior? prædicatio vestra in me non capit. Scio quod astuti estis: sed astutia vestra in me locum non habet. Forte & advocans membra singula, solita amplius solitis jubet obedire concupiscentiis, nequitiis deservire. Hinc nimirum est illud quod quotidianis discimus experimentis, eos qui converti deliberant, tentari acrius a concupiscentia carnis, & urgeri gravius in operibus luti & lateris, qui Ægyptum egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.

23. Utinam autem qui ejusmodi est, declinet impietatem, & terribile illud profundum caveat, de quo scriptum est: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fortissima siquidem portione curatur, & periclitatur facile, nisi multa sollicitudine studeat medici obtemperare consi-

Prov. 18.

31

Matth.
5. 5.

liis, observare præcepta. Vehemens est tentatio, & proxima desperationi, nisi totum colligat, & ad miserandum animæ suæ, quam adeo miseram & miserabilem videt, convertat affectum, & audiat vocem dicentem: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Lugeat abundanter, quia lugendi tempus advenit: & ad sorbendas juges lachrymas ista sufficiunt. Lugeat, sed non sine pietatis affectu, & obtentu consolationis. Consideret nullam sibi in seipso, sed omnia plena miseriæ & desolationis. Consideret non esse bonum in carne sua; sed & in sæculo nequam nihil nisi vanitatem & afflictionem spiritus contineri. Consideret, inquam, nec intus, nec subtus, nec circa se sibi occurrere consolationem; ut vel tandem aliquando discat quærendam sursum, & defursum esse sperandam. Lugeat sane interim plangens dolorem suum, exitus aquarum deducat oculus ejus, & palpebra non requiescat. Nimirum purgatur lachrymis oculus ante caligans, & acuitur visus, ut intendere possit in serenissimi luminis claritatem.

CA-

CAPUT XII.

*Quomodo voluntas suaviter inducenda
ad amandum & desideran-
dum cœlestia.*

24. **E**X hoc sane suspiciat per fora-
men, prospiciat per cancel-
los, prædulcem radium prosequatur
obtutu, & Magorum sedulus imitator,
lumen lumine quærat. Inveniet enim
locum tabernaculi admirabilis, ubi pa-
nem Angelorum manducet homo; in-
veniet paradisum voluptatis plantatum
a Domino; inveniet hortum floridum
& amœnissimum; inveniet refrigerii
sedem, & dicet: O si audiat vocem
meam misera illa voluntas, ut ingre-
diens videat bona, & visitet locum
istum! hic nimirum inveniet requiem
ampliores, & me quoque eo minus
inquietabit, quo minus inquietabitur
ipsa. Neque enim mentitur qui dixit:
Tollite jugum meum super vos, & in-
venietis requiem animabus vestris. In
hujus fide promissionis exacerbatam
blandius alloquatur, & simulata qua-
dam

*Matth.
11. 19.*

dam hilaritate, spiritu mansuetudinis
eam conveniens dicat: Cesset penitus
indignatio tua. Non ego sum qui te
offendere possim. Tuum est corpus,
tuus & ego ipse: non est quod timeas,
non est quod verearis. Nec mirum,
si forte amarius adhuc reddiderit illa
responsum, ut dicat, quia multæ co-
gitationes ad insaniam te adduxerunt.
Sustineat interim æquanimiter, ac dis-
simulet omnino quod agitur, donec
inter loquendum inducens alia pro aliis,
opportune aliquando inferat, dicens:
Inveni * hodie hortum pulcherrimum,
& amœnissimum locum. Bonum esset
illic nos esse: nam & tibi nocet in hoc
lecto ægritudinis, in hoc doloris strato
versari, in hoc cubili tuo gravi corde
compungi. Aderit Dominus quærenti
se, animæ speranti in se: aderit votis
supplicibus, & verbis ejus efficaciam
ministrabit. Excitabitur desiderium vo-
luntatis, ut non inodo videre locum,
sed & introire paulatim, & mansionem
inibi facere concupiscat.

* *al. in.*
travi.

CAPUT XIII.

*Conversos mira suavitate ac deliciis vitæ piæ
ac spiritualis refici.*

25. **N**EC vero locum reputes corporalem paradysum hunc voluptatis internæ. Non pedibus in hunc hortum, sed affectibus introitur. Nec terrenarum tibi commendatur arborum copia, sed virtutum utique spiritualium jucunda decoraque plantatio. Hortus conclusus, ubi fons signatus in quatuor capita derivatur, & ex una sapientiæ vena virtus quadripartita procedit. Splendidissima quoque inibi lilia vernant: & cum flores apparent, etiam vox turturis auditur. Illic nardus sponsæ fragrantissimum præstat odorem, & cætera quoque aromata fluunt; austro spirante, aquilone fugato. Ibi media est arbor vitæ, malus illa de Cantico, *Cant. 2. 3.* cunctis pretiosior lignis sylvarum, cujus & umbra sponsam refrigerat, & fructus dulcis gutturi ejus. Ibi continentiae nitor, & sinceræ veritatis intuitus oculos cordis irradiat: auditui quoque

que dat gaudium & lætitiā dulcissima
 vox consolatoris interni. Ibi quibusdam
 spei naribus influit jucundissimus odor
 agri pleni, cui Dominus benedixit. Ibi
 avidissime prælibantur incomparabiles
 deliciae charitatis; & fuccis spinis ac
 vepribus, quibus antea pungebatur,
 unctione misericordiae perfusus animus
 in conscientia bona feliciter requiescit.
 Quæ quidem non inter vitæ æternæ
 præmia, sed inter temporalis militiæ
 stipendia deputantur; nec ad futuram
 pertinent, sed ad eam magis quæ nunc
 est Ecclesiæ promissionem. Hoc enim
 centuplum est, quod in hoc sæculo
 sæculi contemptoribus exhibetur. Nec
 tibi illud nostro speraveris eloquio com-
 mendandum. Solus spiritus est qui re-
 velat: sine causa paginam consulis;
 experientiam magis require. Sapientia
 est, cujus pretium nescit homo. De
 occultis trahitur, nec in terra suaviter
 viventium invenitur ista suavitas. Ni-
 mirum suavitas Domini est: nisi gu-
 staveris, non videbis: *Gustate*, inquit,
 & *videte, quoniam suavis est Dominus.*
 Manna absconditum est, nomen no-
 vum

Matth.
19.

Psal. 33.
8.

vum est, quod nemo scit nisi qui accipit. Non illud eruditio, sed unctio docet: nec scientia, sed conscientia comprehendit. Sanctum est, margaritæ sunt, nec faciet ipse quod prohibet *, qui cœpit facere & docere. Neque enim canes aut porcos jam reputat, quos prioribus abrenuntiantes facinoribus, atque flagitiis etiam consolatur per Apostolum, dicens: *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*. Tantum caveat, ne revertatur canis ad vomitum, nec * sus

*nim. dat
re san-
ctum ca-
nibus,
&c.

1. Cor.
6. 11.

*al. ven

CAPUT XIV.

In terrenis non esse ullam satietatem, nisi fastidio conjunctam: at cœlestium desideria experiendo semper crescere.

26. **I**N hujus ergo ostio paradisi divini susurri vox auditur, sacratissimum secretissimumque consilium, quod absconditum est a sapientibus & prudentibus, parvulis revelatur. Cujus sane vocis auditum non sola jam ratio

tio capit, sed gratanter eum commu-
 nicat & voluntati: *Beati qui esuriunt*
& sitiunt iustitiam, quoniam ipsi satu-
rabantur. Altissimum plane consilium,
 & inæstimabile sacramentum. Fidelis
 sermo & omni acceptione dignus, qui
 de cœlo nobis a regalibus sedibus ve-
 nit. Facta est enim valida fames in
 terra, & omnes jam non egere cœpi-
 mus, sed ad extremam devenimus
 egestatem. Denique & comparati su-
 mus jumentis insipientibus, & similes
 facti sumus illis: etiam porcorum fili-
 quas insatiabiliter esurimus. Qui pecu-
 niam diligit, non satiatur: qui luxu-
 riam, non satiatur: qui gloriam quæ-
 rit, non satiatur: denique qui mun-
 dum amat, numquam satiatur. Novi
 ego homines satiados hoc mundo, &
 ad ejus omnem memoriam nauseantes,
 Novi satiados pecunia, & satiados ho-
 noribus, satiados voluptatibus & curio-
 sitatibus hujus mundi, nec mediocri-
 ter, sed usque ad fastidium satiados.
 Et facile est cuique nostrum hanc sa-
 tietatem per Dei gratiam obtinere.
 NEQUE enim parit hanc copia, sed con-
 tem-

temptus . Sic fatui filii Adam , porcorum vorando filiquas , non esurientes animas , sed esuriem ipsam pascitis animarum . Sola nimirum hoc edulio inedia vestra nutritur , sola fames alitur cibo innaturali . Et dico planius ex. gr. , unum sumens e multis quæ humana vanitas concupiscit . Non prius satiabuntur corda hominum auro , quam aura corpora fatientur . Nec indignetur avarus : & de ambitiosis & luxuriosis , etiam & de facinorosis eadem sententia est . Si quis mihi forte non credit , experientia credat , vel propria , vel multorum .

27. Quis in vobis est , fratres , qui satiari cupiat , & desiderium suum optet impleri ? INCIPAT esurire iustitiam , & non poterit non satiari , Panes illos desideret , qui in domo patris abundant ; & inveniet sese continuo filiquas fastidire porcorum . Gustum iustitiæ vel exiguum studeat experiri , ut eo ipso desideret amplius , & amplius mereatur , sicut scriptum est : *Qui edit me , adhuc esuriet ; qui bibit me , adhuc sitiet* , hoc enim cognatum magis spiri-
tui ,

Matth.
9. 6.

tui, & naturalius desiderium vehementius occupat cor humanum, cæteraque viriliter desideria pellit. Sic nimirum fortem armatum fortior superat, sic clavus clavo solet extundi: *Beati, ergo, qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Nondum quidem ipsa, qua non satiabitur homo: & vivet; sed cæteris universis, quæ prius infatiabiliter fuerunt concupita: ut ex hoc sibi voluntas ad serviendum prioribus concupiscentiis corpus vindicare desistens, rationi prorsus exponat, magis autem urgeat ipsa servire justitiæ in sanctificationem, non minore zelo, quam prius exhibuisset servire iniquitati ad iniquitatem.

CAPUT XV.

Purganda memoria peccatorum a sordibus fiducia divine misericordie.

28. **C**Æterum jam & voluntate mutata, in servitutem redacto corpore, velut siccato jam aliquatenus fonte & oppilato foramine, tertium adhuc, idque gravissimum restat, de pur-

purganda scilicet memoria, & exhaurienda sentina. Quomodo enim a memoria mea excidet vita mea? Membrana vilis & tenuis atramentum forte prorsus imbibit: qua deinceps arte delebitur? Non enim superficie tenuis tinxit; sed prorsus totam intinxit. Frustra conarer eradere: ante scinditur charta, quam inferti characteres deleantur. Ipsam enim forte memoriam delere posset oblivio, ut videlicet mente captus eorum non meminero, quæ commisi. Cæterum ut memoria integra maneat, & ipsius maculæ deleantur, quæ novacula posset efficere? Solus utique sermo vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: *Dimittuntur tibi peccata tua*. Murmuret Phariseus, & dicat: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Mihi enim qui id loquitur, Deus est, & non æstimabitur alius ad illum, qui adinvenit omnem viam disciplinæ, & dedit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Huius indulgentia delet peccatum, non qui-

*Marc. 2.
5.*

Ibidem.

*Baruch.
3. 37.*

quidem ut a memoria excidat, sed ut quod prius inesse pariter & inficere consuevisset, sic de cætero insit memoriæ, ut eam nullatenus decoloret. Multorum enim nunc peccatorum, quæ vel a nobis, vel ab aliis commissa novimus, recordamur: sed propria quidem inquinant, aliena non nocent. Ut quid hoc, nisi quod in his erubescimus singulariter, hæc nobis singulariter imputanda veremur? Tolle damnationem, tolle timorem, tolle confusionem; quæ quidem omnia plena remissio tollit: & non modo non oberrant, sed etiam cooperabuntur in bonum, ut devotas ei referamus gratias qui remisit.

CAPUT XVI.

Misericordiam divinam obtineri, miserendo sibi ipsi primum; deinde proximo.

Matth.
5. 7.

29. **J**AM vero supplicanti pro ea, congrue respondetur: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Miserere ergo animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri.*

La-

Lava per singulas noctes lectum tuum,
lachrymis tuis stratum tuum rigare
memento. Si compateris tibi ipsi, si
laboras in gemitu poenitentiae, (pri-
mus hic gradus misericordiae est) mi-
sericordiam utique consequeris. Quod
si forte magnus & multus peccator es,
& magnam quæris misericordiam, ac
multitudinem miserationum; tu quo-
que misericordiam tuam magnificare
& multiplicare labora, reconciliatus
esto tibi ipsi: nam & tibi gravis factus
eras, quod positus esses contrarius Deo.
Ex hoc sane in domo propria reforma-
ta pace, eandem necesse est prius
erga proximos dilatarı, ut novissime
osculetur te & ipse osculo oris sui, &
quemadmodum scriptum est, recon-
ciliatus pacem habeas ad Deum. Di-
mitte his qui in te peccaverunt, & di-
mittetur tibi quod ipse peccasti, dum
secura conscientia oraveris Patrem, &
dixeris: *Dimitte nobis debita nostra,*
sicut & nos dimittimus debitoribus no-
stris. Si forte quempiam defraudave-
ris, redde vel simplum: quod superest
da pauperibus, & misericordiam præ-
stans

Rm. 13.
1.

Matth. 6.
12.

Esa. 1. 18.

stans misericordiam consequeris . Si fuerint peccata tua sicut coccinum , quasi nix dealbabuntur ; & si fuerint rubra quasi vermiculus , velut lana alba erunt . Ut non confundaris super cunctis adinventionibus tuis quibus prævaricatus es , in quibus nunc erubescis ; fac eleemosynam , si non potes de terrena substantia , de voluntate bona : & omnia munda erunt ; non modo illuminata ratio , & correctæ voluntas , sed ipsa quoque memoria munda erit : ut ex hoc jam voceris ad Dominum , & audias vocem dicentis : *Beati mundo corde .*

CAPUT XVII.

*Oculos cordis continuo mundandos,
ut Deus videri possit.*

Matth.
5. 8.

30. **B** *eatī mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt .* Magna promissio , fratres mei , & totis desideriis affectanda . Hæc enim visio , confirmatio est , sicut Joannes Apostolus ait : *Nunc filii Dei sumus , sed nondum apparuit quid erimus .* Scimus quia

1. Joân.
3. 2.

quia cum apparuerit , similes ei erimus , quia videbimus eum sicuti est . Hæc visio vita æterna est , sicut ipsa in Evangelio Veritas ait : *Hæc est vita æterna , ut cognoscant te solum verum Deum , & quem misisti Jesum Christum .* Odibilis macula , quæ beatam hanc nobis adimit visionem , & execrabilis negligentia , qua dissimulamus interim illius oculi mundationem . Ut enim corporeus nobis visus aut humore interiori , aut exterioris injectione pulveris impeditur : sic & intuitus spiritalis interdum quidem propriæ carnis illecebris , interdum curiositate sæculari & ambitione turbatur . Quod quidem non minus nos experientia propria , quam divina pagina docet , ubi legitur scriptum : *Corpus quod corrumpitur , aggravat animam , & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem .* In utroque tamen solum quod hebetat & confundit obtutum , peccatum est , nec aliud inter oculum & lucem , inter Deum & hominem separare videtur . Quamdiu enim in hoc corpore sumus , peregrinamur a Domino . Non

Joan. 17.
3.

Sap. 9.
15.

utique corporis est culpa, hujus scilicet, quod gerimus corpus mortis: magis autem quod corpus peccati sit caro, in qua bonum non est, sed potius lex peccati. Interdum tamen corporeus oculus, non adhuc festuca manente, sed jam sublata vel exsufflata, aliquandiu caligare videtur, quod quidem & ipsum in interiori oculo qui in spiritu ambulat, sæpius experitur. Neque enim ubi ferrum extraxeris, continuo vulnus redditum est sanitati: sed tunc primum necesse est adhibere fomenta, & operam dare curationi. Nemo ergo sententiam ejiciens, mundatum sese protinus arbitretur: quin immo noverit se multis interim purificationibus egere. Nec modo lavandum aqua, sed & purgandum & examinandum igni, ut dicat: *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Beati ergo mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: nunc quidem per speculum in ænigmate; in futuro autem facie ad faciem, ubi nimirum faciei nostræ fuerit consummata mundities, ut sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

CA-

Pl. 68.

12.

Matth.

5. 8.

CAPUT XVIII.

*Pacificos merito beatificari nomine
filiorum Dei.*

31. **U**BI opportune illico subinfer-
tur: *Beati pacifici, quoniam* *Matth.*
5. 8.
filius Dei vocabuntur. Est enim homo
pacatus, qui bona pro bonis reddens,
quantum in se est, nemini vult nocere.
Est alius patiens, qui non reddens mala
pro malis, etiam potens est sustinere
nocentem. Est & pacificus, qui bona
pro malis reddens, in promptu habet
& prodesse nocenti. Primus quidem
parvulus est, & facile scandalizatur:
NEC facile qui hujusmodi est, in hoc
saeculo nequam & pleno scandalis pote-
rit obtinere salutem. Secundus, ut
scriptum est, in patientia sua possidet
animam suam. Nam tertius quidem *Luc. 21.*
19.
non modo suam possidet, sed & multo-
rum animas lucrificat. Primus, quan-
tum in ipso est, pacem habet: secun-
dus pacem tenet: tertius pacem facit.
Merito proinde beatificatur nomine filii,
quod opus filii impleverit, ut post suam

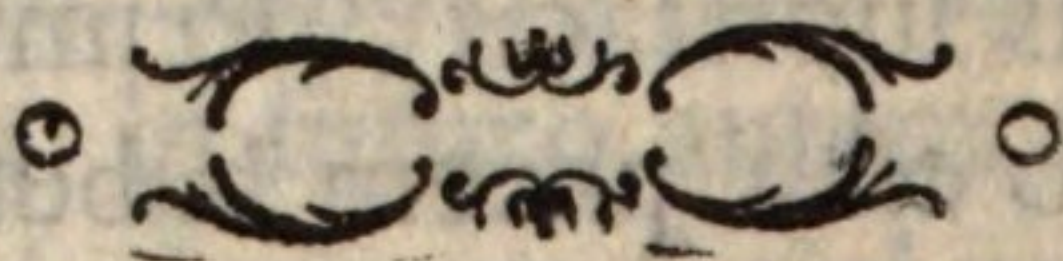
1. Tim. 3.
13.

Rom. 8.
17.

Joan. 12.
26.

2. Cor.
11. 16.

non ingratus reconciliationem, etiam
alios reconciliet Patri suo, siquidem
qui bene ministraverit, bonum gradum
sibi acquirit; nec in domo patris gradus
melior credendus est, quam filii. Si
enim filii, & hæredes: hæredes quidem
Dei, cohæredes autem Christi, ut
quemadmodum ipse dicit, ubi ipse est,
ibi sit & minister suus. Fatigavimus
vos prolixitate sermonis, & detinuimus
ultra quam oporteret. Ex hoc jam fi-
nem loquacitati nostræ, quem non im-
perat verecundia, videtur imperare
vel hora. Mementote tamen Apostoli,
quem aliquando verbum prædicationis
usque in mediam noctem legitis protra-
xisse: *Utinam* adhuc, ut ipsius verbis
utar, *sustineatis modicum quid insipien-
tiæ meæ. Æmulo enim vos Dei æmu-
latione.*

CAPUT XIX.

*Graviter perstringit ambitiosos, qui temere
& indigne sacras Ecclesiæ
functiones usurpant.*

32. **F**llioli, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira? Nemo enim magis iram meretur, quam amicum simulans inimicus. Juda osculo tradis filium hominis, homo unanims, qui simul mecum dulces capiebas cibos, qui in paropside manum pariter intinxisti! Non est tibi pars in oratione, qua orat ad Patrem & dicit: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Væ vobis qui clavem tollitis non scientiæ solum, sed & auctoritatis! nec ipsi introitis, & multipliciter impeditis quos introducere debuistis. Tollitis enim, & non accipitis claves. De quibus Dominus quæritur per Prophetam: *Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes exstiterunt, & ego non vocavi eos.* Unde tantus prælationis ardor, unde ambitionis impudentia tanta, unde vesania tanta præsumptionis humanæ?

Luc. 24.

Osee 8. 4.

Matth.
5. 8.

Joan. 11.
17.

Audetne aliquis vestrum terreni cujuf-
libet reguli, non præcipiente aut etiam
prohibente eo, occupare ministeria,
præripere beneficia, negotia dispen-
sare? Nec tu Deum putes, quæ in ma-
gna domo sua a vasis iræ aptis in inte-
ritum sustinet, approbare. Multi qui-
dem veniunt, sed considera quis vo-
cetur. Ordinem ipsum dominici ser-
monis attende. *Beati*, inquit, *mundo*
corde, quoniam ipsi Deum videbunt,
ac deinde: *Beati pacifici*, quoniam filii
Dei vocabuntur. Mundicordes utique
vocat Pater coelestis, qui non quærunt
quæ sua sunt, sed quæ Jesu-Christi:
nec quod sibi utile, sed quod multis:
Petre, inquit, *amas me?* *Domine*, tu
scis quia amo te. *Pasce*, ait, *oves meas*.
Quando enim sic amatas oves commit-
teret non amanti? Nimirum hoc quæ-
ritur inter dispensatores, ut fidelis quis
inveniatur. VÆ ministris infidelibus,
qui necdum reconciliati, reconciliatio-
nis alienæ negotia, quasi homines qui
justitiam fecerint, apprehendunt. VÆ
filiis iræ, qui pacificorum sibi usurpa-
re gradus & nomina non verentur. VÆ
filiis

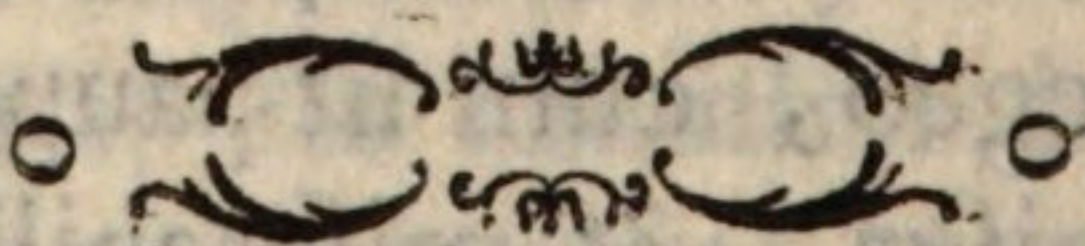
filiis iræ , qui fideles sese mediatores pacis , ut peccata populi comedant , mentiuntur . Væ qui ambulantes in carne , Deo placere non possunt , & placare velle præsumunt .

33. Non miramur , fratres , quicumque præsentem statum Ecclesiæ miseramur ; non miramur de radice colubri regulum orientem . Non miramur , si vindemiat vineam Domini , qui institutam a Domino prætergreditur viam . Impudenter enim pacifici gradum & filii Dei vices occupat homo , qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor revocantis audivit : aut si quando forsitan coeperit audire , resiliens fugit ad folia , ut absconderetur in eis . Propterea necdum peccare quievit , sed longam adhuc trahit restem : necdum factus est vir videns paupertatem suam , sed dicit , quia dives sum , & nullius egeo , cum sit pauper , & nudus , & miser , & miserabilis . Nihil illi de spiritu mansuetudinis , quo præoccupatos in delicto possit instruere , considerans seipsum , ne & ipse tentetur . Compunctionis lachrymas nesciens , læ-

Luc. 6.
25.

tatur magis cum male fecerit , & in rebus pessimis exultat . Nimirum unus eorum est , quibus Dominus ait : *Væ vobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis.* Pecuniam , non iustitiam concupiscit ; oculi ejus omne sublime vident . Insa- tiabiliter esurit dignitates , gloriam sitit humanam . Procul ab eo misericordiæ viscera : sævire potius & tyrannum exhibere lætatur ; quæstum æstimat pie- tatem : Quid de munditia cordis loquar ? Utinam non illud oblivioni dedisset tamquam mortuus a corde ! utinam non esset columba seducta non habens cor ! utinam esset quod vel de foris est mundum , nec ea quæ corporalis est maculata tunica inveniretur , ut obedi- ret vel in hac parte dicenti : *Munda- mini qui fertis vasa Domini.*

Isa. 52.
11.

CAPUT XX.

*Arguit incontinentes, qui sacros Ordines
impudenter temerare non verentur.*

34. **N**ON accusamus universita-
tem, sed nec universitatem
possumus excusare. Reliquit sibi Do-
minus multa millia. Alioquin nisi eo-
rum nos excusaret justitia, & illud no-
bis semen sanctum Dominus Sabaoth
reliquisset, olim jam sicut Sodoma sub-
versi essemus, & sicut Gomorrha simi-
liter periissemus. Dilatata siquidem vi-
detur Ecclesia; ipse etiam Cleri sacra-
tissimus Ordo: fratrum ¹⁴ numerus
super numerum multiplicatus est. Ve-
rum etsi multiplicasti gentem, Domi-
ne, non magnificasti lætitiā, dum
nihil minus apparet decessisse meriti,
quam numeri accessisse. CURRITUR
passim ad sacros Ordines, & reveren-
da ipsis quoque spiritibus angelicis mi-
niste-

P 5

niste-

¹⁴ Varia est hujus loci lectio in editis. Editio Spiren-
sis anno 1501. habet, *saeratissimus Ordo super numerum mul-
tiplicatus est*. Editio anni 1520. nostram habet: ubi *Fra-
teum* nomine forsan intelliguntur Cardinales, ut in epi-
stola 48.

*Ezech.
1. 1.*

*ut
nam.
Roman. 1.
Ephes. 5.*

nisteria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione. Neque enim signum regni occupare coelestis, aut illius timent imperii gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia, sed & iniquitas, luxuria etiam principatur: in quibus & pessima forte appareat intra parietes abominatio, si juxta Ezechielis prophetiam parietem fodiamus, ut in domo Dei videamus horrendum. Si quidem post fornicationem, post adulteria, post incestus, nec ipsæ quidem apud aliquos ignominiae passiones & turpitudinis opera defunt. Utinam non fierent quæ usque adeo non conveniunt, ut * nec Apostolum scribere hæc, nec nos dicere oporteret: utinam nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido.

Gen. 19.

35. Numquid non olim civitates illæ, spurcitiae hujus matres, divino prædamnatæ judicio, & incendio sunt deletæ? Numquid non gehennalis flamma moram non sustinens, execrabilem illa prævenit tollere nationem, quod
ipfius

ipsius specialiter essent peccata manifesta præcedentia ad iudicium ? Numquid non & ipsam , utpote consciam tantæ confusionis , tellurem absumpsit ignis , sulfur , & spiritus procellarum ? Numquid non in lacum horribilem solum omne redactum est ? Amputata sunt hydræ capita quinque , sed heu innumera surrexerunt. Quis reædificavit urbes flagitii ? quis turpitudinis moenia dilatavit ? quis extendit propagines virulentas ? Væ , væ , inimicus hominum sulfurei illius incendii reliquias infelices circumquaque disperfit , execrabili illo cinere Ecclesiæ corpus asperfit , & ipsorum quoque ministrorum ejus nonnullos fanie foetidissima spurcissimaque resperfit. Heu ! genus electum , regale sacerdotium , gens sancta , populus acquisitionis , quis inter tua illa primordia tam divina , & spiritualibus affluentem charismatibus Christianæ Religionis ortum , credere posset , posse talia in te aliquando reperiri ?

36. Ingrediuntur cum hac macula tabernaculum Dei viventis ; inhabitant cum hac macula templum , sanctum

Do-

Domini polluentes, iudicium multiplex
 accepturi, quod & tam gravissimas
 conscientias gerunt, & nihilominus se-
 se ingerunt in sanctuarium Dei. Tales
 enim non modo non placant Deum,
 sed & magis irritant, dum videntur in
 cordibus suis dicere: Non requireret.
 Irritant plane & infensum reddunt sibi,
 vereor ne in his quibus eum propitiare
 debuerant. Utinam magis turrim in-
 choaturi, sedentes computarent, ne
 forte sumptus non habeant ad perficien-
 dum. Utinam qui continere non va-
 lent, perfectionem temerarie profite-
 ri, aut cœlibatui dare nomina vereren-
 tur. Sumptuosa siquidem turris est, &
 verbum grande, quod non omnes ca-
 pere possunt. Effet autem sine dubio
 melius nubere, quam uri; & salvari
 in humili gradu fidelis populi, quam in
 Cleri sublimitate & deterius vivere, &
 districtius judicari. Multi enim, non
 quidem omnes, sed tamen multi, cer-
 tum est, nec latere queunt præ multi-
 tudine, nec præ impudentia quærunt:
 multi utique libertatem, in qua vocati
 sunt, in occasionem carnis dedisse vi-
 den-

DE CONVERS. AD CLERICOS. 349
dentur , abstinentes remedio nuptia-
li , & in omne deinceps flagitium ef-
fluentes .

C A P U T XXI.

Serio cohortatur ad pœnitentiam .

37. **P** Arcite obsecro , fratres , par-
cite animabus vestris , parci-
te sanguini qui pro vobis effusus est .
Horrendum cavete periculum , ignem
qui paratus est declinate . Inveniatur
tandem non irrisoria perfectionis pro-
fessio ; exhibeatur etiam virtus in spe-
cie pietatis . Non sit inanis coelibis vi-
tæ forma , & vacua veritatis . Quidni
periclitetur castitas in deliciis , humi-
litas in divitiis , pietas in negotiis , ve-
ritas in multiloquio , charitas in hoc
sæculo nequam ? Fugite de medio Ba-
bylonis , fugite , & salvate animas ve-
stras . Convolute ad urbes refugii , ubi
possitis & de præteritis agere pœniten-
tiam , & in præsentī obtinere gratiam ,
& futuram gloriam fiducialiter præsto-
rari . Non vos retardet conscientia
peccatorum : quia ubi illa abundave-
runt ,

runt, superabundare gratia consuevit. Non poenitentiae austeritas ipsa deterreat. Neque enim condignae sunt passionibus hujus temporis ad praeteritam culpam, quae remittitur; non ad praesentem consolationis gratiam, quae immittitur; non ad futuram gloriam, quae promittitur nobis. Denique nulla est tanta amaritudo, quam non prophetica farina dulcoret, quam non sapidam reddat sapientia, lignum vitae.

38. Si verbis non creditis, operibus credite, exemplis acquiescite plurimorum. Currunt undique peccatores ad poenitentiam, & natura pariter & consuetudine delicati exteriorem omnino asperitatem non reputant, ut exasperatae conscientiae leniantur. Nihil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur, quibus & gratia fert auxilium, & obediendi devotio lenit imperium. Quamdiu ambulatis in magnis & mirabilibus super vos? Magnum prorsus & mirabile est ministerium esse Christi, & mysteriorum Dei dispensatorem. Lon-

ge super vos est ordo pacificorum, nisi forte, omiſſis gradibus præoſtenſis, ſaltare magis, quam aſcendere libet. Utinam tamen quiſquis ſic intrat, ſi fieri poſſet, tam fideliter miniſtraret, quam fiducialiter ſe ingeſſit. At difficile, fortassis & impoſſibile eſt, ut ex amara radice ambitione, ſuavis fructus prodeat charitatis. Dico ego, ſi vultis audire, imo non ego, ſed Dominus: *Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in noviſſimo loco: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

Luc. 14.
8.

CAPUT XXII.

Bonorum Paſtorum eſt, docere; nec fugere perſecutiones propter juſtitiam.

39. **B** *Eati, inquit, pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*

Matth.
5. 9.

Confidera diligenter non pacidicos, ſed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis juſti ſunt, ſed factores: ſic non annunciatores pacis ſunt beati, ſed actores. Utinam

ta-

Joan. 10.
12.

tamen nostri quicumque videntur hodie
Pharisæi, (forte enim aliqui sunt) etsi
non facerent, saltem dicerent quod
oportet. Utinam qui sine sumptu Evan-
gelium ponere nolunt, ponerent vel
pro sumptu: utinam vel evangelizarent
ut manducarent: *Mercenarius*, inquit,
videt lupo venientem, & fugit. Uti-
nam hodie quicumque pastores non
sunt, mercenarios gregi vellent se exhi-
bere, non lupos: utinam ipsi non læ-
derent, utinam non fugerent nemine
persequente, utinam non exponerent
gregem donec lupo veniens videretur.
Nimirum sustinendi fuerant, si inveni-
rentur, præsertim tempore pacis, re-
cipientes mercedem suam, & pro mer-
cede sua saltem in custodia gregis labo-
rantes: dummodo non ipsi turbarent
gregem, & gratis averterent a pascuis
justitiæ & veritatis. Nam persecutio
quidem indubitanter mercenarios a pa-
storibus segregat & discernit. Quando
enim transitoria damna non timeat,
qui temporalia lucra sectatur? Quando
terrenam sustineat persecutionem pro-
pter justitiam, qui terrenam merce-
dem

dem plusquam iustitiam quærit? *Beati*, Matth. 9.
10.
 inquit, *qui persecutionem patiuntur
 propter iustitiam, quoniam ipsorum est
 regnum cælorum.* PASTORUM hæc bea-
 titudo, non mercenariorum, multo
 minus latronum est, vel luporum.
 USQUE adeo siquidem persecutionem
 non sustinent propter iustitiam, ut per-
 secutionem malint, quam iustitiam su-
 stinere. Nempe contraria est operi-
 bus eorum, gravis est etiam eis ad
 audiendum.

40. Cæterum propter avaritiam,
 propter ambitionem paratos eos videas
 universa pericula subire, suscitare scan-
 dala, sustinere odia, dissimulare op-
 probria, negligere maledicta: ut non
 minus perniciofa sit animositas talium,
 quam pusillanimitas mercenariorum.
 Veris ergo pastoribus dicit Pastor eo-
 rum, pastor bonus, qui pro ovibus suis
 animam suam ponere non pepercit: *Beati* Ibidem.
*eritis cum vos oderint homines, & cum
 separaverint vos, & ejecerint nomen
 vestrum tamquam malum propter fi-
 lium hominis. Gaudete in illa die &
 exultate, quoniam merces vestra copio-
 sa*

sa est in cælis. Siquidem non est quod fures timeant, qui sibi in cœlo thesaurizant. Non est quod causentur de multiplici tribulatione, ubi multiplicationem mercedis attendunt. Quin immo gaudeant magis, ut dignum est, quod non tam persecutio, quam remuneratio augeatur: & exultent eo abundantius, quo plura sustinent propter Christum, ut eos proinde copiosior merces maneat apud ipsum. Quid timidi estis, modicæ fidei? Fidelis extat sententia irrefragabili veritate subnixa * quia nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Sed parum est nocere: etiam proderit, & copiosius proderit, dummodo sit iustitia in intentione, Christus in causa, apud quem patientia pauperum non peribit in finem. Ipsi gloria nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

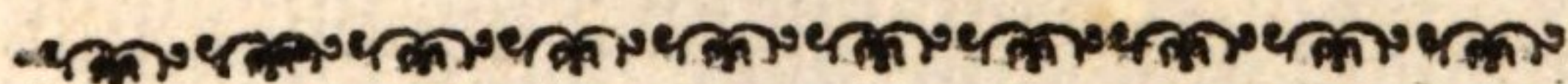
* In orat.
seu collo-
quia Eccle-
siae.

F I N I S.

I M P R I M A T U R,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri
Palatii Apostolici Magister.

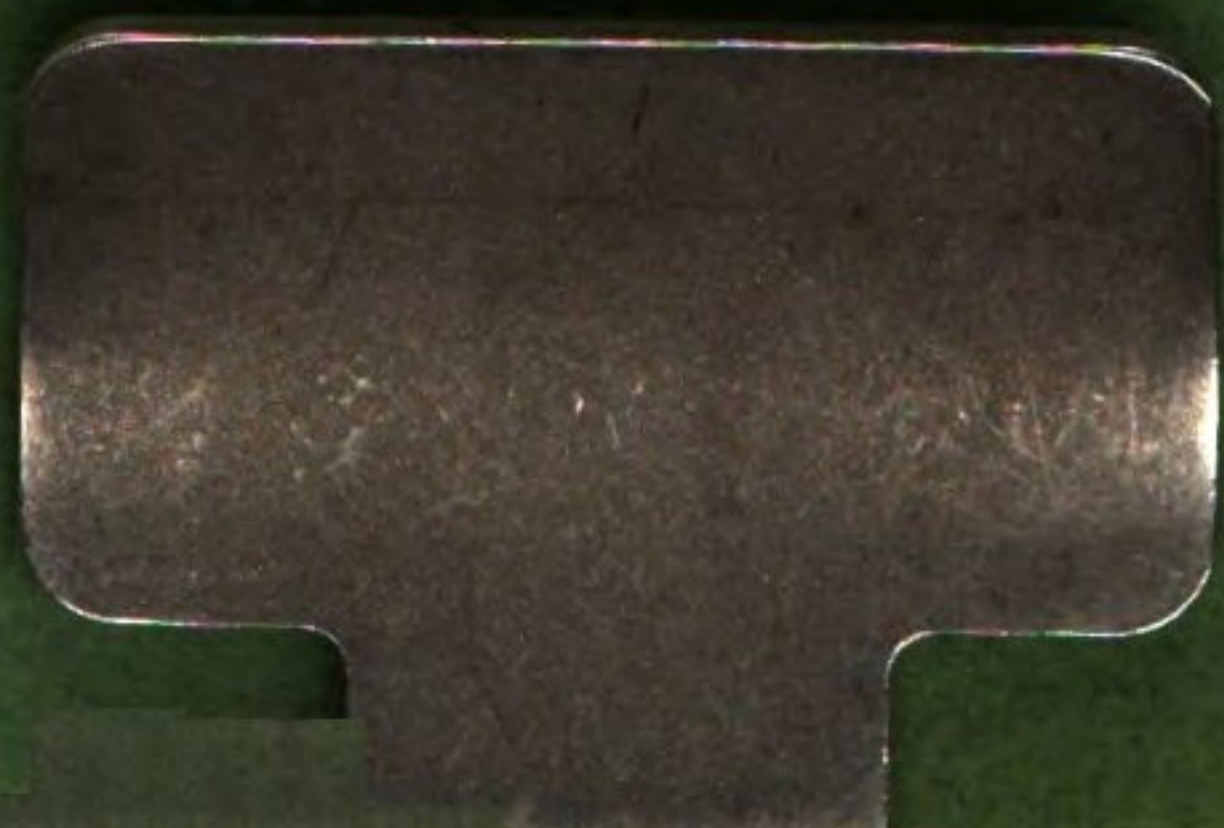
D. Ford. Archiep. Nicom. Vicesg.

I M P R I M A T U R.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ordinis
Præd. S. P. A. Magist.

ДОТНІ ДОТНІ

Bernard

De consideratione ad Eugenium III. ... opuscula

Roma 1766

P.lat. 313

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10742862-5